Poštarina plaćena u gotovom

BROJ 9-10. ZAGREB, RUJAN-LISTOPAD 1933. GOD. LIX.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

UREDILI: Dr. [illegible] JOVRIĆ, KR[illegible] PROFESOR
Dr. IVO [illegible]

SADRŽAJ:

Za opći zemljišno-imovinski zakonik, dr. Hefer Stjepan, odvjetnik u Osijeku 385

Utjecaj prinudnog poravnanja van stečaja na parnice, dr. Fischer Alfred, odvjetnik u Osijeku 389

Demokratizacija radnog odnosa, dr. Šćetinec Juraj, vanredni profesor ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu 399

Nešto o uredbi o postupku posredovanja, dr. Polak Milan, odvjetnik u Slav. Brodu 414

Tumačenje člana 2. al. 2. zakona o zaštiti države, dr. Jančiković Tomo, odvjetnik u Zagrebu 422

Primjena novoga ili staroga krivičnog zakona na pitanja, koja nastanu poslije pravnosnažne presude, izrečene po starom krivičnom zakonu, dr. Muha Miroslav, apelacioni sudac u Zagrebu 424

O zastarjelosti po odlomcima 4. i 5. §§ 78. i 81. k. z., Spahalić Sulejman, sreski sudac u Prnjavoru 427

Da li posredovanje mogu tražiti samo aktivni dužnici? dr. Büchler Dragan, iz Zagreba . . 431

Još o akuzatornom načelu, dr. Katurić Jovan, apelacioni sudac u Novom Sadu 437

Antinomije i praznine u zakonu o radnjama, te njegova nepravilna primjena u praksi, dr. Marinović Mirko iz Zagreba 446

Da li § 297. k. z. obuhvaća i tvornu uvredu? — dr. Trgovčević Josip, sudac sreskoga suda u Zagrebu 456

Ocjene i prikazi:
Georges I. Mirkovitch: Le navire et le patrimoine de mer. — Preface de M. J. Bonnecase, profesor à la Faculté de Droit de l' Université de Bordeaux. — Bordeaux 1932. . priopćio dr. L. P. 458

Pravosudje: 461
a) Gradjansko 465
b) Kazneno 470
c) Trgovačko-mjenbeno 473
d) Upravno 474

Literatura 476

Svaštice 476

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LIX. Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. ZAGREB, 1933.
RUJAN-LISTOPAD Dr. Ivo Politeo, odvjetnik BROJ 9. i 10.

Za opći zemljišno-imovinski zakonik
Novi putevi - i u pravu

Napisao dr. Hefer Stjepan, odvjetnik u Osijeku.

Raprava sveuč. profesora dra Milana Ivšića u »Mjesečniku« 1933. br. 3., 4. i 5. »Problem seljačke svojine« — otisnuta i u posebnoj knjižici pod naslovom »Temelji seljačkog zakonika« — pobudila je i u široj javnosti znatan interes, i to ne samo za temu, koja je u njoj obradjena, nego i za probleme, koji su s njom u vezi, te postaju svakim danom aktuelniji.

Nije ni čudo. Generacija sadašnjosti — ljudi izmedju 25 i 55 godina — intenzivno je u duhu proživljavala probleme, koje joj doniješe: svjetski rat, ruska revolucija, fašizam, svjetska gospodarska kriza i nacionalni socijalizam. Svi ti dogodjaji i pokreti djelovali su odlučno na dosadašnji naš opći nazor o životu i svijetu, a naročito su taknuli pravne zasade ne samo kod izravnih interesenata nego i u svijesti najudaljenijih njihovih suvremenika. Tako je posebice temeljno načelo rimskoga prava o vlasništvu u zadnjih 19 godina probušeno sa svih strana. Formula našega gradjanskog zakonika »vlast raditi po volji sućanstvom i koristima stvari kakove i svakoga inoga isključiti od toga« okrnjena je često ne samo u praksi nego i teoretski, jer su s njom i vlade i parlamenti pravili pokuse, na pr. zakoni o stanovima i o agrarnoj reformi — i tim pored svega naglašavanja svetosti privatne svojine dopuštali mnoge kompromise.

Tako je moralo biti, jer je dolazilo do zastranjivanja, gdje takvih kompromisa nije bilo. I čitavoj današnjoj gospodarskoj potištenosti na svijetu bilo bi se jamačno dalo predusresti, da odlučni čimbenici nisu bili tako konservativni, tako neokretni.

Iz isključivoga rimskoga vlasništva razvio se je amerikanski individualizam i privredni liberalizam, razvila su se načela koristi i kamata kao jedino mjerilo u gospodarstvu. Sve je postalo roba. Roba i promet teži jedino za neograničenom koristi. I zemlja, to ishodište ljudskoga života, je postala obična roba u prometu, kao i svaka druga. Njoj je takodjer postala jedina svrha — korist, računska novčana unosnost, kao i svemu u današnjem prometu.

U feudalnim gospodarstvima je bilo to sasvim normalno, možda je to logično i danas u američkim farmama i u sovjetskim kolhozima, ali u malim seljačkim gospodarstvima nije tako. Naročito se kod nas ne daju na seljačkim gospodarstvima sve vrednote mjeriti financijskim i ekonomskim mjerilom. Za seljaka je njegovo gospodarstvo i njegova zemlja izvor premnogih estetskih i etičkih užitaka te intelektualnih i voljnih poticaja. Čime da si inače protumačimo činjenicu, da zagorski seljak voli živjeti na svoja dva jutra zemlje nego na slavonskih deset?...

Zanimljivo je, da je na taj poseban značaj seljačkoga gospodarstva u Evropi prvi upozorio američki profesor T. N. Carver[1]), a dalje je tu ideju razradjivao njegov učenik A. L. Sims[2]). Kod nas je seljačko gospodarstvo u tom smislu počeo proučavati dr. ing. Slavoljub Dubić, profesor na gospodarskoj školi u Križevcima, a najzanimljivije je to, da su prvi posljeci njegova proučavanja otisnuti ove godine u berlinskim službenim »Berichte über Landwirtschaft«[3]). Tek naknadno izišla je njegova knjiga i na hrvatskom jeziku[4]).

I ako prof. Dubić ističe »naročiti značaj seljačkoga gospodarstva«, nastojeći, da nešto »doprinese približemu poznavanju njegove ekonomsko-socijalne strukture«, te se slaže s Carverom, da se »evropskim seljacima nanosi krivica, kad se kritiziraju njihove metode kao primitivne i zaostale«, on se — kao pravnički nestručnjak — naravski ne upušta u pravnu ocjenu toga gospodarenja, ali svakomu pravniku pruža koristno gradivo. Jednu Dubićevu rečenicu ipak treba navesti: »... Kapital u seljačkom g o s p o d a r s t v u nema posve jednake zadaće kao u kapitalističkom p o d u z e ć u«.

Dalje polazi dr. Niko Matanić, odvjetnik u Karlovcu, u svojoj raspravi »Seljak i pravo«, od koje su dosad u »Seljačkom Svijetu« izišla četiri nastavka. Ne mogu navesti Matanićeva mišljenja, jer njegova rasprava nije gotova, a spominjem ga zato, da se vidi, s koliko su različitih strana ljudi pošli, a dolaze do sličnih posljedaka kao i dr. Milan Ivšić.

Ipak postoji opasnost, da svi ti prijedlozi budu previše doktrinarni. Tumačenjem ćemo doći lakše do cilja, ne samo po mišljenju Bogišića i Strohala, nego i po izjavama Spevca, Krišković, pa i Tončića. A pri tom treba poći od temelja, od seljaštva, koje je podržavatelj i preporoditelj ljudstva i svih ostalih staleža. Propadali su gradovi i države, mijenjali su se staleži i narodi, a seljak je ostao. Njegov instinkt i njegov doticaj s prirodom učiniše ga sposobnim, da odoli svim neprilikama i strahotama, koje mu je život u različitim zgodama donosio i još ih donosi. Zato je pravni osjećaj seljačkoga naroda sigurniji putokaz u stvaranju općih i temeljnih pravnih zasada od svakoga teoretskog mudrovanja.

1) »Principies of Rural Economies«. Boston 1912.

2) »Elements of Rural Sociology«. New-York 1928.

3) Die bauerliche Landwirtschaft Herausgegeben im Reichministerium für Ernaehrung und Landwirtschaft. Neue Folge. Bd. XVII. Ht 3. 1933. Berlin.

4) Prilog istraživanju seljačkoga gospodarstva, Križevci 1933.

Nije stoga čudo, što mi, praktični pravnici, uvijek ponovno utvrdjujemo, da seljacima nikako ne idu u glavu, a još manje k srcu, mnoge ustanove gradjankoga zakonika, makar više nema po selima tako reći nijednoga čovjeka, koji se je rodio prije, nego je taj zakon stupio na snagu. Po njemu živu već tri generacije, ali mnoge njegove propise seljaci ne smatraju pravednima, a posljedak njihove primjene u konkretnom slučaju smatraju i nepravičnim. To znači, da su mnoge od tih ustanova seljaštvu potpuno strane, te da ne odgovaraju njegovoj pravnoj svijesti.

Da pak naš seljački svijet imade od davnine izgradjivanu svoju vlastitu pravnu svijest, dokaz je naša kućna zadruga, koju zakonodavci nisu stvorili, već su samo kodificirali u zadružne zakone ono, što je u narodu od davnine živjelo. Za tu pravnu svijest dokazom su i mnoge narodne poslovice, kao i mnogi pravni običaji. Valja nam dakle zaroniti u dušu, u bit seljaštva. Po tome treba izlučiti umjetno infiltrirane pravne zasade, strane psihi naroda, koliko se to može. Doći ćemo do posljetka, koji će nam biti najbolji putokaz, da u ovim teškim i presudnim vremenima ne budemo upropastitelji, nego saradnici i pomagači naroda, njegova održanja i razvitka. Zakoni stvaraju poredak i mogu se uporediti kanalima, koji odvode i dovode vodu u pravcima njim predvidjenima. Pozitivni zakon upućuje cijeli život naroda u odredjenom pravcu. Imajući to u vidu, lako je spoznati, od kolike je važnosti za njegovu budućnost njegovo zakonodavstvo. Zakonodavstvo pak jednoga naroda je najbolje, kada odgovara njegovoj duši. Takovi se zakoni najlakše štuju i izvršavaju. Zato sam od srca pozdravio nastojanje prof. M. Ivšića i njegovo otvoreno zauzimanje za seljački zakonik.

Ali što znači »seljački zakonik«? Nije li pojam, koji je tim izrazom odredjen, previše uzak, previše ograničen? Zar to ne bi bio staleški zakon, kao što je na pr. i »zakon o radnjama«?

U našem javnom životu smo čuli u zadnjih trideset godina često tvrdnju, da »seljaštvo nije stalež, seljaštvo je i samo o sebi — narod«.

Etnografski to je točno, ali u pravu je to sporno, a i ne spada u svojoj cjelini u našu raspravu, Zato mi se čini shodnim, da ovdje napustim i staru terminologiju (kapitalizam, komunizam) i dosadašnju staleško diobu (seljaštvo, proletarijat i buržoaziju ili »gospodu«), pa da primim razlikovanje proizvodnje na primarnu, sekundarnu i tercijarnu, kako su to učinili T. N. Carver u već navedenoj knjizi i R. Herceg u »Pangea — la sole ebla eliro el la mondkrizo«[5]).

Istina, to razlikovanje nije istovjetno kod Carvera i kod Hercega. Dok prvi stavlja u primarnu proizvodnju pribavljanje surovina, u drugu njihovu izradbu, a u treću sav duhovni rad, dotle Herceg dijeli posebno materijalna a posebno duhovna dobra. Kod materijalnih dobara primarno mu je ono, «što se iz zemlje vadi«, u sekundarnu proizvodnju uvrštava prerađivanje tih primarnih proizvoda, a u tercijarnu promet sa svim proizvodima. Kod duhovnih dobara je analogno primarna proizvodnja radjanje ili otkrivanje ideja, sekundarna je razradjivanje ideja, a tercijalna primjenjivanje razradjenih i sistematiziranih ideja. I na području duhovnih i materijalnih dobara treba i u

5) Heroldo de Esperanto. Koeln, 1932.

praksi dati prvenstvo primarcima. Primarna proizvodnja treba biti svagdje mjerilo i izlazna točka, i to svuda. Zato je Hercegu uredjenje cijeloga svijeta na osnovici primarne proizvodnje (Pangea) ne samo cilj nego i uvjet za potpun uspjeh. Za ocjenu pak ljudi je tu jedino mjerilo: da li i koliko tko vrši socijalnu funkciju, — kao i u našoj kućnoj zadruzi.

Hercegova reorijentacija je sveopća — i sadržajno i teritorijalno — a Ivšićeva je ograničena na kraljevinu Jugoslaviju i na seljaštvo u njoj. Stvarno taj Ivšićev prijedlog predvidja (dotično u svojoj konsekvenciji: traži) autarkiju Jugoslavije i autarkiju seljaštva u njoj. Ostavljajući izvan našega dosega ideju Pangee, ističem, da ne vjerujem ni u uspjeh Ivšićeva prijedloga, dok su ne samo na protivnom temelju organizirane sve susjedne države, nego i u državi vrijede za sve neseljake druge pravne zasade. Pa to je i prije razvrglo toliki broj kućnih zadruga!

Mjesto seljačkoga zakonika treba stoga tražiti opći zemljišno-imovinski zakonik za sve primarce.

Ovaj zakonik ne bi uredjivao samo imovinsko-pravne odnose seljaka, nego bi mu imala biti osnovka zemlja uopće i odnos čovjeka spram nje. Pravne zasade, na kojima bi se taj zakonik osnivao, već su i onako dobrim dijelom sadržane u našoj kućnoj zadruzi, dakle i u zakonu o zadrugama. Te bi zasade trebalo poslužiti kao temelj cijeloga pravnog poretka uopće, — kada smo seljačka zemlja s 80% primarne proizvodnje. Svi drugi zakoni imaju se prilagoditi tomu zakonu kao specijalni, uzevši u obzir stanovite specifične interese drugih staleža.

Ja sam uvjeren, da takav zakon ne bi donio ništa novo, nego bi samo kodificirao ono, što je imanentno u primarnom čovjeku uopće, a u našem narodu napose, i što danas prilike vremena traže.

Ako dr. M. Ivšić tvrdi, da je zemlja res sui generis, to logično slijedi, da takova res treba i zakone sui generis.

Radi svega toga imale bi u predloženi zakonik ući i ove zasade: Zemlja je objekt vlastništva, ali ne rimskoga — po volji raspolagati sućanstvom stvari — već našega, dok služi čovjeku t. j. vrši socijalnu namjenu. Iz ove zasade treba povući dalje logične zaključke.

Radi toga zemlja treba da bude isključena iz spekulativnoga i trgovačkoga prometa, izuzevši običajni promet medju primarcima. Medju ovima je moguće pravno poslovanje u svim oblicima.

Zemlja smije biti samo u rukama onih, koji je svojom i svoje obitelji snagom obradjuju. Gubi se vlastnost zemlje u cijelosti ili djelomično, ako i u koliko se kroz odredjeno vrijeme vlastitom snagom ne obradjuje.

Stvarne dakle razlike izmedju vlasništva i posjeda nestaju. Svakome čovjeku i svakoj obitelji priznaje se načelno pravo na zemlju za vlastito obradjivanje. Normiraju se i definiraju različite vrste zemljišta, već prema sastavu, namjeni i sposobnosti (šume, pašnjaci, oranice, gradilišta, putevi itd.).

Na zemljištu je moguće posjedovanje samo na načelima naših izvornih zadružnih pravnih zasada. Nema dakle nasljedovanja po gradjanskom zakoniku, nego se ustanovljuju nove norme glede zemljišta, koja se ne obradjuju, kao i glede onih, koja su napuštena bilo svojevoljno ili izumrćem vlasnika.

Postavljanjem ovakvih općih načela, koja se naravno imadu dosljedno potanko razraditi u svim područjima i za sve prilike života, krenuo bi naš život drugim i zdravijim putem. Stvorio bi se time prirodni i pravedni regulativ izmedju pojedinih staleža, a opet bi ostalo neokrnjeno načelo slobode i slobodnoga razvitka čovjeka pojedinca.

Utjecaj prinudnoga poravnanja van stečaja na parnice

Napisao dr. Fischer Alfred, odvjetnik u Osijeku

I. — Zakon o prinudnom poravnanju van stečaja (»por.«) ne sadržava nikakvoga propisa o tome, da li i kakov utjecaj imade otvaranje postupka za prinudno poravnanje van stečaja (»postupka poravnanja«) na parnice. Hoću da ovo pitanje ovdje razmotrim, te si granice zadatka odredjujem tako, da ću ispitivati utjecaj:

1. samo na pasivne parnice, t. j. na one parnice, u kojima je dužnik poravnanja tuženi; isključene su dakle parnice, u kojima on tuži;

2. samo na parnice, u kojima tužitelj tužbom traži, da tuženi bude osudjen na neku činidbu; isključene su dakle iz razmatranja parnice, kojima je predmet ustanovljenje;

3. samo na parnice o imovinsko-pravnim zahtjevima i to obvezatnim zahtjevima, koji potpadaju pod poravnanje; isključene su dakle iz razmatranja parnice o stvarno-pravnim zahtjevima (razlučna, izlučna prava; § 14. por.) i o »tražbinama, u koje se ne dira postupkom za poravnanje« (naslov pred § 29. por.), kao što su prvenstvene tražbine itd.

Na parnice naime izvan ovih granica pod 1—3 postupak poravnanja nikako ne utiče, pa se stoga izvan ovih granica ne bi imalo o čemu raspravljati.

U koliko su za rješavanje pojedinih pitanje mjerodavni propisi parničnog i izvršnog postupka, uzeti su u obzir propisi novih jedinstvenih zakona, naime zakona o sudskom postupku u gradjanskim parnicama i zakona o izvršenju i obezbjedjenju.

II. — Stečajni zakon (§ 7.) sadržava propis, da se otvaranjem stečaja prekidaju sve parnice, koje je pokrenuo stečajni dužnik ili tkogod protiv njega, izuzevši one, koje se ne odnose na imovinu, koja spada u stečajnu masu. Parnice protiv dužnika, koje se tiču zahtjeva, koji se moraju prijaviti u stečaj, može upravitelj stečajne mase preuzeti i nastaviti tek nakon svršetka likvidacionog ročišta. Nove parnice, u kojima se ostvaruje neki zahtjev na imovinu, koja spada u stečajnu masu, ne mogu se poslije otvaranja stečaja pokrenuti protiv stečajnog dužnika (§ 6.), a protiv upravitelja stečajne mase tek nakon likvidacionoga ročišta, ako je tražbina osporena.

Zakon o poravnanju ne sadržava nigdje propisa o tome, da li i kakov učinak imade otvaranje postupka poravnanja na tekuće parnice, niti o tome, da li se ovakove parnice mogu pokretati nakon otvaranja postupka. Odatle bi se moglo zaključiti, da otvaranje postupka uopće nikako ne utiče na par-

nice: tekuće se parnice nastavljaju, a nove se mogu pokretati, kao da postupak nije otvoren.

Do protivnoga zaključka moglo bi se pak doći pozivom na § 71. por., koji propisuje, da će se u postupku za poravnanje, u koliko u ovom zakonu nije što drugo naredjeno, shodno primjenjivati propisi stečajnoga zakona; treba dakle i u poravnanju shodno primijeniti propise stečajnoga zakona o utjecaju na parnice, t. j. da se tekuće parnice prekidaju, a nove da se protiv dužnika ne mogu pokretati, dok nije dovršena likvidacija tražbina.

I ako ova argumentacija iz § 71. vodi do istoga zaključka, do kojega će konačno doći i ovaj sastavak, to se meni ipak čini netočna i neispravna. § 71. por. odnosi se samo na naredjenja stečajnoga zakona o postupku, (što proizlazi napose iz marginalne rubrike), a ne na materijalno-pravna naredjenja. U stečajnom zakonu sadržana su naredjenja o postupku u drugom dijelu pod naslovom »Stečajni postupak« (§§ 62.—190.), dok su materijalno-pravni propisi sadržani u prvom dijelu, koji imade naslov »Stečajno pravo«. § 71. por. proteže na poravnanja samo propise o postupku, dakle drugoga dijela stečajnog zakona, tako da se propisi o učinku postupka na parnice, koji su sadržani u prvom dijelu stečajnoga zakona, nemaju shodno primjenjivati na poravnanja. Ovo tumačenje potkrepljuje još i § 33. por., u kome su posebno pobrojani oni materijalno-pravni propisi stečajnog zakona, koji vrijede i u poravnanju, a medju njima nema propisa o utjecaju na parnice.

Iz svega ovoga proizlazi, da iz § 71. por. ne slijedi, da otvaranje postupka bilo kako utiče na parnice, koje su u tečaju, niti na parnice, koje bi se imale pokrenuti.

I doista, brojne rješidbe vrhovnih sudova, izrečene na osnovu istih ili jednakih zakona, a po njima i literatura stoje na stanovištu, da otvaranje postupka za poravnanje ne utiče nikako na utuživost tražbina; da se parnice protiv dužnika nastavljaju unatoč otvaranja postupka i da se nove parnice mogu pokretati, pa ako dozrije parnica prije pravosnažnosti poravnanja do presude, da se imade bez obzira na poravnanje izreći presuda, kojom se tuženiku nalaze platež u redovitom paricijskom roku od 15 dana (§ 505. grpp.) pod prijetnjom ovrhe. Pokretanje postupka poravnanja ne može imati ni za posljedicu prekid ili mirovanje parničnoga postupka, već se ovaj imade nastaviti i dovršiti bez obzira na tok postupka poravnanja.

Tako primjerice veli rješidba čehoslov. vrhov. suda od 11. listopada 1929. Rv. I. 454-29.: »Nakon otvaranja postupka poravnanja imade se dužnik tako dugo, dok poravnanje nije pravomoćno odobreno, presuditi na platež čitavog utuženog iznosa sa pripacima u roku § 505. grpp.«.

Isto tako jedna starija rješidba istoga suda od 28. veljače 1922. Rv. I. 964-21.: »Činjenica, da je protiv dužnika poveden postupak poravnanja, ne priječi, da se protiv njega utuži novčani zahtjev i da se ovaj dosudi u čitavom opsegu, pretpostavljajući, da u vrijeme dovršenja postupka u prvom stepenu, poravnanje po sudu još nije pravosnažno odobreno.«

U ovoj je dakle rješidbi rečeno ne samo to, da se može izreći presuda uslijed tužbe, koja je podnešena prije početka postupka poravnanja, već da se i nakon otvorenja postupka mogu podnositi nove tužbe i prije pravosnažnosti poravnanja izreći presuda u cijelosti po zahtjevu tužbe. Time potpuno saglasna rješidba vrhov. suda u Beču od 27. lipnja 1928. Ob. 538-28.:

»Tužbu može podnijeti vjerovnik, koji je tražbinu prijavio u postupku za prinudno poravnanje, ali ako poravnanje bude potvrdjeno prije donošenja prvostepne presude, mora se s obzirom na §§ 243. i 502. grpp. odbiti.« A contrario: Prije pravosnažnosti poravnanja imade se tužbi u cijelosti udovoljiti.

Još malo dalje ide rješidba čehoslov. vrhov. suda od 12. prosinca 1927. Rv. I. 937-27.: »I ako je vjerovnik, koji ostvaruje protiv dužnika tražbinu u čitavom njezinom iznosu, glasovao u postupku poravnanja, koji se istodobno vodi, za izvjesnu kvotu poravnanja, to ipak ništa ne priječi, da se izrekne presuda na čitav iznos utužene tražbine, ako poravnanje na dan donošenja presude nije pravosnažno odobreno.« Dakle ni prihvat poravnanja po vjerovniku ne priječi donošenje presude na čitav iznos.

Iz literature navodim jedno mjesto iz tumača čehoslov. zakonima o stečaju, poravnanju i pobijanju od Voska Dočkala, njem. izd. str. 612, u kojem je ovo stanovište izrečeno, kako slijedi: »Na parnice nema otvaranje postupka poravnanja nikakovog utjecaja. Parnice se ne prekidaju, dužnik može nove tužbe podnijeti i može biti tužen.« Prema ovomu stanovištu judikature i literature ne utiče na parnice otvaranje postupka poravnanja, nego tek pravomoćno odobrenje prihvaćenoga poravnanja. Kako pak utiče pravomoćno odobrenje, u tome su sve rješidbe u glavnom saglasne. Prema gore navedenoj rješidbi vrhov. suda u Beču od 27. lipnja 1928. Ob. 538-28. imade se nakon pravomoćnosti poravnanja tužba odbiti. Točnije navodi rješidba čehoslov. vrhov. suda od 11. siječnja 1929. Rv. I. 1047-28.: »Ako je za vrijeme trajanja parnice na platež potraživanja otvoren postupak poravnanja i ako je presuda u prvom stepenu donešena tek nakon pravomoćnog odobrenja poravnanja, tada imade sud u svojoj presudi uzimati obzir na sadržaj poravnanja. Tužba se imade u onom dijelu, u kojem zahtjev nadilazi kvotu poravnanja, sasvim otputiti, a glede kvote za sada kao preuranjena.« Dakako, ako je u času donošenja prvostepene presude prema sadržaju poravnanja kvota ili jedan dio kvote već dospio na platež, tada se imade suditi na platež dospjelih iznosa (Rješidba čehoslov. vrhov. suda od 1. listopada 1924. Rv. I. 800-24.).

Donekle otstupa od ovih rješitaba rješidba čehoslov. vrhov. suda od 10. travnja 1923. Rv. I. 622-23., po kojoj se nakon pravomoćnosti poravnanja imade suditi na platež kvote bez obzira na to, da li je ona prema sadržaju poravnanja dospjela na isplatu. (To nije dosljedno).

Ovo je dakle vladajuće stanovište judikature i literature o uticaju prinudnoga poravnanja na parnice. No protiv ovoga shvaćanja govore brojni razlozi, koji će se u ovom sastavku skupiti i koji će konačno opravdati tvrdnju, da već samo otvaranje postupka poravnanja utiče na tekuće parnice, da utiče na utuživost tražbina te ih čini za sada neutuživima.

III. — Ispitujući, da li se protiv dužnika može za trajanja postupka poravnanja izreći kondemnatorna presuda, nailazi se na prethodno pitanje, koje je od prejudicijalnoga značaja za samo glavno pitanje: naime, da li dužnik može i smije za trajanja postupka poravnanja vršiti valjano plaćanja prema onim svojim vjerovnicima, čije tražbine ulaze u poravnanje.

U zakonu ovo pitanje nije nikako riješeno. Nigdje u zakonu nije rečeno, da dužnik, nakon što je podnesao molbu za prinudno poravnanje i nakon što je postupak otvoren, ne bi smio ispuniti obvezu prema vjerovniku,

čija tražbina ulazi u poravnanje. No, po mojem mišljenju, ovo ipak proizlazi iz slijedećih ustanova zakona:

1. § 12., I. por. odredjuje, da dužnik od dana, kada je predao prijedlog za prinudno poravnanje, pa sve do otvaranja postupka ne smije (medju ostalim) dozvoliti na svojoj imovini pravo na odvojeno namirenje. To znači, da dužnik nijednom od svojih vjerovnika ne smije pružiti iz svoje imovine bilo kakovo osiguranje tražbine, jer bi se time smanjila imovina, koja će služiti za potpuno ili djelomično podmirenje vjerovnika u poravnanju ili u stečaju, koji se može nadovezati; a vjerovnik, kojemu dužnik dozvoljuje pravo na odvojeno namirenje, stavio bi se prema ostalima u povoljniji položaj. A minori ad maius slijedi: ako dužnik ne smije dati osiguranje, pogotovo ne smije dati namirenje jednome ili nekim vjerovnicima, jer se time njegova imovina barem toliko smanjuje, koliko davanjem osiguranja, a vjerovnik se stavlja u povoljniji položaj nego li osiguranjem, naime u najpovoljniji mogući položaj.

Po drugoj alineji § 12. treba dužnik nakon otvorenja postupka za vršenje poslova, spomenutih u stavu prvom, odobrenje upravitelja poravnanja. No upravitelj poravnanja može dati svoje odobrenje samo za sklapanje n o v i h posala, za preuzimanje i osiguranje n o v i h obaveza, koje nisu ni namirenje, ni osiguranje ni preinaka ili novacija obaveza, koje postoje od prije početka postupka. Upravitelj naime ne može dati odobrenje za namirenje ili osiguranje duga, koji ulazi u poravnanje. O tome, da li, u kojem iznosu i kada će se ovakov dug platiti i da li će biti platež osiguran, pasti će odluka tek kasnije — glasanjem vjerovnika i odlukom suda o odobrenju poravnanja. Upravitelj poravnanja dakle ne može svojim odobrenjem unaprijed za trajanja postupka odlučiti o nečemu, o čem je odluka pridržana meritornomu rješenju čitavoga postupka, koje je pridržano sudu poravnanja na osnovu posljetka glasanja. Upravitelj poravnanja ne može dužniku dati odobrenje za osiguranje duga, koji ulazi u poravnanje, iz čega takodjer a minori ad maius slijedi, da mu ne može dati odobrenje ni za podmirenje takovoga duga.

2. Po § 47. III. por. mora dužnik sa vjerovnicima, kojima ne pripada pravo na prvenstveno namirenje, jednako postupati (osim ako zapostavljeni vjerovnici izrijekom pristanu na pogodovanje). Plaćanje duga za trajanja postupka mora na svaki način krnjiti ovo načelo »par conditio omnium creditorum«; jer i u onom slučaju, ako bi dužnik za vrijeme trajanja postupka platio vjerovniku baš samo onu kvotu potraživanja, koju je svim vjerovnicima ponudio, još uvijek bi bilo pogodovanje u tome, što je platež uslijedio ranije nego li prema ostalim vjerovnicima.

3. Po § 48. por. nema pravne valjanosti ugovor dužnika s kojim vjerovnikom, ako se ovim ugovorom tome vjerovniku prije zaključenja poravnanja daju ili obećavaju naročite koristi protivno propisima § 47., pa se u roku od tri godine može tražiti povraćaj onoga, što je bilo dano na osnovu takvog nevaljanog ugovora. Platež tražbine, čitave ili jednoga dijela za vrijeme postupka poravnanja je »ugovor, kojim se daju naročite koristi, protivno propisima § 47.« Dakle ovakovo davanje, plaćanje, nije samo zabranjeno i ne radja samo represijama u postupku poravnanja, koje su predvidjene u § 12. IV. por., nego i materijalno-pravnim posljedicama, da je naime ovakovo davanje pobitno i da se može tražiti povraćaj plaćenog

iznosa. Na ovom stanovištu stoji i rješidba vrhov. suda u Beču od 6. rujna 1927. Ob. II. 820-27: »»Ako dužnik nesposoban za plaćanje namiri dospjeli dug, pada to pod zabranu § 48., ako to biva prilikom postupka za prinudno poravnanje.«

4. Pod okolnostima može ovakov platež da bude kažnjiv prema krivičnopravnim naredjenjima zakona o poravnanju i po krivičnom zakoniku::

a) Po § 72. toč. 1. por. kaznit će se strogim zatvorom i gubitkom časnih prava dužnik, koji pošto je postao nesposoban za plaćanja, namjerno stavi kojega vjerovnika u povoljniji položaj u cilju, da bi time oštetio ostale vjerovnike. Kod svakoga plaćanja za trajanja postupka stavlja dužnik dotičnoga vjerovnika namjerno u povoljniji položaj; da li predleži »cilj, da ošteti ostale vjerovnike«, to će dakako biti quaestio facti, a može se zaključiti, da postoji takova namjera, ako je učinjen razmjerno velik platež, kojim se znatno mijenja dužnikov status.

b) Po § 345., točka 4. k. z. kaznit će se zbog nehatnoga bankrotstva strogim zatvorom i gubitkom časnih prava stečajni dužnik, koji, pošto je postao nesposoban za plaćanje, plati koji svoj postojeći dug. Istina, za postojanje ovoga krivičnoga djela pretpostava je, da se otvori formalno stečaj. Iz ovoga proizlazi, da dužnik, koji je za trajanja postupka platio koji postojeći dug, ne će biti kažnjiv po ovom zakonskom propisu, ako poravnanje bude prihvaćeno i po sudu pravomoćno odobreno. Naprotiv on će biti kažnjiv, ako se postupak ne svrši poravnanjem, već se otvori stečaj u isto vrijeme, kada se obustavi postupak poravnanja, ili ako se otvori stečaj po prijedlogu, stavljenom u roku od 15 dana, pošto je taj postupak obustavljen (§ 1. II. steč.). Dužnik nije prorok i ne zna, dok traje postupak poravnanja, da li će se ovaj svršiti odobrenjem ili stečajem, ne zna, da li je plaćanje duga dozvoljeno ili krivično djelo. Dužnik dakle ne smije platiti, čim je saznao za svoju nesposobnost plaćanja i zbog toga zatražio prinudno poravnanje, jer je to plaćanje krivično djelo, ako pristupi jedan dalji elemenat učina, koji je neovisan od dužnikove volje, naime otvaranje stečaja.

Iz ovoga, što je rečeno pod 1.—4., proizlazi, da dužnik za vrijeme trajanja postupka poravnanja sve do pravosnažnosti odluke o odobrenju poravnanja ne smije platiti niti u cijelosti niti djelomično dug, koji ulazi u poravnanje. Ovakov platež povlači za sobom represije u samom postupku poravnanja (obustava postupka, oduzeće uprave i t. d.), ovakov je platež materijalno-pravno nevaljan (pobitan) a pod okolnostima može biti kriminalno kažnjen.

Dužnik stoga po podnosu prijedloga za prinudno poravnanje ne smije, dakle ni n e t r e b a platiti dug, koji je inače — bez obzira na taj prijedlog — d o s p i o na isplatu. U dužnikovim obvezama nastaje podnašanjem prijedloga neka p r o m j e n a. Kakova je to promjena, kakovo mjesto ona zauzima u sistemu općega dijela obveza, kakovo ime bi joj se moglo dati, i kakovi su učinci? Najbliži odgovor bi bio, da se ovim aktom odgadja d o s p j e l o s t potraživanja. Ali se taj odgovor ne može dati, jer bi se time došlo u opreku sa izričnom zakonskom ustanovom. Zakon naime (§ 33. por. savezno sa § 12. II. steč.) izrijekom propisuje baš protivno, da i nedospjele tražbine postaju uslijed otvaranja postupka dospjelima, dakle se ne može obratno ustvrditi, da dospjele tražbine postaju nedospjelima. Tražbine ostaju (odnosno postaju) dospjele, ali se ne moraju platiti. Nadovezujući na

diferenciranje i terminologiju Ehrenzweigovu (System des allgemeinen Privatrechts § 304. II. 7.) može se u ovom slučaju govoriti o odlaganju »ostvarivosti« (Geltendmachung) tražbine, koje se dospjelost (Fälligkeit) ne odlaže. Ehrenzweig, a i drugi neki pisci razlikuju ova dva pojma, naime ostvarivost i dospjelost u nauci o počeku (Stundung). Poček naime ne utiče na dospjelost ražbine, već samo odlaže njezinu ostvarivost. I doista, sličnost izmedju »neostvarive« tražbine uslijed molbe za prinudno poravnanje i neostvarive tražbine zbog dozvoljenoga počeka po vjerovniku, je tolika, da se može postaviti konstrukcija, da podnosom molbe za prinudno poravnanje nastaje ex lege poček (Stundung) svih tražbina, koje ulaze u poravnanje.

Iz ove činjenice, da dužnik nakon podnosa molbe za prinudno poravnanje ne mora platiti odnosno, što je isto, da podnosom molbe prestaju tražbine protiv njega biti ostvarive, slijedi: da se poslije zatraženoga postupka ne može osnovano podnijeti tužba protiv dužnika, jer dužnik ne mora platiti, »actio« protiv njega nije »nata«.

Kakova će se dakle presuda imati donijeti, ako povodom ovakove tužbe dozrije stvar do presude prije pravosnažnog odobrenja poravnanja? Tužba će se morati odbiti, jer dužnik u času podnosa tužbe, a ni u času zaključenja usmene rasprave nije dužan platiti. Presuda ne će moći biti kondemnatorna već iz toga razloga, što se takovom presudom po zakonu (§ 505. grpp.) mora naložiti dužniku platež u roku — redovito — od 15 dana pod prijetnjom izvršenja. Presuda, koja bi ovo izricala, izricala bi nešto, što ne stoji: jer niti je dužnik obvezan platiti u roku od 15 dana, a niti vjerovnik u slučaju neplateža može nakon izmaka ovoga roka voditi izvršenje. Sud ne može u presudi izreći niti drugi paricijski rok mjesto 15 dana, jer sud izričući presudu ne može znati, da li i kada će dužnik morati platiti, i kada te za koji iznos će se protiv njega moći voditi izvršenje. Sud u presudi ne može učiniti ni toga, da vrijeme, kada se imade presudi udovoljiti, stavi u neku neodredjenu budućnost ili da ga učini ovisnim o neodredjenim budućim dogadjajima (obustavi postupka poravnanja), jer je to protivno § 502. grpp., po kojem se može presudom naložiti činidba samo onda, ako se imala izvršiti najkasnije do donošenja presude, a ne onda, ako se imade izvršiti tek u budućnosti. (Izuzetak samo glede obroka alimentacije.)

Presuda ne može da bude kondenatorna već zato, jer ne može naložiti platež u redovitom paricijskom roku od 15 dana niti može ustanoviti jedan drugi rok pod prijetnjom izvršenja.

Što u ovom pogledu vrijedi za presude na temelju tužbi, podnešenih nakon otvorenja postupka poravnanja, to vrijedi jednako i za one, koje se donesu na temelju ranije podnešenih tužba, ako se samo presuda izriče nakon otvorenja postupka i prije njegova pravosnažnog okončanja. Presuda se donosi po činjeničnom stanju u času dovršenja usmene rasprave. Imadu se stoga uvažiti sve promjene u činjeničnom stanju, koje su nastupile u tužiteljevu pravu počam od tužbe, pa do onoga časa, dok stranke u usmenoj raspravi mogu stavljati nove prijedloge (do dovršenja rasprave). Imade se stoga uvažiti, da je glede tražbine nastao poček poslije podnosa tužbe, i suditi u glavnoj stvari jednako kao u onom slučaju, kada je tužba podnešena nakon otvorenja postupka poravnanja.

IV. — Pod III. je razloženo, da presuda, koja se izriče za trajanja postupka poravnanja, ne može ispravno da nalaže tuženomu činidbu u paricijskom roku, a ovdje se još dodaje, da tužba i parnični postupak za trajanja postupka poravnanja nisu ni prikladni za ustanovljenje opstojnosti tužiteljevoga zahtjeva (tužbom na ustanovljenje). Zakon o poravnanju naime predvidja i potanko normira, kako se u samom postupku poravnanja — dakle vanparničnoga — ustanovljuju vjerovničke tražbine (§ 28. i sl. por.). Vjerovnik može svoju tražbinu prijaviti u poravnanje; upravitelj mora o svakoj prijavi preslušati dužnika, pa se dužnik i upravitelj imadu očitovati o njezinoj ispravnosti. Ovo se očitovanje bilježi u spisak prijavljenih tražbina. Ako se tražbina prizna, tada bilješka u spisku prijavljenih tražbina pretstavlja izvršni naslov, na osnovu kojega će vjerovnik po pravosnažnosti poravnanja i dospjelosti kvote moći voditi izvršenje protiv dužnika.

Zakon o poravnanju dakle predvidja svoj posebni postupak ne samo za utvrdjivanje vjerovničkih tražbina, nego i za stvaranje izvršnoga naslova. Vjerovniku je propisan način, kako da dade svoju tražbinu utvrditi i kako da ju načini izvršnom, pa mu ne treba drugoga puta za utvrdjivanje tražbine (osim dakako, ako se tražbina ospori, a to je drugo pitanje). Na ovaj način, koji je u zakonu predvidjen, stiče vjerovnik izvrsni naslov, koji potpuno odgovara stanju stvari t. j. na temelju kojega će moći voditi izvršenje prema sadržaju poravnanja, dakle samo na kvotu i u vrijeme, ustanovljeno poravnanjem, dočim izvršni naslov — presuda — nikako ne može odgovarati stanju stvari, jer nalaže platež čitave tražbine u roku od 15 dana.

V. — Što se napose tiče tužbe, podnešene poslije otvorenja postupka poravnanja, treba uvažiti još i ovo:

Dužnik uopće, a osobito trgovac, obustavlja svoja plaćanja i traži povedenje postupka poravnanja, kada dospije u nemogućnost ispunjavati svoje dospjele obveze. Nesposobnost plaćanja pokazuje se redovito u tome, što jedan ili više vjerovnika podnosi tužbe ili čak već provode ovrhe, odnosno što pretstoje tužbe i ovrhe, koje dužnik ne može više odvratiti, jer ne može vjerovnike sklonuti na dalje čekanje, a nema sredstava, da ih namiri. U očigled ovakove situacije dužnik kapitulira. On izjavi vjerovnicima svoju insolvenciju, da na taj način zapriječi, da se još dalje podnose tužbe i gomilanjem parničnih troškova potpuno upropasti njegovo imovinsko stanje. Ako bi vjerovnici mogli po zakonu, bez obzira na povedeni postupak poravnanja, dalje tužiti i ishoditi presude, moglo bi svako poravnanje postati uzaludnim: manjina, koja je protivna poravnanju, mogla bi tužbom i gomilanjem parničnih troškova toliko pogoršati dužnikom status, da on ne bi mogao zaključiti poravnanje, odnosno da ne bi mogao zaključeno poravnanje izvršiti. Bilo bi protivno temeljnoj ideji prinudnoga poravnanja, koje dužniku daje povlasticu, da nakon izjave insolventnosti, umjesto da traži otvorenje stečaja, pregovara sa svojim vjerovnicima kroz tri mjeseca o uredjenju svojih obaveza, zaštićen kroz to vrijeme od posebnoga prisilnog ubiranja po pojednim vjerovnicima, ako bi se za vrijeme tih pregovora mogle protiv dužnika podnositi tužbe. Vrijeme počevši od otvorenja postupka poravnanja pa do pravosnažnog okončanja je primirje, koje dopušta zakon dužniku, da u tom roku sa vjerovnicima pregovara i da traži potrebnu većinu za prihvat poravnanja, a da vjerovnici kroz to vrijeme ne mogu protiv njega poduzimati nikakovih »neprijateljskih čina«.

VI. — Sa pitanjem troškova ovakovih parnica ušli smo zapravo u žarište problema. Pitanje, kako imade da glasi presuda u glavnoj stvari, ako se izreče prije okončanja postupka poravnanja, zanimljivo je i važno samo sa teoretskog stanovišta. Praktički je to svejedno. Na temelju ovakove presude se naime ne može voditi izvršenje, dok se ne dovrši postupak poravnanja, pa ako se ovaj dovrši pravosnažnim odobrenjem poravnanja, tada se može voditi izvršenje samo prema sadržaju poravnanja, t. j. na kvotu i u vrijeme, koje je poravnanjem ustanovljeno, jer je poravnanje »kasniji događaj, kojim se steže izvršni naslov« (§ 34. izvr. zak.). Po svojem sadržaju dakle neispravna presuda u g l a v n o j stvari nema praktički nikakove važnosti niti može škoditi dužniku, jer on ne mora platiti vjerovniku, koji je presudu ishodio, niti više niti ranije nego li drugim vjerovnicima.

Drugačije u pitanju t r o š k o v a. Ako dužnik mora naknaditi parnične troškove u cijelosti ili jednom dijelu, onda dakako da nije svejedno, da li se protiv njega može za trajanja postupka ishoditi presuda, ili se to ne može.

Ako je tužba podnešena prije otvorenja postupka poravnanja, onda oni troškovi, koji su nastali prije otvorenja postupka, »dolaze u isti red, u koji dolazi i glavna tražbina« (§ 33. por. savezno s § 53. steč.), što znači, da dužnik po zaključenom poravnanju mora od njih platiti kvotu kao i od glavnice. No ako se parnica nastavi ili se tek započne poslije otvorenja postupka poravnanja, što je onda s tim daljim troškovima? Ako bi bilo ispravno (što se u ovom sastavku pobija), da bi se za trajanja postupka mogla izreći presuda po zahtjevu tužbe, morala bi se također naložiti tuženomu naknada parničnoga troška po § 143. grpp. Tuženi — dužnik poravnanja — morao bi taj trošak platiti, i to ne u kvoti nego u cijelosti, jer je ovaj parnični trošak dug, koji je nastao poslije početka poravnanja, koji dakle ne ulazi u poravnanje niti ga se poravnanje bilo kako tiče.

Takove su brojne rješidbe vrhovnih sudova. Primjerice čehoslov. vrhov. sud rješidbom od 28. studenoga 1929. R.-III. 402/29.: »Zahtjev na platež troškova u jednoj parnici protiv dužnika poravnanja biva diran poravnanjem samo utoliko, u koliko su ti troškovi sudbeno dosudjeni prije otvorenja postupka poravnanja, i ako ova izreka o troškovima postane pravosnažnom tek za trajanja postupka poravnanja.« Po ovoj rješidbi nije mjerodavan čas, kada je protustranka obavila pojedine radnje, za koje joj se trošak dosuđuje, nego čas, kada uslijedi izreka o trošku u prvom stepenu. Sasvim saglasno izriče rješidba istoga suda od 28. veljače 1929. Rv. III. 1529/28., da troškovi, koji se dosude nakon otvorenja postupka ne ulaze u poravnanje. Rješidba istoga suda od 10. prosinca 1922. Rv. I. 1103/22. izričito naglašuje, da se troškovi, o kojima je presudjeno nakon otvorenja postupka, imadu u cijelosti naknaditi unatoč propisa § 59. VII. i § 32. toč. 1. por. Po § 59. VII. ne mogu se ostvariti tražbine spomenute u § 32. br. 1. ni poslije dovršenoga postupka za poravnanje. Ali se ovaj § 32. odnosi samo na kamate na tražbine ličnih vjerovnika, koje teku od dana otvaranja postupka, kao i troškove, koje ima vjerovnik uslijed svoga učestvovanja u postupku, ali ne na troškove, koji su nastali vodjenjem parnice.

Ovo stanovište judikature o troškovima jest nužna posljedica nazora, da sam postupak poravnanja ne utiče nikako na parnice. Ako se bez obzira na postupak poravnanja izriče kondemnatorna presuda protiv dužnika, mora se također naložiti naknada troškova. Pa ako su ti troškovi nastali

poslije otvaranja postupka, ne dira ih više niti zaključeno ni odobreno poravnanje, pa će se imati unatoč odobrenoga poravnanja platiti u cijelosti. No baš ova posljedica načela pokazuje, kako je načelo neispravno. Već je gore pokazano, kako je protivno temeljnoj ideji poravnanja i kako je ekonomski štetno za dužnika, te da u svojim skrajnjim posljedicama može svako poravnanje učiniti uzaludnim. Ovdje se još dodaje, da je dosudjivanje parničnih troškova protivno jednoj zakonskoj ustanovi, ako se ta ustanova tumači ne samo po riječima nego po smislu.

Napomenuo sam, da je u zakonu o poravnanju propisan način, kako vjerovnici imadu ostvarivati svoje zahtjeve i ishoditi za njih izvršni naslov (§ 28. i slijedeći te § 60. por.). Nigdje nije u zakonu rečeno, da je to jedini način, kojim vjerovnici smiju ili mogu ishoditi izvršni naslov. (»Moraju« u § 28. znači: ako žele učestvovati u postupku poravnanja — druge sankcije nema). Ali imade u zakonu odredba, da se troškovi, koje ima vjerovnik uslijed svojeg učestvovanja u postupku, ne mogu u postupku poravnanja uvažiti (§ 32. br. 1. por.), a ne mogu se ostvarivati ni poslije dovršenja postupka. (§ 59. VII. por.). Znači, da troškove oko ishodjenja izvršnoga naslova u poravnanju snosi sam vjerovnik i da dužnik njih ne treba naknaditi ni u dijelu ni u cijelosti. Ako bi se pak vjerovniku dozvolilo, da mimo ovoga puta za ishodjenje izvršnoga naslova, koji je predvidjen i normiran u zakonu o poravnanju, ide drugim putem — gradjanskom parnicom — te bi mu se u tom slučaju dosudio parbeni trošak, koji bi mu dužnik morao u cijelosti naknaditi, onda bi mu se time omogućilo, da obilaznim putem izigra zakonsku ustanovu, po kojoj imade sam da snosi trošak oko likvidacije svoje tražbine. Pri ovakovom tumačenju zakona, po kojem se parnični trošak imade po dužniku u cijelosti naknaditi, izgubile bi ustanove § 32. br. 1. i 59. VII. por. skoro svaku svoju vrijednost; i još više; vjerovnik, koji bi poveo parnicu, mjesto da prijavi tražbinu u poravnanju, bio bi pogodovan prema ostalima, jer dok ostali dobivaju kvotu poravnanja, smanjenu za vlastite troškove učestvovanja u postupku, dobivao bi vjerovnik čistu kvotu, dok bi mu troškove — znatno veće parnične troškove — morao naknaditi u cijelosti dužnik.

Zaključujem dakle: pobijano stanovište judikature vodi do nužne posljedice (koja je također prihvaćena u judikaturi), da dužnik mora vjerovniku naknaditi čitave parnične troškove, a to je u protuslovlju sa ustanovom § 32. toč. 1. i 59. VII. por., ako se ove ustanove ekstenzivno prema njihovu smislu tumače.

Istina gore navedena rješidba od 10. listopada 1922. ne predvidja ove zakonske ustanove, već se također na njih poziva i iz njih restriktivnim tumačenjem dolazi do protivnoga zaključka. Ali meni se čini, da šire tumačenje po smislu dovodi do pravilnijeg posljetka.

VII. — Prema stanovištu, koje se ovdje pobija, može se donijeti kondemnatorna presuda sve do onoga časa, kada postane pravosnažnim odobreno poravnanje. No ako se presuda donese poslije pravosnažnosti poravnanja, tada se imade u njoj uzeti obzira na sadržaj poravnanja; tada se imade tužbovni zahtjev, u koliko prelazi kvotu, uopće, a glede ostatka (ako još nije dospio ni prvi obrok poravnanja) »za sada« odbiti.*) To je posve ispravno, jer se po § 243. grpp. imade donijeti presuda po onom činjeničnom stanju, koje se ukazuje kod zaključenja usmene rasprave, dakle se imadu uvažiti sve

*) Vidi rješidbe čehoslov. i bečkog vrhov. suda, navedene pod II.

promjene, koje su nastale u tužiteljevu zahtjevu od tužbe do zaključenja rasprave. Odbije li se tužiteljev zahtjev u glavnoj stvari, ne će mu se moći ni dosuditi naknada parničnoga troška (eventualno preboj?); dužnik će dakle morati naknaditi parnični trošak, ako se presuda izreče prije pravosnažnosti poravnanja, a ne će ga morati naknaditi, ako se izreče poslije toga. Ova posljedica pobijanoga stanovišta je vrlo nezgodna, jer prema njoj ovisi o slučaju, što i koliko dužnik imade da plati. Ili još točnije: to ovisi o spretnosti i prepredenosti dužnika. Ako mu uspije, da objesnim prigovorima i smicalicama zategne parnicu do poslije okončanja poravnanja, on će si prištediti plaćanje troškova. A ako se ne posluži ovakovim sredstvima, nego prizna tužbovni zahtjev, ili se dade kontumacirati, tada će morati naknaditi parnični trošak i to u cijelosti, jer se presuda, koja odlučuje o troškovima, donosi poslije otvorenja postupka poravnanja.

Držim, da ova posljedica dovodi pobijano stanovište ad absurdum: jer ne može da bude ispravno takovo tumačenje zakona, koje dovodi do posljedica, protivnih osnovnim načelima prava.

VIII. — I razlaganja, koja su iznešena pod III.—VII., proizlazi, da dužnik, koji se nalazi u postupku poravnanja, ne može ni prije pravosnažnosti poravnanja biti osudjen na činidbu za zahtjev, koji ulazi u poravnanje, i to bez obzira na to, da li je tužba podnešena prije, nego li je započeo postupak poravnanja, ili poslije toga, te bez obzira na to, da li je dužnik stavio samo ovaj jedan prigovor (da se nalazi u poravnanju) ili još i druge prigovore, koje se tiču opstojnosti ili visine tražbine. Dakako, ako tuženi ne bi stavio prigovor, da je u tečaju postupak poravnanja, ne bi sud mogao uzimati obzira po službenoj dužnosti. Ako je stavljen i dokazan prigovor, sud ne može izreći kondemnatornu presudu.

Ovomu negativnomu zaključku trebao bi se još dodati pozitivni: a kakovo rješenje ili presudu imade sud donijeti? U pomanjkanju kakove ustanove zakona, koja bi najbolje odgovarala naravi stvari, a po kojoj bi se parnice prekidale i nastalo mirovanje dotle, dok se ne svrši ročište za poravnanje, na kojem se ispituju prijavljene tražbine (kao što je po § 7. steč.) ne preostaje drugo, nego da sud presudom tužbu i njezin zahtjev »za sada« odbije.

To se čini nepravično prema vjerovniku. No upućujem u prvom redu na to, da se vjerovniku na ovaj način ne čini veća nepravda, nego ako se odbije njegova tužba nakon pravomoćnosti poravnanja, ma da je tužba podnešena prije, nego li je započeo postupak poravnanja: a ipak je judikatura ovo potonje — kako sam gore pokazao — lagahno već prihvatila. Još je važnije, da je ova nepravda prema vjerovniku samo prividna, jer se izrekom o troškovima parnice može ukloniti svaka šteta za vjerovnike. Prema propisima grpp. o snašanju parbenih troškova i propisima zakona o poravnanju i stečajnoga zakona o troškovima, nastalima prije započetog postupka, ukazuje mi se kao pravilno slijedeće rješenje o troškovima:

1. Ako je vjerovnik podnio tužbu nakon toga, što je primio obavijest o tome, da je otvoren postupak poravnanja, tada se imade osuditi na naknadu troška tuženikovoga. U ovome je slučaju naime već u času podnosa tužbe postojalo ono činjenično stanje, na temelju kojega valja da se tužba odbije, a tužitelj je za to činjenično stanje znao. Prema tome nema razloga da se ne primjeni § 143. grpp.

2. Ako je vjerovnik podnio tužbu prije, nego li je saznao, da je otvoren postupak poravnanja, imade se izreći preboj troškova. Tužitelj nije dužan naknaditi trošak tuženomu, jer se zahtjev u glavnoj stvari odbija iz jednog razloga, koji je nastupio tek nakon podignuća tužbe, dočim je po činjeničnom stanju u vrijeme podignuća tužbe bio tužiteljev zahtjev dospio i ostvariv. S druge strane ne može se ni tuženi osuditi, da naknadi troškove tužiteljeve, jer se prema onome, što je rečeno pod III., uopće tuženi za sada ne može osuditi na činidbu u paricijskom roku pod prijetnjom izvršenja. No time nije rečeno, da tužitelj gubi pravo na naknadu ovih troškova. Pravomoćnost (u materijalnom smislu — res iudicata) presude o preboju troška ne priječi, da tužitelj svoj zahtjev na naknadu troška kasnije ostvari. Presuda naime samo »za sada« odbija tužiteljev zahtjev, pa isto tako, kako ona ne priječi, da tužitelj prijavi u poravnanje svoj glavnični zahtjev, ona ne priječi da prijavi troškove, koji mu pripadaju temeljem § 33. por. savezno s § 53. steč. Dužnik i upravitelj poravnanja morat će njemu ove troškove priznati, u koliko su nastali prije ostvaranja postupka poravnanja. Ako se troškovi ne priznadu, ili ako ne dodje do pravomoćnog odobrenja poravnanja, može vjerovnik pored glavničnoga zahtjeva utužiti i ove troškove, koji su nastali prije otvaranja postupka, te mu se i oni moraju dosuditi, ako nema možda kojega drugog razloga, zbog kojega se zahtjev imade odbiti. Sama prva presuda nije zapreka dosudjenju troška, jer se njome odbio tužitelejev zahtjev, da mu se imade platiti glavnica, kamati i troškovi, s a m o z a s a d a.

Ovo rješenje držim najpravilnijim. Ono odgovara duhu zakona, izbjegava donošenje presuda, koje su neistinite i uzaludne, a zaštićuje opravdane interese onih, o čijim se interesima radi.

Demokratizacija radnog odnosa

Napisao dr. Š ć e t i n e c J u r a j, vanredni profesor Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu

(Svršetak)

2. *Razvoj pokreta za demokratizaciju poduzeća*

Na formiranje ideje demokratizacije poduzeća djelovali su različiti idejni smjerovi: d e m o k r a t s k i, s o c i j a l n o-r e f o r m n i i s o c i j a l i s t i č k i,[30]) a na ostvarenje pojedinih oblika demokratizacije poduzeća različita nastojanja poslodavaca, radnika i državnih vlasti, vodjena ne samo socijalnim nego i političkim ciljevima. Iako idejna problematika demokratizacije ne pretstavlja danas još nikakav sistem, ipak se može utvrditi evolucija ideje demokratizacije do jedne sve odredjenije koncepcije. Idejni smjerovi, koje smo naprijed spomnuli imali su neki užu, a neki širu koncepciju o značenju i opsegu demokratizacije gospodarstva, pa su svaki za se imali kao posljedicu i odredjene pokrete, koji su išli za ostvarenjem dotične koncepcije. Gotovo do konca svjetskoga rata (1918.) dolaze do izražaja u pokretu za demokratizaciju poduzeća pojedini smjerovi svaki za sebe, no nakon rata su se sva tri smjera slila u jednu koncepciju, i to širu koncepciju

30) Isp. Dr W e r n e r zur Megede: Volkswirtschaftliche u. soziale Auswirkungen des Betriebsrätegesetzes, 1927. p. 2.

o značenju i opsegu demokratizacije poduzeća. Prema tome imamo dvije epohe u razvoju pokreta za demokratizaciju: jednu do konca rata i drugu nakon rata.

a) Razvoj pokreta za demokratizaciju poduzeća do konca rata (1918.) — U toj epohi pojavljuju se pojedini idejni smjerovi uzastopce, jedan iza drugoga, a isto tako i pokreti, koji su se iz njih razvili.

α) Demokratski idejni smjer polazi od ideje slobode čovjekove, koja se protivi svakomu apsolutizmu i autokraciji, dakle i autokraciji u privrednom životu, te hoće, da i u radu, u kojem dolaze u medjusobni odnos poduzetnici i radnici, imadu radnici ravnopravan položaj i punu ličnu slobodu. Ova je ideja bila više ili manje jasno izražena u svim radničkim pokretima u prvoj polovici 19. vijeka, a naročito za krize oko 1848. g. (Marksov komunistički manifest, kartistički pokret u Engleskoj, revolucija u Francuskoj). Najpotpunije su bili formulirani u to vrijeme zahtjevi za demokratizaciju poduzeća iz demokratskih pobuda u prijedlogu manjine za zakonsku osnovu obrtnoga zakona u frankfurtskom parlamentu 1848. god. U tom se prijedlogu predvidja, da se u tvornicama imadu ustanoviti tvornički odbori (Fabrikausschüsse) sastavljeni od pretstavnika radnika, poslovodja i poslodavca. Njihova bi dužnost bila, da posreduju u sporovima izmedju poslodavca i radnika, da predlažu radni red i paze na njegovu primjenu. Pretstavnici tvorničkih odbora bi imali da zastupaju tvornicu u tvorničkom vijeću (fabrikat) kao višoj instanciji, u kojoj su zastupani radnici i poslodavci više poduzeća. Tvorničko bi vijeće imalo da raspravlja o skupnim interesima radnika i poslodavaca i da rješava sporove preko tvorničkih obraničkih sudova (Fabrikschiedsgericht). Ovim su prijedlogom zakona htjeli predlagači ostvariti ideju konstitucije i u privrednom životu, i to u prvom redu u tvorničkim poduzećima »konstitucionalizirajući« tvornice (»konstitucionalna tvornica«).

Ove tendencije iz samo demokratskih pobuda nisu imale značajnijeg uspjeha u ostvarenju demokratizacije tvornice. Jedino su predlagači pomenute zakonske osnove, Degenkolb i drugovi, ostvarili god. 1850. u 4 tiskare u Eilenburgu radničke odbore i jedno tvorničko vijeće za sve 4 tiskare u smislu svoga zakonskog prijedloga.[31])

β) Socijalno-reformni idejni smjer vodjen je u svojem zahtjevu za demokratizaciju poduzeća poglavito težnjom za poboljšanjem stanja radnika, koje je nastalo mašiniziranjem rada, i za poboljšanjem socijalnih odnosa izmedju radnika i poslodavaca. On želi uvodjenjem demokratskih institucija dovesti u lični dodir poslodavca i radnike, izmedju kojih je u modernoj industriji nastao duševni i socijalni jaz.

Tom se idejom zanose, osim nekih teoretika, i mnogi humanitarni poduzetnici od 70-tih godina prošloga vijeka dalje. Oblik, u kojem bi se imala provesti ta ideja, jest radnički odbor ili vijeće (pod tim ili drugim nazivom).

Poslodavci, zauzeti idejom socijalne reforme, osnovali su sami u svojim tvornicama takove radničke odbore ili su potakli radnike, da ih osnuju odnosno izaberu. Opseg je djelatnosti tih odbora bio u pojedinim zemljama i pojedinim poduzećima različit. Taj se pokret razvio poglavito u Njemačkoj,

31) Isp. J. Feig: »Betriebsräte« u Handwörterbuch der Staatswissenschaften, II. Bd. p. 626 i sl.; Geck, op. cit. p. 87.

a znatno manje u drugim industrijskim zemljama, Francuskoj, Belgiji, Švajcarskoj.

U Njemačkoj je bio prvi radnički odbor (Arbeitervorstand) uveden u tkaonici D. Peters et Co. u Nevigesu kod Elberfelda god. 1861. Iza 70-te godine bili su uvedeni takovi odbori u velikom broju poduzeća.[32])

Oko god. 1890. bilo je kojih 40 poduzeća, koja su imala radioničke odbore. Najuzornije su proveli organizaciju radioničkih odbora protagoniste socijalne reforme u paternalističkom smjeru veliki industrijalci Franz Brandts, Maks Rösler i Heinrich Freese dajući tim odborima vrlo široke kompetencije. Kasnije su se istakle firme Carl Zeiss, Maks Vater, Borsig-Werke sa svojom suradnjom s radnicima putem radničkih odbora.

Što se tiče kompetencije, u nekim poduzećima imadu ti odbori samo pravo, da podnose molbe i žalbe poslodavcu, eventualno da nadziru izvršenje propisa radnoga reda i higijenskih propisa, a obično posreduju i u sporovima iz službenog odnosa, a u drugim imadu pravo i učestvovati djelomično u upravi poduzeća, naročito u upravi humanitarnih ustanova, pa i u nadzoru.[33])

U Francuskoj je takodjer ideja demokratizacije poduzeća našla odziva kod poslodavaca, koji su bili skloni socijalnoj reformi radi očuvanja socijalnoga mira, ali nije došla do ostvarenja ni izdaleka u tolikoj mjeri kao u Njemačkoj.

Osnovani su — koliko je poznato — radnički odbori kod firme P. Margery (conseil de famille), kod Harmel Frères u Val-des-Bois 1885., kod Schneider et Co u Le Creusot-u (1889.), u tiskari E. Rivière u Blois-u (1889.).

Najuzornije je proveo organizaciju radioničkih vijeća Léon Harmel u Val-des-Bois. Radioničko vijeće (coseil d'usine) u njegovoj tvornici ima vrlo velike ovlasti u nadzoru i upravi poduzeća, a naročito u pogledu plaće.[34])

32) Najpoznatiji su u tvornici porculana L. Hutschenreuther u Selbu (1872.), u tvornici strojeva König & Bauer u Kloster Oberzell kod Würzburga (1873.), Marienhütte kod Kotzenaua u Šleskoj (1874.), u tvornici lončarskih proizvoda »Bärensprung u. Starke« u Frankanau-u kod Mitweide (1881.), kod Maxa Röslera u Schlierbachu, i kod Heinricha Freese-a u Berlinu 1884. — Isp. J. Feig, op. cit. p. 625. i Geck, op. cit. p. 87. i sl.

33) Tako u tvornici Maxa Röslera radnički odbori saradjuju sa poslodavcem gotovo nas vim područjima tvorničke djelatnosti.

»Radnički odbori saradjuju s upravom na izradi radnog reda, koji nema snage bez njihova pristanka: o trajanju radnog vremena, o nadzoru nad učenicima; zatim u predmetu humanitarskih ustanova (bolesničke blagajne, pjevačka društva, glazba, knjižnica, jeftini stanovi), dalje u predmetu higijene i sigurnosti. Osim toga oni vrše funkciju suda u sporovima izmedju radnika i mogu osuditi krivoga radnika na otpust. Ovi odbori pregledavaju i potvrdjuju bilancu i odredjuju udio radnika i namještenika na čistoj dobiti poduzeća. Konačno oni su redovni pretstavnici radnika kod uprave poduzeća«. — Vidi Arnoù, op. cit. p. 42.

34) »U Val-des-Bois-u radioničko vijeće nije imalo kompetenciju suženu samo na pitanja discipline; ono se bavilo sa svime, što se tiče organizacije rada, a naročito izobrazbe učenika, higijenskih i zaštitnih mjera pa i plaće. Mali prikaz će pokazati, u kojoj su mjeri izaslanici radnika bili saradnicima poslodavca: izvještaji službenih nadzornika imali su se saopćiti radioničkomu vijeću, koje je imalo ovlast, da izvrši sve potrebne mjere, da se izbjegnu nesreće. Radioničko vijeće je vršilo osobito uplivan nadzor u pogledu radničkih plaća, njihove visine i njihove isplate. Nijedna tarifa nije bila utvrdjena kao konačna, po sporazumu uprave i pomoćnog osoblja, dok nije prošlo neko vrijeme, koje je bilo odredjeno, da se iskuša njezina valjanost; poslodavac si je sam postavio obavezu, da ništa ne mijenja u pitanju plaća, dok ne sasluša pretstavnike interesiranih.« (Max Turmann: Problèmes sociaux du travail industriel, Paris, 1921. p. 119.)

Bilo je nastojanja oko demokratizacije poduzeća i kod poduzetnika u Švajcarsko,[35]) zatim u Honlandiji,[36] Belgiji,[37]) pa u Sjedinjenim državama. U Sjedinjenim državama se pokret za uvodjenjem radioničkih odbora javio tek koncem 19. vijeka,[38]) a jače se razvio tek pred rat,[39]) kada je John Leitsch razvio akciju za »industrijsku demokraciju«.

Ova socijalno-reformna djelatnost nekih poduzetnika je nastala iz njihove vlastite inicijative, pa iako njihov broj nije bio velik, doprinijela je u znatnoj mjeri porastu ideje gospodarske demokracije, pogotovo što su sve ove ustanove imale vrlo lijepih uspjeha, jer se preko njih položaj radnika u poduzeću poboljšao i u moralnom i u materijalnom pogledu, a i radnici su se osjećali u tim poduzećima znatno zadovoljnijima i smirenijima tako, da su te ustanove uistinu uspješno služile ideji socijalnoga mira.

Državne su vlasti vidjele uspjehe ove dobrovoljne akcije poslodavaca, pa su neke države nastojale, da zakonskim mjerama utječu na što veće proširenje ustanove radioničkih odbora u poduzećima.

Njemačka je već god. 1891. u noveli obrtnom redu (§ 134.d) priznala radničke odbore (Arbeiterausschüsse) kao organe uprave u poduzeću, doduše koliko su dobrovoljno ustanovljeni, dajući im kompetenciju, da se izjave o radnom redu, prije nego se takov uvede. To je bio prvi, doduše vrlo čedan početak intervencije države za ostvarenje demokracije u poduzeću.

Medjutim značajniji su korak učinile Austrija i neke njemačke države kod rudarskih poduzeća, na koja država ima veći utjecaj radi podjeljivanja koncesije.

Austrija je god. 1896. uvela u rudarska poduzeća radnička vijeća kao obvezatne ustanove, a po njezinu uzoru Bavarska god. 1900. i Prusija god. 1905. Ta su radnička vijeća imala samo savjetodavni značaj.

Sve do rata radnički odbori nastaju u glavnom dobrovoljnom akcijom samih poduzetnika, te imadu širu kompetenciju prema volji samoga poduzetnika. Posredovanje države je bilo neznatno.

γ) Socijalistički idejni smjer. — Radnička klasa u svojoj cijelosti sve do rata nije pokazivala mnogo interesa za ove pokušaje pojedinih poslodavaca, da uklone žalbe radnika na sistem vlasti u poduzeću putem demokratizacije poduzeća u obliku radničkih odbora. Socijalistički radnički sindikati, koji su pretstavljali većinu organizovanoga radništva, nisu uopće bili skloni ovoj instituciji, koja je imala služiti osiguranju socijalnoga mira. Oni su naprotiv tražili potpunu transformaciju društvenoga reda i gospodarskoga sistema i to putem klasne borbe. Medjutim za rata, kada su radničke mase vidjele, da se bez njih ne može voditi rat ni uzdržavati zemlje, iako su socijalisti većine (II. internacionale) u svim zaraćenim zemljama pristali na gradjansko primirje i, što više, glasovali za ratne vjeresije, počeli su ipak stavljati sve veće zahtjeve za promjenu režima rada. No kod toga se nisu zadovoljavali s demokracijom poduzeća, po kojoj bi

35) Na pr. Bally et Cie u Schönenwerdu (1908.) Société d'exploitation des cables électriques u Cortaillod-u.

36) U Delftu, tvornica kvasca i žeste J. C. Van Marken.

37) u Mariemontu, u Bascoup-u.

38) Prvi odbor u poduzeću Wm. Filene's Sons Co u Bostonu (1898.).

39) U velikom poduzeću Philadelphia Rapid Transit C (1911.) — Isp. Geck, op. cit. p. 91., — Feig, op. cit. p. 632.

radnici dobili tek neko minimalno učešće u upravi, kao što su ga imali preko radničkih odbora, koje su sami poslodavci uveli, nego su tražili »socijalizaciju«, odnosno »nacionalizaciju« poduzeća, po kojoj će u upravi poduzeća sudjelovati kao ravnopravni čimbenici i vlasnici poduzeća i njihovi radnici, a u višim upravnim forumima i potrošači i pretstavnici državne vlasti. Istina, u socijalizmu su postojale različite struje, koje su i prema ovomu pitanju zauzele različito držanje.

Najumjerenija se struja zadovoljavala time, da se radnicima u upravi poduzeća osigura saradnja i suodlučivanje, ali za prvi početak nije tražila izjednačenje, dok su radikalnije struje tražile jednaki položaj radnika s poslodavcima u upravi poduzeća. Skrajnje su struje tražile diktaturu proletarijata, te prijenos vlasništva i uprave poduzeća na radnička vijeća.

Tako se razvio i socijalistički idejni smjer, koji je tražio promjenu režima poduzeća učestvovanjem radnika u upravi poduzeća, i to kao jednakopravnih čimbenika s poslodavcima. Poslodavci, dakako, nisu bili spremni, da pristanu na promjenu režima poduzeća prema zahtjevima socijalista. Preostalo je, da radnici silom provedu promjenu, ili da ju država provede zakonskim putem. Pogibao od radničke revolucije za vrijeme rata nije bila doduše velika, ali je državnim vlastima bilo mnogo stalo, da u interesu uspješnoga vodjenja rata, smire socijalne odnose. Zato su državne vlasti, pod pritiskom socijalističkih zahtjeva, bile spremne, da svojim posredovanjem ubrzaju reformu radnog odnosa tako, da radnicima osiguraju što ravnopravniji položaj u poduzeću. U tu svrhu su nastojale, da uvedu radničke odbore kao obvezatne ustanove u što više poduzeća, a barem u ona, na koja su imale kakov utjecaj.

U Njemačkoj je bio donesen zakon od 5. XII. 1916. o domovinskoj pomoćnoj službi, po kojem su se u poduzećima, koja su radila za ratnu spremu ili za opskrbu pučanstva, a u kojima je bilo uposleno više od 50 radnika, imali osnovati obvezatno radnički odbori.

Na osnovu toga zakona osnovan je u Njemačkoj za vrijeme rata vrlo velik broj radničkih odbora. Zadaća je tih odbora bila, da održavaju dobre veze izmedju poslodavaca i radnika. Ovi su odbori imali podnositi poslodavcu molbe, zahtjeve i žalbe radništva, koje su se odnosile na radne prilike, plaću i humanitarne ustanove; zatim su imali pravo u slučaju spora sazvati obranički sud.[40])

Gotovo je u isto vrijeme u Francuskoj na prijedlog ministra naoružanja socijaliste Alberta Thomasa (kasnije ravnatelja medjunarodnog ureda rada u Ženevi) dekretom od 17. siječnja 1917. odredjeno, da se u svim industrijama, koje rade za ratne svrhe, imadu postaviti (izborom radnika) radnički povjerenici (délégués du personnel ili délégués d'ateliers). Ti su povjerenici (delegati) imali posredovati u svim spornim slučajevima izmedju poslodavca i radnika.[41]) Po uzoru, koji je bio proveden u tim industrijama, uveli su i mnogi vlasnici drugih industrija dobrovoljno radničke povjerenike u svojim poduzećima.

U Engleskoj, povodom štrajka i pobuna te sve radikalnijih zahtjeva za nacionalizaciju važnijih industrijskih poduzeća, bila je ustanovljena u ožujku 1916. komisija za obnovu (reconstruction commitee),

40) Isp. Geck, op. cit. p. 99.

41) Isp. M. Turmann, op. cit. p. 121.

koja je imala proučavati socijalne i ekonomske probleme, koji će nastati iza rata. Jedna od potkomisija, kojoj je pretsjedao potpredsjednik donje kuće engleskoga parlamenta industrijalac J. H. Whitley, a u kojoj su bili pretstavnici poduzetnika, radnika i naučenjaka, izradila je prijedlog o reformi radnog odnosa uvodjenjem radnika u upravu gospodarstva i provedenjem saradnje radnika i poslodavaca u poduzeću. Prijedlog Whitley-eve komisije zamišlja novu organizaciju rada ovako:

1. U svakoj tvornici imao bi se osnovati radionički odbor (Works commitee);

2. Industrije iste vrsti imale bi u pojedinim srezovima osnovati skupna vijeća radnika i poslodavaca;

3. Na vrhu bi bilo »Narodno vijeće« svake industrije.

Zadaća bi radničkih vijeća bila, da se bave uslovima rada i plaće primjenom propisa radničkoga zakonodavstva, vodjenjem humanitarnih ustanova u poduzeću, te da djeluju u duhu mira i povjerenja izmedju poslodavaca i radnika. Upliv na upravu poduzeća bio bi neznatan.

Narodno vijeće bi se imalo baviti pitanjima radnog odnosa općenito, stavljati prijedloge ministarstvima radi donošenja zakona, davati mišljenje vladi u svim pitanjima, koja se tiču rada.

Engleska je vlada prihvatila ove prijedloge te ih proglasila u posebnom memoaru 1919. god. Osnutak tih odbora je fakultativan, ali državna vlast mnogo nastoji oko toga, da se faktično provedu u život. Do sada ih je osnovano oko 1000, ponajviše u državnim poduzećima ili u poduzećima, na koja ima država kakov upliv.[42])

Sva su ova nastojanja nastala za rata poglavito pod uplivom socijalističkih zahtjeva za potpunom socijalizacijom i pod dojmom revolucioniranja masa. Ovo doduše nije bilo ostvarenje zahtjeva socijalističkog idejnog smjera, jer su radnički odbori, koliko su i osnovani u Njemačkoj i Francuskoj kao obvezatne ustanove, odnosno u koliko su u Engleskoj bili forsirani od vlade, bili samo ustanove savjetodavnoga značaja, koje nisu imale nikakova prava suodlučivanja ni u pitanjima radnog odnosa, a još manje u gospodarskoj upravi poduzeća. No posljedak je socijalističkog idejnog smjera do konca rata bio taj, da je ideja demokratizacije poduzeća dobila mnogo konkretnije oblike i mnogo realnije tlo, nego što je bilo prije, jer su državne vlasti u nekim državama uvele radničke odbore kao obvezatne ustanove i na taj način učvrstile put ostvarenju ideje demokratizacije poduzeća u sve većem opsegu.

Sva ova tri idejna smjera: demokratski, socijalno-reformni i socijalistički, koji su se do konca rata razvijali svaki za sebe, slijevaju se pod konac rata u jednu koncepciju, u kojoj preteže socijalistička komponenta, i to ona umjerenija (s kojom se podudara i idejni smjer kršćanskoga socijalizma), koja traži, da radničko pretstavništvo imade u upravi poduzeća ne samo pravo savjetovanja nego i pravo odlučivanja.

b) Razvoj pokreta nakon rata. — Svršetkom rata sve je više rastao revolucionarni duh u zemljama, u kojima je moć državne vlasti oslabila, a osobito u pobijedjenim državama, koje su se našle u rastrojstvu. Ideja ruske boljševičke revolucije sve je više osvajala široke radničke mase. Madjarska se predala boljševizmu, a u Njemačkoj i Austriji su se

[42]) Isp. Turmann op. cit. p. 129. i sl.; J. Feig, op. cit. p. 632.

počela formirati vojnička i radnička vijeća po ruskom uzoru. Revolucionarna »divlja« radnička vijeća, koja su se sama konstituirala u poduzećima, uspjela su u mnogim mjestima izvojštiti znatan upliv na upravu poduzeća.[43])

Neke zemlje u Njemačkoj su počele, pod pritiskom ovog revolucionarnog gibanja, zakonskim putem odredjivati ustanovljenje radioničkih vijeća. Konačno je državna vlada u Njemačkoj naredbom od 23. XII. 1918. odredila, da se u svim poduzećima sa više od 20 radnika ili namještenika imadu osnovati radnički odbori. No ti su odbori imali samo savjetodavno pravo, a nikakvo pravo odlučivanja u upravi poduzeća. Zato ustanovljenje tih odbora nije moglo smiriti radikalizirane radničke mase. Skrajnji su elementi u radničkim redovima tražili uvodjenje radničkih vijeća, koja bi preuzela sama upravu poduzeća, isključivši sadanje vlasnike (diktatura proletarijata), a ta bi vijeća imala i političku funkciju kao i u boljševičkoj Rusiji. Protiv ove ekstremističke tendencije bili su ne samo kapitalistički poduzetnici i gradjanske stranke, nego i veći dio radništva organizovanog u umjerenim socijalističkim sindikatima. Medjutim upravo su ove ekstremističke težnje prinukale njemačku vladu, da radnicima osigura u poduzećima veća prava, nego što su ih imali u dosadašnjim radničkim odborima. Već u weimarskom ustavu od 11. VIII. 1919. utvrdjuje se načelo demokratizacije radnog odnosa i predvidja konstituiranje čitavoga sistema radioničkih, sreskih i državnih radničkih vijeća, koja će »ravnopravno u zajednici s poslodavcima saradjivati na uredjenju plaće i radnih uslova kao i na ukupnom razvoju proizvodnih sila« (čl. 165. ustava). Zakonom od 4. II. 1920. o radioničkim vijećima (Betriebsrätegesetz) potanko je izradjena konstitucija radnog odnosa u poduzeću. Austrija je to učinila i prije zakonom o radioničkim vijećima od 15. V. 1919.

Ovi zakoni nisu ispunili radikalne zahtjeve skrajnjih socijalističkih elemenata, ali su se znatno približili zahtjevima umjerenih socijalista. Po tim zakonima dobivaju radnici ne samo savjetodavnu ulogu nego i pravo suodlučivanja u mnogim važnim pitanjima, koja se tiču radnika. Osim toga imadu kompetenciju ne samo u pitanjima, koja se tiču neposrednih interesa radnika s obzirom na plaću, uposlenje i otpuštanje radnika i uslove rada, nego i u gospodarskoj djelatnosti poduzeća. Političke uloge, kako su to željeli komunisti, dakako nisu dobili.

Ovim sistemom radioničkih vijeća, kako je ustanovljen i proveden u Njemačkoj i u Austriji, ostvarena je ideja demokratizacije u do sada najpotpunijem obliku i opsegu. Tim je sistemom ostvarena ona koncepcija demokratizacije, koja se razvila iz sva tri idejna smjera: demokratskog, socijalno-reformnog i socijalističkog u jednu cjelinu, te koja se danas smatra općenito priznatom.

Njemački sistem radioničkih vijeća kao uzoran oblik demokratizacije radnog odnosa preuzele su uz veće ili manje izmjene još neke druge države. Čehoslovačka je zakonom od 25. I. 1920. uvela radionička vijeća u rudnička poduzeća, a zakonom od 12. VIII. 1922. u ostala poduzeća. Norveška je zakonom od 23. VII. 1920. odredila fakultativno ustanovljenje radioničkih

[43]) U Ruhrskom području u siječnju 1919. i u srednjenjemačkom rudokopnom području sklopila su ova »divlja« radionička vijeća ugovore s poslodavcima, po kojima su dobila učešće u upravi, upliv na proizvodnju i uvid u gospodarsko poslovanje poduzeća. — Vidi Feig, op. cit. p. 626.

vijeća u poduzećima sa više od 50 služboprimaca. Jugoslavija je pod uplivom ove ideje radioničkih vijeća i njenog ostvarenja u Njemačkoj i Austriji dopustila zakonom o zaštiti radnika izbor radničkih povjerenika u poduzećima sa više od 10 služboprimaca, ali sa znatno smanjenom kompetencijom. Pitanjem uvodjenja radioničkih vijeća bave se i druge vlade, n. pr. u Švedskoj, Holandiji, Luxemburgu, Japanu.

Pokret je za demokratizacijom poduzeća iza rata došao do velikih uspjeha, pa je sistemom radioničkih vijeća ostvario ideju demokratizacije radnog odnosa u vrlo velikom opsegu.

Budući da je Njemačka sa svojim zakonom o radioničkim vijećima (Betriebsrätegesetz) od 4. II. 1920. uvela čitav sistem demokratizacije radnog odnosa, koji daleko nadmašuje sve prijašnje pokušaje, to ćemo nastojati, da pobliže upoznamo taj sistem radioničkih vijeća i njegove uspjehe.

3. *Sistem radioničkih vijeća*

a) Z a k o n s k o u r e d j e n j e. — I z b o r i o r g a n i z a c i j a r a d i o n i č k i h v i j e ć a. Radionička su vijeća u Njemačkoj po zakonu od 1920. god. obvezatne ustanove. Imadu se konstituirati u svim javnim i privatnim poduzećima (izuzevši morsku i nutarnju plovidbu), koja uposluju najmanje 20 služboprimaca (§ 1. B. R. G.). Ako imade u industrijskom poduzeću manje od 20 radnika, a više od 5 s aktivnim pravom glasa, od kojih su barem trojica izberivi, ne bira se radioničko vijeće nego samo jedan radnički povjerenik. Aktivno izborno pravo imadu muški i ženski službeprimci, koji su navršili 18 godina, a imadu gradjansko pravo. Pasivno izborno pravo pripada službeprimcima, koji su navršili 24 godine, te koji rade u dotičnom zvanju najmanje 3 godine, a u poduzeću se nalaze najmanje 6 mjeseci. Namještenici, ako ih imade u dovoljnom broju, mogu birati posebno svoje članove radioničkoga vijeća. Skupina radničkih članova i skupina namještenićkih članova radioničkoga vijeća djeluje svaka za sebe, kada se radi o njihovim posebnim interesima, a kada se radi o zajedničkim interesima, onda djeluju (vijećaju i odlučuju) zajedno. Radioničko vijeće je sastavljeno od najmanje 3, a najviće 30 članova. Mandat članova radioničkoga vijeća traje jednu godinu. Kompetencija se radioničkih vijeća proteže ne samo na socijalno područje nego i na gospodarsko. Dok na s o c i j a l n o m p o d r u č j u t. j. u pitanjima radnog odnosa (plaće, radni uslovi, primanje i otpuštanje radnika, disciplina i t. d.) zakon odredjuje zadatak radioničkih vijeća, da čuvaju interese radnika i namještenika n a s u p r o t p o s l o d a v c u, dotle na gospodarskom području zakon daje radioničkim vijećima odredjena ovlaštenja radi »podupiranja poslodavca u ostvarenju svrhe poduzeća« (§ 1. BRG). Uloga je radioničkih vijeća, istina, u glavnom s a v j e t o d a v n o g a značaja, ali ipak imadu radionička vijeća na mnogim područjima i pravo o d l u č i v a n j a, naročito u pitanjima radnog odnosa. Od velikog je značenja, da je radioničkim vijećima dana odredjena kompetencija i na području gospodarske uprave. Ponajprije imadu pravo n a d z o r a nad tehničkom i financijalnom upravom poduzeća u velikoj mjeri. Iako zakon ustanovljuje, da uvid radnika u upravu i poslovanje poduzeća imade za svrhu pomaganje poslodavca u ispunjenju svrhe poduzeća, nema sumnje, da će taj nadzor i stečeni uvid u gospodarsko stanje i poslovanje poduzeća biti jedno jako sredstvo radnika u borbi za polučenje povoljnih uslova rada i poboljšanja plaće.

Radionička vijeća imadu u odredjenim slučajevima i neko, iako skučeno, pravo a k t i v n o g u č e š ć a u upravi. Jedna od vrlo važnih njihovih zadaća je nastojanje oko m i r a i s k l a d a u poduzeću. Radionička su vijeća pozvana, da uklanjaju i kolektivne i individualne sukobe u poduzeću, a u koliko su već nastali, da ih riješe medjusobnim izmirenjem. — F u n k c i j e su radioničkog vijeća u glavnom ove:

a) N a s o c i j a l n o p o l i t i č k o m p o d r u č j u.

1. Radioničko vijeće ima pravo s u o d l u č i v a n j a o p r i m a n j u i o t p u š t a n j u r a d n i k a. Što se tiče primanja radnika u posao, ograničena im je kompetencija na to, da s poslodavcem utvrde neka načela i smjernice za primanje radnika u uposlenje. Mnogo im je veće pravo s obzirom na otpuštanje radnika. Ako radioničko vijeće drži, da je otpust ili otkaz dan radniku bez opravdanoga razloga, može predložiti dotični slučaj na rješenje mirovnomu odboru (Schlichtungsausschuss), koji može presuditi poslodavca, ako ne nadje, da je imao opravdanog razloga za otpust, da zadrži dotičnog radnika ili da mu plati odredjenu otštetu.

2. Radioničko vijeće s u o d l u č u j e u organizaciji poduzeća: a) kod ustanovljenja radnog reda, b) kod uredjenja materijalnih uslova rada, c) kod tehničke organizacije poduzeća, naročito u pogledu sigurnosnih mjera.

3. Radioničko vijeće dostavlja poslodavcu žalbe i zahtjeve radnika.

4. Ono nadzire izvršenje tarifnih ugovora i izvršenje presuda mirovnih odbora.

5. Radioničko vijeće nastoji oko mirnoga rješenja sporova bilo individualnih bilo kolektivnih.

6. Osobitu funkciju imade kod uprave svih socijalnih ustanova poduzeća (stanovi, kuhinje, penzioni fondovi) te suodlučuje u svim pitanjima u tom predmetu.

b) N a g o s p o d a r s k o m p o d r u č j u.

1. Radioničko vijeće ima pravo s a v j e t a glede gospodarske organizacije poduzeća i uvodjenja novih metoda rada.

2. Članovi radioničkoga vijeća imadu pravo uvida u platne knjige (liste).

3. Poduzetnik, koji je po zakonu dužan voditi knjige, a uposluje 300 radnika ili 50 namještenika, dužan je predložiti radioničkomu vijeću i razjasniti mu bilancu te račun d o b i t k a i g u b i t k a glede poslovanja poduzeća.

4. Svaki je poduzetnik dužan dati svake četvrt godine izvještaj o položaju i stanju poduzeća, o djelatnosti poduzeća i o potrebi broja radnika za predvidljivo vrijeme.

5. U poduzećima, koja imadu nadzorni organ (dionička društva, zadruge, društva s ograničenim jamstvom), radioničko vijeće šalje u nadzorni odbor po jednoga ili dvojicu svojih članova kao punopravne članove (s jednakim pravom glasa kao i ostali članovi).

D j e l a t n o s t r a d i o n i č k i h v i j e ć a. Za sve ovo poslovanje radioničkih vijeća dužno je poduzeće dati radnicima potrebno vrijeme (izuzevši za sjednice), prostorije i materijal (pisaće mašine, papir, marke) te snositi sve troškove njegovoga funkcioniranja.

Doticaj izmedju poslodavaca i radioničkog vijeća se održava tako, da poslodavac ili njegov zamjenik prisustvuje sjednicama radioničkog vijeća, kad ga radioničko vijeće pozove ili kad podnosi izvještaj o ekonomskom stanju.

Radioničko vijeće se nalazi u trajnoj vezi s radništvom, koje pretstavlja. Radnici imadu mogućnost tjedno u jedan ili više dana po jedan sat podnositi žalbe i zahtjeve radioničkom vijeću. Radioničko vijeće može sazvati skupštinu svih radnika u poduzeću, na kojoj podnosi radnicima izvještaj o svojem radu i traži smjernice za svoj dalji rad. Radioničko vijeće mora sazvati skupštinu radnika, kad to zatraži četvrtina radnika s izbornim pravom ili poslodavac.

Ova organizacija i djelatnost nam pruža doista sliku konstitucionaliziranja poduzeća. Poduzetnik ostaje i u tom novom režimu vlasnikom poduzeća, on vodi i dalje poduzeće po svojoj volji i koncepciji, ali se ne vlada više u poduzeću kao apsolutni monarh, nego mu je vlast ograničena u svim područjima, koja se tiču radnika i namještenika tako, da se vlast u tvornici pretvara — kako neki kažu — u konstitucionalnu monarhiju.

b) Realizacija. — Njemačka je pregnula, da taj sistem provede potpuno u život.

U prvim je godinama bilo zastranjivanja i sa strane radnika i sa strane poslodavaca. U mnogo slučajeva kušali su radnici preko radioničkih vijeća revolucionirati poduzeće, a mnogi su poduzetnici nastojali na sve moguće načine izigrati zakonske propise. Medjutim kasnije su se prilike staložile, te i radnici i poslodavci — poprečno — nastoje, da što lojalnije sprovode organizaciju poduzeća u okviru, kako ju je zamislio zakon.

Iskustvo je od jednoga desetljeća pokazalo, da nisu bile osnovane bojazni, da će radionička vijeća dovesti do boljševisma, da će uništiti disciplinu, opteretiti privredu prevelikim suvišnim troškovima, ugroziti tvorničke tajne i gospodarske osnove poduzetnika, a nisu se pokazala opravdanima ni predvidjanja, da će se radnici pokazati posve nesposobnim za gospodarsku saradnju.

Istina je, dosadašnji posljeci nisu donijeli ispunjenje svih onih zadataka, koje je zakon odredio radioničkim vijećima, a ni onih, koje su zamišljali socijalni reformatori.

Radionička vijeća su se bavila poglavito pitanjima, koja neposredno tište radnike: pitanjima poboljšanja plaća, pitanjima radnoga vremena, radnih uslova, higijenskih i zaštitnih mjera, primanjem i otpustom radnika; mnogo manje su se bavila pitanjima uredjenja mirnih odnosa, uklanjanja sukoba, a gotovo ništa gospodarskim i financijskim pitanjima poduzeća, te traženjem novih metoda rada. Do sada su ona služila u glavnom uspješnijemu provedenju zaštitnih mjera za radnike. Isto je takovo iskustvu stečeno i u Austriji. No ipak valja utvrditi, da se interes radnika sve više proširuje i na gospodrasko područje, naročito, u koliko radnici stiču veću izobrazbu i spremu. U Njemačkoj se u novije vrijeme posvećuje velika pažnja posebnomu školovanju članova radioničkih vijeća, da budu što sposobniji za potpuno izvršenje svoga zadatka.[44]) Stoga je osnovana nada,

[44]) V. Megede, opc. cit. »Die Betriebsräteschulung, p. 83—93.

da će radnici članovi radioničkih vijeća s vremenom moći u cijelosti izvršivati zadaću, koju im je namijenio zakon.

*

U našoj državi postoji takodjer jedna ustanova srodna radioničkim vijećima, koja ima da služi demokratizaciji poduzeća, ali u mnogo užem opsegu, nego što služe radionička vijeća u Njemačkoj i Austriji. To je ustanova radničkih povjerenika.

Zakonom od 28. II. 1922. o zaštiti radnika je ustanovljeno, da pomoćno osoblje, zaposleno u privrednim poduzećima, u kojima ima najmanje 10 službeprimaca, može da izabere svoje povjerenike (§ 108. zak. o zaštiti radnika). Prema tome ustanova radničkih povjerenika u poduzećima nije obvezatna nego fakultativna. U poduzećima, u kojima je pored radnika zaposleno najmanje 10 namještenika, mogu i radnici i namještenici birati svaki svoje posebne povjerenike, pa svaka skupina svoje posebne poslove vrši za sebe, a one poslove, koji se tiču i radnika i namještenika vrši zajednički prema poslovniku. (§ 115. zak. o z. r.) Ako je poduzeće sastavljeno od više samostalnih odjeljenja, može svako odjeljenje izabrati naročite povjerenike, koji će u pitanjima, koja se tiču svih odjeljenja, raspravljati zajednički (§ 110. z. o z. r.). Aktivno izborno pravo imadu svi za vrijeme izbora u poduzeću zaposleni radnici obiju spolova, koji su navršili 18 godina života. Pasivno izborno pravo imaju pod uslovom, da uživaju gradjanska prava, svi punoljetni i pismeni birači obiju spolova, zaposleni u jednom poduzeću. Izbor se povjerenika vrši neposrednim tajnim glasanjem s kandidatskim listama (proporcionalni izborni sistem § 111. z. o z. r.), a u smislu uputstva izdanih od ministra socijalne poltike,[45]) izbor se može obaviti i sporazumom radnika i namještenika zaposlenih u jednom poduzeću, i poslodavca ovoga poduzeća, ili izmedju odnosnih njihovih profesionalnih organizacija.

Broj radničkih povjerenika zavisi od broja radnika i namještenika, koji su zaposleni u dotičnom poduzeću. Do 20 radnika bira jednoga povjerenika. Najviše se može izabrati 16 povjerenika.

Mandat radničkih povjerenika traje u pravilu jednu godinu. Radnički povjerenici uživaju posebnu zaštitu zakona, jer ih poslodavci ne smiju otpustiti ni progoniti radi pravilnoga vršenja njihove dužnosti (§ 119. z. o z. r.)

Zadatak radničkih povjerenika je doduše opsežan, ali čitava njihova djelatnost ima samo posredničko-primiriteljni značaj (čl. 6. poslovnika, propisanoga od ministra socijalne politike,[46]) na osnovu

U glavnom radnički povjerenici imadu zadaću, da:

1. rade na zaštiti privrednih, socijalnih i kulturnih interesa radnika, zaposlenih u dotičnom poduzeću;

2. nastoje, da se strogo primjenjuju sve mjere, koje su propisane od zakonodavnih i upravnih vlasti za zaštitu radnika u pogledu radnoga vremena, zdravlja i života te socijalnog osiguranja;

3. posreduju izmedju radnika i poslodavaca u sporovima, koji nastaju iz radnog odnosa; zatim pri izradjivanju kolektivnih ugovora, pri utvrdjivanju akordnih tarifa;

[45]) Ova su uputstva obnarodovana u »Službenim novinama« od 29. XII. 1927. br. 296.

[46]) Obnarodovan u »Službenim novinama« od 29. XII. 1927. br. 286. § 116. zakona o z. r.).

4. sudjeluju po mogućnosti u upravi različitih radničkih humanitarnih ustanova;

5. podnose pretstavke poslodavcima u cilju poboljšanja organizacije rada u poduzeću;

6. potpomažu radnike i poslodavce savjetima kod istupanja sa rada ili otpusta radnika s posla (v. § 113. zak. o z. r.).

Kako se iz ovoga vidi, djelokrug se radničkih povjerenika proteže samo na socijalno područje, a upravo ništa na gospodarsko područje. I na socijalnom području nemaju oni nikakova prava suodlučivanja ni u jednom pitanju nego samo pravo savjetovanja i posredovanja, bez sankcije. Najopsežnije im je pravo, da nadziru izvršenje zakonskih zaštitnih mjera u poduzeću, te da o stanju izvršenja tih propisa izvješćuju nadležne nadzorne vlasti, a da ih poslodavac ne smije radi toga otpustiti ni progoniti. Medjutim sudska praksa još uvijek koleba, da li može poslodavac radničkomu povjereniku za vrijeme trajanja njegova mandata otkazati uz redovan zakonski rok. Stoga je položaj radničkih povjerenika još uvijek nesiguran. Nema sumnje, ako poslodavac može otkazati službu radničkomu povjereniku uz zakonski rok (14 dana za manuelnog radnika), da onda radnički povjerenik nije nikako zaštićen i da se ne će usuditi vršiti svoje dužnosti, kojom bi se mogao zamjeriti poslodavcu i izložiti se gubitku službe.

Poslodavci su u našoj državi primili ovu ustanovu radničkih povjerenika vrlo neprijateljski. Prvi su izbori radničkih povjerenika bili izvršeni god. 1928. (jer su tek 29. prosinca 1927. bila izdana uputstva za izbore radničkih povjerenika na osnovu § 111. zak. o z. r. od 1922.!). Izbori su bili provedeni samo u malom dijelu poduzeća, i to u glavnom u onim poduzećima, u kojima su radnici već prije bili organizirani u sindikalnim organizacijama. Poslodavci su većim dijelom u kratko vrijeme nakon izbora otpustili istaknutije radničke povjerenike. U gdjekojem slučaju imali su zato i zakonski opravdanih razloga, jer su neki radnički povjerenici shvatili svoju ulogu mnogo odlučnijom, nego što im je zakon odredio, pa su došli u sukob s poslodavcima. No u najviše slučajeva otpuštali su poslodavci radničke povjerenike bez opravdanog razloga, pa su bili osudjivani na novčane kazne i otštete u znatnijim iznosima. Poslodavci su, izgleda, radije platili tu »otkupninu«, samo da onemoguće djelatnost radničkih povjerenika, nego da imadu u svojem poduzeću neko pretstavništvo radnika, koje bi imalo kakova prava, pa makar i »posredovnoprimiriteljnog značaja«. Kraj takova mentaliteta, vidi se, da je ideja demokratizacije radnog odnosa kod nas naišla na vrlo neplodno tlo. Istina, s vremenom je reakcija poslodavaca nešto popustila, ali djelatnost radničkih povjerenika za izvršenje zadataka, odredjenih u zakonu o zaštiti radnika, u ovoj »hladnoj atmosferi« nije mogla dobiti većega značenja. Doticaj izmedju poslodavaca i radničkih povjerenika tako reći i ne postoji. Kada radnički povjerenici već i smognu smjelosti, da dodju pred poslodavca s kakvim prijedlozima ili radi posredovanja u sporovima, njihovo djelovanje ostaje obično bezuspješnim radi nepristupačnosti poslodavaca. Njihova se djelatnost očitovala ponajviše u upozoravanju nadležnih vlasti na nedostatke zaštitnih mjera ili na kršenje propisa zakona o zaštiti radnika, na koja moraju nadležne vlasti da paze i po svojoj službenoj dužnosti, a i u vršenju te svoje djelatnosti radnički povjerenici obično paze, da poslodavci ni za nju ne doznaju.

Ovaj sistem radničkih povjerenika, kako je kod nas ustanovljen zakonom, ostvaruje tek u vrlo skromnoj mjeri ideju demokratizacije poduzeća, a u praksi je dao, radi otpora poslodavaca, vrlo malih uspjeha. Radničke sindikalne organizacije kod nas nastoje oko izbora radničkih povjerenika ponajviše s razloga, da se preko radničkih povjerenika učvrste u poduzeću, a a sami izbori im služe za mjerenje snage. Medjutim i ako je to stanje takovo, ipak treba utvrditi, da je i kod nas učinjen barem neki korak u pravcu demokratizacije radnog odnosa. Kada budu poslodavci vidjeli, da se ne trebaju bojati, da će im radnički povjerenici »minirati« poduzeće, sklonut će se vjerojatno i oni na što potpuniju primjenu zakona radi mirne saradnje s radnicima. Doduše od ovoga stanja pa do prave demokratizacije u poduzeću još je dalek put!

III. RADIONIČKA VIJEĆA I SOCIJALNI SUKOBI

Nakon što smo upoznali funkciju radioničkih vijeća po njemačkom sistemu i polučene uspjehe, pitamo se: da li je tim sistemom radioničkih vijeća polučena demokratizacija radnog odnosa, te da li je njom uklonjen sukob rada i kapitala.

Ima kritičara, koji tvrde, da sistem radioničkih vijeća, koji je do sada najpotpuniji oblik demokratizacije radnog odnosa, nije doveo do faktičke i prave demokratizacije radnog odnosa, te da nije izmijenio odnos rada i kapitala, a da to — pravo reći — i ne može. Tako dr. Kurt Brigl-Mathiass[47]) tvrdi, da sistem radioničkih vijeća:

1. nije izmijenio sociološku strukturu poduzeća, jer nije bio kadar radništvu pribaviti faktički upliv na uredjenje radnog odnosa i na vodjenje poduzeća, ni promijeniti odnos vlasti u poduzeću;

2. nije uspostavio duševne veze radnika s radom;

3. nije promijenio osjećaja potlačenosti radničke klase i težnje za oslobodjenjem, a prema tome ni sukobe rada i kapitala ni oštrine klasne borbe.

Medjutim ta je kritika preoštra, a dobrim dijelom preuranjena:

1. Što se tiče sociološke strukture poduzeća, a naročito odnosa vlasti, činjenica je, da je vlast poduzetnika ovim sistemom radioničkih vijeća znatno ograničena:

a) Odredjeni su kriteriji za primitak u posao, a pogotovo je radnik osiguran s obzirom na otpust. Poslodavac ne može otpustiti radnika, kada mu se prohtije, nego samo kada postoje osnovani gospodarski ili lični razlozi, a u ocjeni toga suodlučuju radnici. Time radnik dobiva odredjenu stalnost u poduzeću i neku nezavisnost od samovolje poslodavca.

b) Poslodavac ne može odredjivati radne uslove radnim redom po svojoj volji, nego treba za uredjenje općih radnih uslova pristanak pretstavnika radnika.

c) Radnici imaju nadzor nad provedenjem higijenskih i zaštitnih mjera i imadu pravo tražiti posredovanje vlasti za provedenje tih mjera.

d) Radnici imadu mogućnost, da pokrenu pitanje plaće i radnih uslova,

47) Das Betriebsräteproblem.

te da o tim pitanjima raspravljaju s poslodavcem; imadu mogućnost, da podnose poslodavcu žalbe i zahtjeve mirnim i redovnim putem, a da se za to ne trebaju bojati progona i lišenja službe.

Nema sumnje, da su to znatna prava, kojima se ograničava do tada apsolutna vlast poslodavca u poduzeću.

Radnici nisu doduše postali pravnopravni s poslodavcem u odlučivanju u gospodarskoj i financijalnoj upravi poduzeća, ali su ipak dobili uvid u gospodarsko i financijalno stanje poduzeća, te imaju neko učešće — iako ne jednako s poslodavcima — u upravi poduzeća. Ne postoji izjednačenost u vršenju svih gospodarskih funkcija, ali postoji mogućnost saradnje poslodavaca i radnika na tehničkom i gospodarskom području. Ova prava ograničuju apsolutnu vlast poslodavca te daju radnicima jamstvo za poštivanje njihove ličnosti i čovječjega dostojanstva, zakonom i medjusobnim sporazumom točno uredjene uslove rada i odredjeno učešće u upravi poduzeća.

2. Što se tiče duševne veze radnika s radom, istina je, ne može se reći, da je ovim sistemom bilo polučeno povećanje veselja radnika za rad ili da je polučena organska povezanost radnika s radom i s poduzećem. No to je i razumljivo. Materijalni se uslovi nisu uopće promijenili. Ostao je stari sistem rada: mašinizacije i skrajnja dioba rada. Ni od poduzeća, a ni s koje druge strane nije do sada, pa ni nakon uvodjenja radioničkih vijeća ništa poduzeto, da bi se radnik uživio u ukupni proces proizvodnje ili da bi duševna strana radnika došla više do izražaja. Sama pak institucija radioničkih vijeća ni izdaleka ne znači takove primjene u vlasničkom stanju, da bi se radnik osjećao, da radi »na svome« — sve ako se i povećao njegov interes za poduzeće — te da bi radio s većom voljom i veseljem pa i intenzitetom. Medjutim ovim je sistemom pružena mogućnost, da radnici i poslodavci zajedno traže načine, kako da uklone loše posljedice mašinizacije i prevlasti materije nad duševnim silama čovjeka u radu. Kada budu članovi radioničkih vijeća obrazovaniji, moći će i sami u tom pravcu davati poticaj, a kada budu poslodavci pokazali više zauzetosti za saradnju s radnicima, zacijelo će se i na tom području polučiti bolji uspjesi.

3. Koliko se tim stanjem izmijenila psihološka dispozicija radnika?

Radnik je po provedenju te reforme zadobio svijest svoje moći i značenja u poduzeću. On se osjeća u poduzeću moralno jačim, osjeća, da nije više izvrgnut u čitavom svojem radu pukoj samovolji poslodavca. U toliko se psihološka dispozicija radnika pod uplivom stanja, stvorenoga demokratizacijom poduzeća putem radioničkih vijeća uistinu izmijenila. No istina je, da se radnik ne osjeća lišenim pritiska kapitala uopće. Razlog je tome, što je uz odnos rada prema kapitalu ostao neriješen još čitav niz problema, a naročito problem nesigurnosti eksistencije radnika, koji je kvasac nezadovoljstva radničkih masa i trajnog sukoba s klasom posjedujućih. Dok god postoji ovako velika razlika u posjedovanju gospodarskih dobara, a naročito sredstava proizvodnje, koje ima za posljedicu diferensiranje društva u socijalne klase sa suprotnim interesima, ne može se očekivati, da izmedju dviju klasa, koje pretstavljaju dva suprotna fronta, ne će biti sukoba. Bit će velika zasluga radioničkih vijeća kao jedne važne ustanove reforme radnog odnosa, ako ove sukobe barem ublaži ili borbu svede u neki pravilan

i uredan tok u granicama zakona i morala. Radnička vijeća pretstavljaju organizaciju svega osoblja u poduzeću, pa namjesto amorfne i neodgovorne mase radnika u poduzeću nastaje institucijom radioničkih vijeća jedna odgovorna organizacija. Ona može s poduzetnikom voditi borbu, ali i sporazumijevati se s njim. Mir, koji se sklopi nakon pokreta i pregovaranja, ne će biti onaj idealan socijalni mir, za kojim se teži, nego »oružani mir«, koji ipak znači mnogo više nego neprekidni gerilski rat, kakov se vodi izmedju rada i kapitala već cio jedan vijek. No činjenica je, da su se radnici i poslodavci preko radioničkih vijeća daleko bolje i objektivnije upoznali, nego što su se poznali prije, pa i približili; djelovanjem radioničkih vijeća su mnogi sukobi uklonjeni, a svakako je uvelike njihovom zaslugom popustila ona socijalna zaoštrenost, koja je postojala neposredno iza rata.

Zaključak

Demokratizacija radnog odnosa u obliku radioničkih vijeća s onom kompetencijom, koju imaju radnička vijeća u Njemačkoj i Austriji, pretstavlja jedan odlučan pokušaj reforme radnog odnosa, kojom radnik postaje sve više ravnopravnim s poslodavcem i njegovim saradnikom u proizvodnji, sve više gospodarom tehničkog procesa proizvodnje, sve više ličnost, čija se moralna vrijednost i dostojanstvo priznaje. Nema sumnje, da se ne može očekivati ni iz ovog pokušaja, kao ni iz mnogih drugih, da će njihovim ostvarenjem biti u cijelosti uklonjeni sukobi i riješeno socijalno pitanje. Socijalno pitanje se može rješavati, ali ne riješiti, jer u socijalnoj dinamici dolaze uvijek nove okolnosti, koje zaoštruju društvene odnose i ugrožavaju društveni mir.

Demokratizacija radnog odnosa putem radioničkih vijeća je važno sredstvo socijalne reforme, kojim se već danas poboljšava položaj radnika u gospodarskom životu i ublažuju socijalni sukobi, ona je ujedno i sredstvo za polagano uvodjenje radnika u gospodarsku upravu te za realizovanje potpune gospodarske demokracije bez socijalnih potresa i katastrofa.

LITERATURA

1. Max Turmann: Problèmes sociaux du travail industriel, Paris, J. Gabalda 1921.

2. Das Betriebsrätegesetz: Berlin, Zentralverlag 1920.

3. Sinn u. Ziele des Betriebsrategesetzes, Volksvereinverlag, M, Gladbach 1921

4. Dr. ing. Werner zur Megede: Volkswirtschaftliche u. soziale Auswirkungne des Betriebsrätegesetzes, Verl. v. R. Oldenburg, München u. Berlin 1927.

5. Dr. Kurt Brigl-Mathiass: Das Betriebsräteproblem, Walter de Gruyter & Co, Berlin-Leipzig 1926.

6. Arnoù André: La Participation des travailleurs à la gestion des entreprises, Paris, Action populaire, 1921.

7. Dr. Leopold von Wiese: Einführung in die Sozialpolitik, G. A. Glockner, Leipzig 1921. (Vom freien individuellen Arbeitsvertrage zum Rätesystem) 75—131.

8. J. Feig: Betriebsräte, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, II. Bd. p. 625—638. Verl. G. Fischer Jena 1924.

9. Robert Willbrandt: Die moderne Industriearbeiterschaft, Verl. E. H. Moritz, Stuttgart 1926.

10. Dr. L. H. Ad. Geck: Die sozialen Arbeitsverhaltnisse im Wandel der Zeit Berlin, Verl. Jul. Springer 1931.

11. Emil Wehrle: Betriebsreform ein Weg zu Reform des Arbeitsvärhältnises Nürnberg, Verl. Krische & Co, 1927.

12. Th. Brauer: Das Betriebsrätegesetz u. die Gewerkschaften, Jena G. Fischer, 1920.

Joseph Winschuh: Betriebsrat oder Gewerkschaft, Essen a. d. Ruhr G. D. Baedeker 1922.

14. Charles Gide: Des institutions en vue de la transformation ou de l'abolition du salariat, Paris, Giard & Co, 1920.

15. Wirtschaftsdemokratie, ihr Wesen, Weg u. Ziel, Herausgegeben im Auftrage des Allgemeinen deutschen Gewerkschaftsbundes von Fritz Naphtali, Berlin 1928.

16. Probleme der sozialen Betriebspolitik. Herausgegeben von Dr. Götz Briefs, Berlin 1930. Verl. Jul. Springer. — 1. Dr. G. Briefs: Die Problemstellung der sczialen Betriebspolitik. — 2. Betriebsrat u. soziale Betriebspolitik von E. Lubbe. — 3 Hans Mars: Von der negativen zur positiven Einstellung der freien Gewerkschaften gegenüber der sozialen Betriebspolitik. — 4. Dr. J. Winschuh: Gedanken zum Problem einer neuen Werkspolitik.

17. Ludwig Heyde: Abriss der Sozialpolitik, Leipzig Verl. Quelle u. Meyer 1931. (Arbeitsordnung u. Rätesystem. p. 129—133).

18. Hugo Sinzheimer: Grundzüge des Arbeitsrechts, Jena, G. Fischer 1927.

19. C. W. Guillebaud: The Works Conncil, A. German Experiment in industrial Democracy, Cambridge 1928.

Nešto o uredbi o postupku posredovanja

Napisao dr. Polak Milan, odvjetnik u Slav. Brodu.

Ne kanim napisati iscrpljiv prikaz ili tumač ove uredbe sa zakonskom snagom, već kao praktički pravnik samo istaknuti neke misli i primjedbe k istoj.

Član 6. zakona od 19. prosinca 1932. o produženju važnosti zakona o zaštiti zemljoradnika i o stavljanju na snagu pojedinih propisa zakona o izvršenju i obezbjedjenju sadržaje ovlaštenje, da ministarski savjet na prijedlog nadležnih ministara »u cilju donošenja potrebnih mjera radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji« može donositi uredbe sa zakonskom snagom, a rokom trajanja najdulje do jedne godine. Ove uredbe stupaju doduše na snagu od dana obnarodovanja, ali će se narodnomu predstavništvu podnositi odmah na saglasnost.

Narodno pretstavništvo dakle može — teoretički — da se ovom uredbom i ne saglasi, no ne može da ju promijeni ili nadopuni; odnosno ja držim, da bi bilo moguće, da se ta uredba prema zaključcima narodnog pretstavništva i promijeni ili nadopuni, ali samo uz pristanak vlade t. j. da ministarski savjet na prijedlog ministra pravde ovu uredbu promijeni ili nadopuni prema zaključcima narodnoga pretstavništva. Ne postigne li se takva saglasnost, ili narodno pretstavništvo u roku od jedne godine dana ne izjavi svoju saglasnost, to automatski prestaje važnost ove uredbe. Nije sasvim jasno, da li se taj rok računa od dana izdanja zakona o produženju važnosti zakona o zaštiti zemljoradnika ili od dana izdanja same uredbe.

Postupak posredovanja stupa uz bok našemu stečajnomu zakonu i prinudnomu poravnanju van stečaja od 22. studenoga 1929. te je treći način, kojim se uredjuju imovinski odnosi insolventnoga dužnika. Stoga je zanimljivo postupak posredovanja promotriti u odnosu i razlikama prema stečajnomu i nagodbenomu postupku.

Načelo stečajnoga i nagodbenoga postupka je: par conditio omnium creditorum. U postupku posredovanja nema toga načela, te je dužniku dozvoljeno, da sa svojim vjerovnicima razno postupa. Iz ustanova čl. 12. uredbe o postupku posredovanja proizlazi doduše, da se postupak ima obustaviti, ako se ustanovi, da je dužnik učinio pravna djela na štetu vjerovnika, ili neke vjerovnike stavio na povoljnije položaje na štetu ostalih vjerovnika, ali iz toga još ne slijedi, da ne bi dužnik mogao pro futuro pojedinim vjerovnicima — i bez znanja i privole ostalih vjerovnika — staviti bolje ponude i uslove nego drugima.

Zakon o prinudnom poravnanju smjera na to, da se samo onaj dužnik spasi od posvemašnje materijalne propasti, koji svoju insolventnost nije skrivio i koji je postupao marljivošću urednoga kućegospodara odnosno trgovca. To proizlazi: 1. iz ustanove § 36. z. o p. v. s., da rasprava o ponudi poravnanja započinje izjavom dužnika o uzrocima, zbog kojih je zastao sa ispunjavanjem svojih obaveza; 2. iz ustanove § 26.z. o p. v. s., da je dužnost pouzdaničkoga odbora, da ispita razloge njegove nesposobnosti za plaćanje; 3. iz ustanove § 4. al. 5. navedenoga zakona, da prijedlog, da se otvori postupak za poravnanje mora sud odbaciti, ako je dužnik morao voditi trgovačke i druge poslovne knjige, a nije ih vodio. No — kako vidimo ova smjernica nije provedena posve dosljedno, jer je sankcija — odbačenje prijedloga — odredjena samo u slučaju navedenom gore pod 3.

Provedenje postupka posredovanja može pak da traži svaki dužnik, bez obzira s kojeg razloga je postao insolventan, kao i bez obzira na to, da li je ili nije vodio propisane knjige.

Prijedlog za otvorenje stečaja može da stavi kako dužnik tako i vjerovnik, no prijedlog za otvorenje postupka za prinudno poravnanje van stečaja te ponudu za prinudno poravnanje u stečajnom postupku kao i prijedlog za otvorenje postupka posredvanja može da stavi samo dužnik.

Za otvorenje stečajnoga postupka na prijedlog vjerovnika redovito je potrebno — izuzetak je naveden u § 76. st. z. —, da dužnik ima bar dva vjerovnika; držimo, da se i postupak za prinudno poravnanje van stečaja može otvoriti, samo ako ima više vjerovnika s pravom glasa, jer to pretpostavlja § 46. z. o p. v. s., koji govori o uslovima za prihvat ponude t. j. o potrebnoj većini glasova za prihvat nagodbene ponude. Iz samoga načela glasanja i nadglasivanja zaključujem, da zakon pretpostavlja više vjerovnika, ja bih rekao bar tri, jer se samo kod najmanje toga broja vjerovnika može govoriti o nekoj većini.

Za otvorenje postupka posredovanja nije pretpostavljen nikakav broj vjerovnika, dovoljan je dakle i samo jedan vjerovnik, makar i takov sa razlučnim pravom na podmirenje, jer ovaj postupak ne poznaje razliku izmedju razlučnih i ličnih vjerovnika, dok izlučni vjerovnik zapravo i nije vjerovnik u užem smislu te riječi.

Stečajni postupak vodi se — može se reći — isključivo u interesu samih vjerovnika, jer samo oni imaju interesa, da budu razmjerno i jednako podmireni, dok dužnik nema na tome zapravo nikakovog interesa, a najmanje ima interesa na tome, da mu se nekom generalnom ovrhom oduzme odmah sva imovina.

Postupak za prinudno poravnanje van stečaja vodi se — idealno — jednako u interesu samoga dužnika i svjerovnika — i to dužnika, da se izbjegne stečaju i da mu se sačuva gospodarska egzistencija, a vjerovnika opet, da budu svi razmjerno jednako ma i djelomično podmireni, u interesu obiju, pak, da se izbjegne velikim troškovima stečajnoga postupka.

U postupku posredovanja je — idealno — zaštićen interes dužnika i vjerovnika, ali nejednako. U prvom redu radi se u interesu dužnika i vjerovnika o tome, da se izbjegnu troškovi ne samo stečajnoga postupka, nego i ovoga za prinudno poravnanje van stečaja, koji su svakako veći od ovoga postupka posredovanja.

Stečajni postupak sadržava nužno vrlo znatna ograničenja djelatne sposobnosti dužnikove; postupak za prinudno poravnanje sadržava isto — bar idealno i fakultativno — još dosta znatna ograničenja djelatne sposobnosti dužnikove (§ 12.), dok je ovo ograničenje kod postupka za prinudno poravnanje van stečaja ograničeno na najmanju mjeru. On ne smije opterećivati ili otudjivati svoje nekretnine (čl. 8.); — dakle dužnik ima velik interes, da postupkom za posredovanje izbjegne stečaju i prinudnom poravnanju van stečaja kao za njega tegotnijim postupcima.

Vjerovnički interesi nisu ovim postupkom posredovanja ni idealno u jakoj mjeri zaštićeni. Doduše obustava postupka za izvršenje i obezbjedjenje m o ž e d a b u d e u interesu svih ili bar većine vjerovnika, jer se time može zapriječiti, da se imovina dužnikova proda izvršnim putem u bescjenu, a navlastito, da se na taj način namiri samo jedan ili manjina vjerovnika, a ostali ili većina vjerovnika ostanu praznih ruku, te da se dužniku dade vremena i mogućnosti, da sam bolje unovči svoju imovinu.

Svagdje naglasujem, da je to samo idealno tako, jer baš ova obustava izvršnog postupka, a pomanjkanje dovoljnog ograničenja djelatne sposobnosti dužnikove, koja glede pokretnina nije upravo nikako ograničena, daje dužniku mogućnost, da za trajanja ovoga postupka posredovanja sve svoje pokretnine otudji, te tako izigra sve vjerovnike. Prema tome možemo reći, da su baš u ovom postupku posredovanja interesi vjerovnika najmanje zaštićeni, te da oni od istog m o g u imati više štete nego koristi.

Otvorenje stečajnoga postupka može tražiti svaki dužnik bez obzira, da li je trgovac ili nije, da li je već kada bio u stečajnom postupku, postupku za prinudno poravnanje ili postupku posredovanja, da li je zaštićen zakonom o zaštiti zemljoradnika ili kakovom uredbom na temelju toga zakona, i bez obzira na to, da li se nalazi baš u postupku za prinudno poravnanje ili posredovanje.

Vjerovnik pak ne može tražiti otvorenje stečaja ni proti dužniku, koji je u postupku za poravnanje, odnosno njegov prijedlog se može tek riješiti, ako prijedlog dužnikov za prinudno poravnanje bude odbijen, ili povučen, ili ako se taj postupak o b u s t a v i, a isto vrijedi mutatis mutandis i za dužnika, koji se nalazi u postupku posredovanja.

Postupak za prinudno poravnanje može tražiti svaki dužnik, koji 1. nije u bjegstvu, 2. koji za posljednjih pet godina prije prijedloga za poravnanje nije bio osudjen za lažno bankrotstvo, 3. koji zadnje tri godine nije bio u stečaju ili poravnanju, 4. koji bar dvije godine vodi svoje poduzeće, 5. koji je u koliko je na to obvezan vodio trgovačke ili druge poslovne

knjige, — dok vjerovnik nikad ne može tražiti, da se proti njegovu dužniku otvori postupak za prinudno poravnanje van stečaja.

Postupak za prinudno poravnanje van stečaja mora se otvoriti i na prijedlog dužnika, koji je zaštićen zakonom o zaštiti zemljoradnika ili na temelju toga zakona izdanim uredbama.

Prijedlog za otvorenje postupka posredovanja može da stavi samo dužnik, a nikada koji vjeronik. No taj prijedlog može staviti samo dužnik, koji je udovoljio jedino uvjetima gore pod 1. — 4. navedenim (čl. 3. uredbe o p. p. i § 4. br. 2.—4. z. o p. p. v. s.); dakle i onaj, koji nije vodio nikakove knjige, i ako je bio na to obvezan.

No ipak postoji jedno dalje ograničenje prema z. o p. p. v. s. — jer se po čl. 1. uredbe o p. p. ovim postupkom ne mogu koristiti oni dužnici, koji po zakonu o zaštiti zemljoradnika ili uredbama izdanim na osnovu ovoga zakona već uživaju naročitu zaštitu — dakle zemljoradnici i novčani zavodi, koji su se koristili uredbama na temelju zakona o zemljoradnicima.

No držim, da bi predaleko išlo, da bi se iz postupka posredovanja isključila i ona lica, koja štiti zakon o zaštiti zemljoradnika u § 1., stav. 2. samo kao jamce ili solidarne dužnike obavezane za dug zemljoradnika, jer je zaštita potonjih dužnika ograničena samo na one dugove, gdje su zemljoradnici glavni dužnici.

Posve je pogrješno dosta rašireno shvaćanje, da se postupkom posredovanja mogu služiti samo trgovci i zanatlije, jer da samo oni imadu »poduzeće«. Kakogod se naime zakonom za prinudnu nagodu van stečaja mogu služiti i lica, koja nisu ni zanatlije ni trgovci (dakle slobodna zvanja, kućevlasnici, veleposjednici i t. d.), tako se mogu i postupkom posredovanja služiti sva ona lica, za koje nismo naveli, da su isključena. Samo ona lica, koja vode kakovo poduzeće, treba da su ga vodila bar dvije godine, a za ostala lica nije ta pretpostavka potrebna.

Pod poduzećem ima se — držim — razumijevati svako tečevno djelovanje navedeno u sve tri skupine čl. 42. zakona o neposrednim porezima od 8. II. 1928., kao i sva poduzeća obvezana na javno polaganje računa, navedena u čl. 74. spomenutog poreznog zakona.

Već smo razložili, kako sva tri postupka ograničuju više ili manje djelatnu sposobnost dužnikovu.

Dok u stečajnom postupku sva uprava dužnikove imovine prelazi na stečajnog upravitelja (§ 87. steč. zak.), dotle u nagodbenom postupku upravitelj poravnanja ima u glavnom samo nadzornu vlast (§ 19. z. o p. p. v. s.) a u postupku poravnanja posrednik nema ni prava uprave ni prava nadzora.

Dužnosti i prava posrednika su u uredbi točno ograničena. Po čl. 6. uredbe spada mu u dužnost, da sastavi i ispita nacrt za poravnanje dugova, te da pokuša, da postigne sporazum izmedju dužnika i vjerovnika, a po čl. 11., da u slučaju uspjeha ovoga pokušaja o tome u roku od 90 dana od dana otvorenja ovoga postupka podnese sudu svoje izvješće odnosno pismeni sporazum. Iz čl. 7. uredbe slijedi još dužnost posrednika, da po izminuću ovoga roka sudu podnese izvješće, ako njegov pokušaj nije uspio, da se uzmogne postupak obustaviti. Isto tako je dužan, da javi sudu »sve što bi moglo dati

povoda postupku suda«. Nije uopće potanje navedeno, što bi to sve još morao sudu javiti i što bi moglo dati povoda postupku suda, osim obustave postupka. Zato je ovaj član nejasan i posvema neodredjen.

Time bi bila potpuno iscrpljena sva prava i dužnosti posrednika. Prema tome nije nigdje izrično rečeno, da posrednik ima prava, da izvidi knjige i poslovne bilješke dužnika, a niti da mu je dužnik dužan dati potrebna razjašnjenja, dok to pravo ima stečajni i nagodni upravitelj, a odgovarajuće dužnosti stečajni odnosno nagodbeni dužnik. Veliko je stoga pitanje, da li će uz tako skučena prava posrednik uvijek moći da sastavi valjan nacrt za uredjivanje dugova.

Stečajni i nagodni upravitelj zamišljen je od zakonodavca kao osoba povjerenja vjerovnika: vjerovnici imadu putem vjerovničkog odnosno pouzdaničkog odbora mogućnost, da ga nadziru; — u postupku posredovanja ne postoji nikakov vjerovnički ili pouzdanički odbor, te vjerovnici nemaju nikakova prava ni mogućnosti, da njegov rad nadziru.

Sud može posrednika maknuti »iz važnih razloga«. No nije pobliže označeno, koji su to razlozi; navlastito da li ovakovo maknuće može da predloži dužnik ili vjerovnici, ili se može izvršiti i po službenoj dužnosti bez ičijega prijedloga.

Stečajnoga i nagodnoga upravitelja ne predlaže dužnik; nasuprot posrednika mora označiti uvijek samo dužnik. Držim, da je moguće, da dužnik odmah u svojoj molbi predloži, da prepušta slobodnoj odluci suda, koju osobu će imenovati posrednikom; jedino mora ili predložiti jednu stanovitu osobu eventualno i više osoba, izmedju kojih uži izbor prepušta sudu, ili može izrično uopće sudu prepustiti sasvim slobodan izbor. Jednu od tih eventualnosti mora ili odmah ili na poziv suda u roku od 3 dana (čl. 4.) učiniti, jer inače mora sud prijedlog zabaciti.

Što se tiče osobnih kvalifikacija, to § 86. steč. zak. i § 18. z. o p. p. v. s. odredjuje, da se za upravitelja poravnanja imade postaviti neporočno i pouzdano lice, koje je stručno s obzirom na osobnost ili vrstu dužnikovih poslova. Za posrednika nema ovako umjesnih odredaba, već samo čl. 5. odredjuje, da će sud za posrednika imenovati osobu, koju je preložio dužnik, ako protiv njegove osbe ne postoje sumnje, a da te sumnje nisu ni primjerice navedene, inače pak koju drugu pouzdanu osobu, koju sud smatra prikladnom.

Ja držim, da takova pouzdana i prikladna osoba može da bude samo ona, koja je i po § 86. st. 2. i § 18. z. o p. p. v. s. pouzdana i prikladna; dakle će to u još većoj mjeri nego u ovim postupcima u postupku poravnanja biti odvjetnik, jer posrednik ne upravlja dužnikovom imovinom niti ju nadzira, za koju upravu i nadzor je potrebno često i strukovno znanje, već posrednik sastavlja samo nacrt za uredjivanje dugova i vodi nagodbene pregovore, a to je specifično odvjetnički posao. Naročito držim, da odvjetnici imadu tu prednost pred svim drugim osobama, a navlastito pred profesionalnim posrednicima (vlasnicima posredničkih agentura), što pored svoje visoke opće izobrazbe stoje pod stalnim disciplinskim nadzorom svoje staleške organizacije, odvjetničke komore.

Dužnik, koji predloži koju osobu za posrednika, ne treba sudu pridonijeti dokaz, da je dotična osoba spremna, da tu čast prihvati, pa zato držim, da nitko nije dužan, ni da tu čast prihvati — tim više, što uredba u tom pravcu ne sadržava nikakove odredbe.

Iz § 86. al. 4. steč. zakona slijedi doduše dužnost za odvjetnika, da se mora primiti u pravilu dužnosti stečajnoga upravitelja, nu jer analogne ustanove nema u uredbi, to nije ni odvjetnik u pravilu dužan, da se lati časti posrednika, te može tu čast eventualno i bez navoda razloga otkloniti.

Državne i samoupravne vlasti kao i staleške organizacije dužne su dati sudu na njegovo traženje obavještenja, potrebna mu za izbor podesnih upravitelja poravnanja, dok takova dužnost ne postoji bar prema uredbi i za davanja obavještenja za osobe podesne za stečajnog upravitelja ili posrednika;*) i ako ne može biti nikakove dvojbe, da će sud bez daljega moći mirne duše imenovati stečajnim upraviteljem ili posrednikom svaku osobu, koju su državne ili samoupravne vlasti i staleške organizacije za to označile podesnom.

Što se tiče troškova postupka, to se stečaj i prinudno poravnanje može otvoriti samo onda, ako ima dovoljnoga jamstva, da će se pokriti tim skopčani troškovi. U smislu § 178. st. z. mora se stečaj skinuti, ako se u njegovom toku pokaže, da stečajna imovina nije dovoljna za pokriće troškova stečajnoga postupka; ali se stečaj ne će skinuti, ako koji vjerovnik dade primjereni predujam za spomenute troškove (§ 77.). Stoga može sud i tražiti od vjerovnika, koji traži otvorenje stečaja, da predujmi troškove stečajnoga postupka.

Iz § 6. i § 56. al. 2. z. o p. p. v. s. slijedi i dužnost dužnikova, da predujmi troškove nagodbenoga postupka. — No takove dužnosti nema dužnik, koji traži postupak posredovanja. Sud od njega ne može tražiti, da predujmi u cijelosti ili djelomično trošak posrednikov, a još manje postupak poravnanja obustaviti, ako dužnik taj trošak ne predujmi.

Glede nagrade stečajnog i nagodnog upravitelja postoji za sudove obavezna tarifa ustanovljena uredbom od 5. travnja 1930. br. 33480 a na osnovu § 138. st. z. i § 232 z. o p. p. v. s., dok za posrednika nema nikakove tarife, jedino čl. 7. al. 2. uredbe odredjuje, da posrednik ima pravo na naknadu faktičnih izdataka i na primjerenu nagradu tako, da će trošak posrednikov obredjivati sud po slobodnoj ocjeni, dakako uz pravo utoka za obje stranke, dužnika i posrednika, dok vjerovnici očito u tom pogledu nisu interesenti i nemaju pravo podnašati pravni lijek.

Ovdje još odmah ističemo, da protiv odluka, stvorenih u ovom postupku kod kotarskoga suda, ima mjesta pravnomu lijeku na okružni sud, kojega je odluka konačna. Uredba veli samo »odluka«, a da ne kaže, da li se misli odluka u užem tehničkom smislu, tako da sud može svoje rješenje nazivati eventualno ne samo »odluka« već ili »zaključak« ili »rješenje«, bar do stupanja novoga grpp. na snagu u čitavoj državi.

Ni pravni lijek uredba ne naziva posebnim imenom: žalba, utok (rekurs), no analogno ostalim novim procesualnim naredjenjima, te stečajnomu

*) Ova dužnost može se ipak izvesti iz § 105. al. 1. zakona od 18. I. 1929. o urodjenju redovnih sudova.

i nagodbenom postupku držim, da je najispravnije, taj lijep nazvati utokom (rekursom). Nigdje nije rečeno, u kojem roku se pravni lijek ima predati. Analogno § 70. z. o p. p. v. s. držim, da je rok 8 dana.

Dok se u stečajnom i nagodbenom postupku o otvorenju tih postupaka izdaje proglas (edikt), koji se oglašuje u novinama, pribija na sudsku ploču stečajnoga suda, sreskoga suda dužnikova prebivališta ili sjedišta, eventualno i u prostoriji burze, te se jedan otpravak proglasa dostavlja svim (poznatim) vjerovnicima, nadležnoj poreskoj vlasti, državnomu pravobranioštvu i ostalim interesentima nadleštvima (okružnomu uredu, pošti i t. d.), dotle se o otvorenju postupka posredovanja ne izdaje, ne oglašuje i ne pribija nigdje nikakov proglas, što se naravno može smatrati jednim nedostatkom ovve uredbe, koji valja svakako što prije ukloniti.

Istina je, da uredbodavac hoće da ovaj postupak bude što manje — i u moralnom smislu — tegotan za dužnika, no držimo, da interes vjerovnika zaslužuje takodjer jednaki obzir.

Doduše po čl. 2. prijedlog za otvorenje postupka mora da sadržava popis vjerovnika i dužnika uz oznaku pojedinih tražbina i dugova, dalje kamate i dan dospjelosti za svaku od njih, kao i koja osiguranja za njih postoje, ali po čl. 5. ako sud dozvoli otvorenje postupka posredovanja, imenovat će posrednika (logično je dakle istoga o tome i obavijestiti) te obavijestiti o tome i dužnika, dok se vjerovnici ne obavješćuju.

No kako će po čl. 8. sud narediti, da se otvorenje postupka posredovanja ima zabilježiti »u javnoj knjizi«, to je logično, da će se o otvorenju postupka obavijestiti i zemljišno-knjižni sud odnosno zemljišno-knjižne sudove, ako dužnik imade nekretnina u području više zemljišno-knjižnih sudova. Ne dvojim, da se naime pod »javnom knjigom« ima razumijevati zemljišna (gruntovna) knjiga, i ako ne razumijem, zašto se povedenje postupka ne bi moralo zabilježiti i u trgovičkim i obrtnim registrima, i ako, kako smo to već gore naveli, postoji zabrana otudjenja i opterećenja samo za dužnikove nekretnine, a ne i za njegove pokretnine.

I u tom pogledu bi valjalo nadopuniti oredbu u interesu javne vjeresije i povjerenja, da se ne bi dogodilo, da vjerovnik dade vjeresiju iz neznanja dužniku, koji se već proglasio insolventnim, zatraživši otvorenje postupka poravnanja.

Ovo neobavješćenje svih vjerovnika ni proglasom ni posebnim otpravkom proglasa o otvorenju postupka posredovanja je tim neumjesnije, što dužnika zapravo ne stižu nikakove posljedice, ako je podnio neispravni popis vjerovnika odnosno namjerice ispustio kojega vjerovnika; navlastito ne postoji mogućnost, da se od dužnika traži polaganje zakletve o ispravnosti bilanca i popisa vjerovnika. Tako može upravo taj postupak omogućiti dužniku, da izigra pojedine vjerovnike, a da oni uopće ne dodju u mogućnost, da za to pravodobno saznadu i eventualno poduzmu potrebne preventivne mjere. Istina proti takovom postupku nalaze se kaznene sankcije u samom krivičnom zakoniku i čl. 16. uredbe, ali iskustvo nas uči, da sve te ustanove u praksi potpuno ne zadovoljavaju.

I postupku za prinudno poravnanje u stečaju i izvan stečaja te postupku posredovanja je cilj i svrha, da se izmedju dužnika i vjerovnika

poluči nagoda, stoga mora i stečajni i nagodbeni dužnik — prvi samo kad traži prinudnu nagodu u stečajnom postupku — staviti konkretnu nagodbenu ponudu. Naročito § 3. z. o p. p. v. s. sadržava imperativnu ustanovu, da ponuda poravnanja mora sadržavati kvote u postocima, koje dužnik nudi vjerovnicima za izmirenje njihovih tražbina, kao i rok, u kome će se ponudjene kvote potpuno isplatiti. Dapače postoje i imperativne norme, koje ograničuju i visnu postotka — najmanje 40% odnosno 50% — i rokove ispunjenja — jednu odnosno jednu i pol godine.

Svega toga nema u postupku posredovanja, koji je dakle u tom pogledu — da li je to njegova prednost ili griješka, pokazat će samo iskustvo — mnogo elastičniji, te dužnik ne treba da predloži nikakov nacrt za uredjivanje dugova, a još manje je ograničen u pogledu kvote ili roka.

U praksi je već postalo spornim pitanje, da li je pretpostavka postupka posredovanja, da je dužnik aktivan ili pasivan, odnosno da li samo aktivni ili samo pasivni dužnik može tražiti posredovanje.

Apelacioni sud u Novom Sadu je prema novinskim vijestima riješio, da samo dužnik sa aktivnom bilancom može tražiti posredovanje. To bi slijedilo donekle iz riječi člana 1.: »Dužnik, koji je došao u teškoću, da odgovara svojim obvezama«, jer se o platežnim poteškoćama govori u prvom redu (ali ne isključivo) kod doduše aktivnog ali imobiliziranoga dužnika. No pošto zakon nigdje izrijekom ne traži aktivnost dužnikove bilance, to držim, da je ni mi ne smijemo tražiti. Da je potrebno, da je dužnik aktivan, onda bi svakako uredba sadržavala i odredbu, da se postupak ima obustaviti, ako se u njegovu toku ustanovi, da dužnik nije aktivan, baš kao što je zakonodavac odredio, da se stečajni postupak ima obustaviti, ako se tokom istoga ustanovi, da se ni troškovi ne bi mogli podmiriti. U ostalom praktički taj zahtjev ne igra gotovo nikakovu ulogu, jer će svaki dužnik, koji traži posredovanje, podnijeti onda aktivnu bilancu, što može tim lakše učiniti, što uredba ne sadržava nikakove sankcije, ako bilanca nije ispravna, niti daje posredniku dovoljno mogućnosti, da se o ispravnosti iste uvjeri. U tu svrhu dužnik ni ne treba izmišljati imovinske vrijednosti niti prešutjeti dugove, on jednostavno precijeni svoju imovinu i ne otpiše sumnjive tražbine — i evo aktivne bilance.

U uredbi nema ni odredbe, da dužnik, koji se je jednom služio blagodati iste, nema više prava, da se još jednom posluži istom, tako da se teško može iz same uredbe izvesti svakako logični razlog, da se molbu za posredovanje mora odbiti, ako se je dužnik već jednom ovom uredbom poslužio. — U uredbi manjka i odredba, po kojim taksenim propisima se imadu sve radnje i podnesci u tom postupku biljegovati.

Analogna primjena II. glave novoga zakona o sudskim taksama (T. br. 10—17) leži na dlanu, iako se analogna primjena taksenih propisa moguće ne može preporučiti, nego je potrebna pozitivna zakonska odredba.

Kako se iz svega toga vidi, mnogo toga je u ovoj uredbi nejasno i nepotpuno; dosta toga opet i preinake potrebno. Što brže se ovi nedostaci uklone, to bolje. Mislim, da se ne varam, da su svi privredni krugovi istog mnijenja kao i ja, te da će svi ovi opravdani zahtjevi naći potpunoga razumijevanja na mjerodavnom mjestu.

Tumačenje člana 2. al. 2. zakona o zaštiti države

Napisao dr. Jančiković Tomo, odvjetnik u Zagrebu

Česta primjena zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi zadnjih godina, kako po specijalnom državnom sudu za zaštitu države u Beogradu, tako i po redovnim sudovima, donaša sa sobom prijeku potrebu ispravnoga tumačenja pojedinih njegovih zakonskih ustanova. Ma da imademo po ovom zakonu već mnogo judikata, nije još došlo do toga, da je sam zakon u našoj pravnoj literaturi sistematski ili djelomice obradjen. Moje je uvjerenje, da bi to radi teških posljedica, koje stižu osudjivana lica po ovom zakonu, bilo naročito potrebno.

Na snazi je danas zakon o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi od 6. siječnja 1929. sa izmjenama i dopunama od 1. ožujka 1929., kojemu je prethodio zakon od 2. kolovoza 1921. Oba zakona ustanovu, o kojoj je ovdje govor, naime član 2. točka 2., donašaju tekstualno potpuno jednako. Iznašam tek tumačenje drugoj alineji, jer prva donaša samo kaznenu sankciju za djela iz člana 1., a treća ovlaštenje nadležnim vlastima, da vrše pretres i noću.

Radi jasnoće ovoga sastavka donašam tekst ove zakonske ustanove: »Oni, koji znaju, da se pripremaju zločini, izloženi u čl. 1., pa o tome na vrijeme ne izvijeste državnu vlast, kaznit će se robijom do 20 godina.«

Poslužit ću se u tumačenju ove ustanove u prvom redu načelima našega kriviČnoga zakona od 27. siječnja 1929., a onda njemačkim zakonom o zaštiti države od 21. srpnja 1922. (Gesetz zum Schutze der Republik). Ovaj potonji zakon i ako ne imade doslovne tekstualne odredbe kao naš, naročito su mu u pogledu mjere i vrste kazne stavke blaže, ipak pruža dragocjeno gradivo za tumačenje našega zakona.

Ovim zakonima uzroci su blizi i determinirani su sličnim prilikama.

Neposredni povod za zakon o zaštite države u Njemačkoj bio je niz atentata: dne 26. kolovoza 1921. umorstvo ranijega ministra Erzbergera, dne 4. lipnja 1922. pokušaj umorstva ministra Scheidemanna te konačno 24. lipnja 1922. umorstvo ministra dr. Waltera Rathenaua. Nijemci su već poznavali i ranije slični iznimni zakon, tako zvani Sozialisten-Gesetz od 19. listopada 1878.

Krivični zakon imade u svojem posebnom dijelu na nekoliko mjesta ustanovljenu dužnost prijave stanovitih kriviČnih djela. Te nam ustanove popunjuju praznine člana 2. al. 2. zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, te daju potrebito tumačenje pravno-relevantnih elemenata te zakonske ustanove.

Za mogućnost izricanja kazne po čl. 2. al. 2. spomenutoga zakona nužno je, da bezuvjetno budu dokazani slijedeći preduvjeti:

1. znanje pripremanoga zločina iz čl. 1. z. o z. d.; — 2. na vrijeme ne učinjena prijava državnoj vlasti.

Pod ovim pretpostavkama razmatramo i ustanove posebnoga dijela kriviČnoga zakona.

U glavi XIV. pod naslovom »kriviČna djela protiv pravosudja« nalazimo ustanovu § 135. al. 1.:

»Tko zna, da se priprema izvršenje kakvog zločinstva, pa u vremenu, kada je još bilo moguće otkloniti to djelo, propusti, da to javi nadležnoj vlasti, kaznit će se zatvorom, ako zločinstvo bude pokušano ili izvršeno.« Ta dakle ustanova odredjuje opću dužnost prijave pripreme izvršenja svakoga zločina. Isključeni su iz dužnosti prijave bliži rodjak, odnosno bračni drug lica, koje priprema zločinstvo. Posebno imade ustanovljenu dužnost prijave u stanovi § 114. al. 4. u pogledu prijave svakoga pripremanoga koraka, koji ide za izdajom vojnih tajna, i u ustanovi § 203. k. z. u pogledu dužnosti prijave prijetećih pogibelji, koje ugrožuje neposredno život ljudi ili tudju imovinu u većem opsegu.

Kako je već prije spomenuto, načela ovih ustanova daju nam zajedno sa ustanovama njemačkoga zakona o zaštiti države potrebito tumačenje za pravno relevantne elemente čl. 2. al. 2. z. o z. d.

Prva pretpostavka za primjenu čl. 2. al. 2. navedenoga zakona jest znanje pripremanoga zločina po članu 1. z. o z. d. Tu je zakon u svome tekstu koncizan i odredjen. Traži se znanje t. j. fiksirana pozitivna spoznaja, a ne možda sumnja. Prema tome postoji dužnost prijave samo onda, kada stanovito lice imade glede doista pripremanoga zločina baš iz čl. 1. potpunu subjektivnu sigurnost. Nije dovoljno, da bi to lice, uvaživši sve prilike i okolnosti, ovakovo znanje moralo imati. Nije nužno, odnosno ne postoji dužnost lica, koje eventualno kakove sumnje imade, da si to znanje pribavlja i eventualno svoje sumnje utvrdjuje. Prema tomu će dužnost prijave vlastima biti različita i ovisit će o subjektivnim značajkama i raspoložbama lica, koje dolazi u ovakovom slučaju u obzir. Elemente za tumačenje ove zakonske ustanove naći ćemo u njemačkom zakonu o zaštiti države u § 3. i 5., od kojih ustanova § 3. ustanovljuje nekažnjivost lica, ako podnese prijavu vlasti, a § 5. kaznu za slučaj, da ta prijava nije izvršena. Izvrsni njemački tumač dr. Wilhelma Kiesowa i Ericha Zweigerta njemačkomu zakonu o zaštiti države tumačeći prije spomenute paragrafe, a u odnosu prve istaknute pretpostavke, veli: »Dass er die Gewissheit hätte haben sollen, die Mitteilung also glaubwürdig war, reicht nicht aus.« Tako daleko idu stručni pisci u pogledu pretpostavke znanja.

Druga pretpostavka za primjenu čl. 2. al. 2. z. o z. d. jest propust, da se je »na vrijeme« učinila prijava državnoj vlasti. Okolnost na vrijeme odnosno blagovremeno, kako veli § 203. k. z., je najbitnije, što imade sud prosuditi, ako hoće primijeniti prije spomenutu zakonsku ustanovu, dakako uz uvjet, da predleže i druge prije spomenute pretpostavke.

Nastaje pitanje, kada je prijava vlasti učinjena na vrijeme odnosno blagovremeno. Pozitivni propis § 235. k. z. točno ustanovljuje, što znači izraz »na vrijeme«. U toj naime zakonskoj ustanovi se veli: »U vrijeme, kada je još bilo moguće otkloniti to djelo«. Ovaj bitni karakterizirajući elemenat zločina iz čl. 2. toč. 2. jednako normira i prije spomenuti njemački zakon. Isti tumač, koji sam prije spomenuo, govoreći o blagovremenosti prijave u stavci pod naslovom Anzeigefrist, veli: »Die Anzeige kann wirksam auch noch unmittelbar vor der bevorstehenden Entdeckung erstattet werden. Es wird sogar eine Anzeige für wirksam erachtet werden müssen, die unmittelbar vor der Ausführung eines Mordes und so spät ergeht, dass der Mord nicht mehr verhütet werden kann.« Pokriva se dakle potpuno naša pozitivna ustanova kriviČnoga zakona sa stručnom literaturom tumačitelja njemačkoga

zakona o zaštiti države. Time smo dobili potpuno odredjeni pojam blagovremenosti odnosno na vrijeme učinjene dužnosti prijave.

Zakon o zaštiti države jest specijalni zakon. Treba ga tumačiti restriktivno, tako da dolazi do primjene što rjedje i u što manje slučajeva. To vrijedi i za ustanovu čl. 2. al. 2., pa tako treba istu i primjenjivati.

Primjena novoga ili staroga krivičnoga zakona na pitanja, koja nastanu poslije pravnosnažne presude, izrečene po starom kriv. zakonu

Napisao dr. Muha Miroslav, apelacioni sudac u Zagrebu.

Nastao je pravni spor o tom, koji se zakon ima primijeniti u slučaju, da valja riješiti pitanja, koja mogu nastupiti poslije pravosnažne krivične presude, izrečene po starom krivičnom zakonu, bilo da je ta presuda izrečena za vrijeme važenja staroga kriv. zakona, bilo da je izrečena za vrijeme važenja novoga kriv. zakona na osnovu ozakonjenoga načela (§ 2. k. z.), da se primjenjuje blaži zakon, ako je poslije učinjenoga krivičnoga djela izmijenjen krivični zakon.

Ispravno rješenje ovoga pravnoga spora ima ne samo teoretsko značenje, nego je od velike praktične važnosti naročito zbog propisa novoga krivičnoga zakona o zastari prava na izvršenje kazne (§§ 81.—83.) i poništaju osude (rehabilitaciji — § 90.), što oboje pretstavlja nešto novo i ujedno velik socijalni napredak.

Prema jednomu stanovištu propisi novoga krivičnoga zakona se ne mogu primjenjivati na pitanja, koja nastupaju poslije krivične presude, izrečene po starom krivičnom zakonu. — A obrazlaže se to stanovište u glavnome tako, da se na isti slučaj ne mogu primijeniti jedamput stari i drugiput novi krivični zakon. — To obrazlaganje obuhvaća sve slučajeve presudjene po starom kriv. zakonu, svejedno da li je presuda izrečena za vrijeme važenja staroga kriv. zakona ili pak poslije stupanja na snagu novoga kriv. zakona. — Za slučajeve presudjene za važenja starog kriv. zakona se dodaje još i obrazlaganje, da se na njih od propisa današnjeg krivičnoga zakona mogu primjenjivati s obzirom na propis § 2. stav. 2. k. z. samo propisi o mjerama bezbjednosti.

Drugo stanovište traži, da se na sva pitanja, koja nastupaju poslije pravosnažne presude izrečene po starom krivičnom zakonu primjenjuju propisi novoga krivičnoga zakona, svejedno da li je presuda izrečena za važenja staroga ili pak novoga zakona temeljem § 2. k. z.

Ispravno je drugo stanovište, kako će se vidjeti iz njegovog obrazlaganja. To se obrazlaganje sastoji iz dva dijela; u pravom dijelu se pobijaju razlozi suprotnoga stanovišta, u drugom se iznose samostalni razlozi za zagovarano ovdje stanovište.

Najlakše je oprovrgnuti obrazlaganje, da se na slučajeve presudjene za važenja staroga zakona od propisa današnjega krivičnoga zakona mogu

primjenjivati s obzirom na naredjenje § 2. stav 2. k. z. samo propisi o mjerama bezbjednosti. Najlakše je oprovrgavanje tog obrazlaganja radi toga, jer se to obrazlaganje poziva na pozitivno zakonsko naredjenje, a baš to naredjenje očito neopravdava izvedeni zaključak.

Postavlja se pretpostavka, da novi krivični zakon na slučajeve već presudjene za važenja staroga kriv. zakona dopušta jedino primjenu propisa o mjerama bezbjednosti, pak se iz te pretpostavke argumento a contrario izvodi zaključak, da se na takve slučajeve ne mogu primjenjivati ostali propisi novoga zakona.

I zaista zaključak sam je logičan, ali ipak ne vrijedi, jer je pretpostavka neopstojna. — Ako je slučaj već presudjen po starom zakonu za važenja toga zakona, nema više zakonske mogućnosti za primjenu propisa o mjerama bezbjednosti. Ne samo to, nego se propisi o mjerama bezbjednosti ne mogu primjenjivati ni na slučajeve presudjene za važenja novoga krivičnog zakona, pa što više ni onda, ako je primijenjen novi zakon, bilo da je djelo učinjeno prije sutpanja na snagu novoga zakona bilo da je učinjeno poslije toga.

Ne mogu se primjenjivati propisi o mjerama bezbjednosti na već presudjene slučajeve zato, što se mjere bezbjednosti izriču u pravilu prigodom presudjenja a ne poslije presudjenja.

To slijedi iz samoga naredjenja § 2. stav. 2. k. z.: »iako se učinioc ne bi po njemu osudio na kaznu«; dalje iz § 51. stav 2. k. z.: »Odluku o ovom zadržavanju izriče sud istom presudom, kojom izriče kaznu za novo djelo«; zatim iz § 52. k. z.: »Za iice, koje je u skitničenju, prosjačenju ili bludničenju učinilo u povratu ma koje krivično djelo, za koje se goni po službenoj dužnosti, sud će presudom izreći, da se poslije izdržavanja izrečene mu kazne ima uputiti u zavod za rad . . .«; isto izlazi iz § 53. stav 5. k. z.: »Vrijeme, koje je osudjenik sa smanjenom uračunljivosti proveo u zavodu za liječnje ili za čuvanje, uračunat će se u vrijeme izdržavanja kazne, ako je ovaj osudjen na kaznu lišenja slobode.«

Još jasnije izbija to iz zakona o sudskom krivičnom postupku, jer § 281., koji propisuje, što se ima izreći u presudi, ako sud nadje, da je optuženik kriv, naredjuje u br. 6. stav 2.: »Ako sud nadje, da postoje pretpostavke za mjere bezbjednosti, izreći će i ove.«

Van presude se mogu primijeniti mjere bezbjednosti samo u dva slučaja, koji opet nemaju veze sa tvrdjenjem, da se na već prisudjene slučajeve mogu od propisa današnjega krivičnoga zakona primjenjivati samo propisi o mjerama bezbjednosti. Jedan je slučaj predvidjen u § 280. stav. 3.: »Izreče li sud presudu, kojom optuženika oslobadja od optužbe zbog neuračunljivosti, ali je uvjeren, da postoje pretpostavke za koju od mjera bezbjednosti, dopuštenih po krivičnom zakonu, donijet će po saslušanju državnog tužioca i branioca, ako je prisutan, naročito rješenje o tome.« — Iz načina izrazivanja izlazi, da se ta odluka donosi doduše poslije presude i zato naročitim rješenjem, ali samo zbog toga, što je presuda oslobadjajuća, i neposredno poslije presude u istom zasjedanju, tako reći kao njezina dopuna.

Drugi je slučaj predvidjen u § 110. stav. 1.: »Ako se postupak obustavlja zbog neuračunljivosti, odredit će sud usmeni pretres radi izvidjaja o tome,

ima li mjesta primjeni mjera bezbjednosti po krivičnom zakonu.« Ovdje dakle slučaj nije uopće presudjen.

Što se tiče drugog argumenta za pobijano stanovište, da se na isti slučaj ne može primijeniti jedanput stari i drugiput novi krivični zakon, valja istaknuti, da je to tek tvrdjenje, koje bi trebalo potkrijepiti zakonskim naredjenjima, jer to tvrdjenje nije nikakav aksiom, koji ne bi trebao dokaza. Nema imperativa logike, da se na slučajeve presudjene po starom krivičnom zakonu ne bi na pitanja, koja nastanu poslije toga, mogli primjenjivati propisi novoga kriv. zakona. Ali nema ni pozitivnih zakonskih naredjenja, koja bi zabranjivala primjenu propisa novoga krivičnog zakona na slučajeve već presudjene po starom zakonu.

Time je oprovrgnuto obrazlaganje za pobijano stanovište. — Sada se prelazi na samostalno obrazlaganje ovdje zastupanog stanovišta.

Prema članu 4. zakona, kojim se stavljaju na snagu i uvode u život krivični zakonik, zakonik o sudskom krivičnom postupku i zakon o izvršenju kazni lišenja slobode, prestaju važiti svi opći krivični zakonici sa svima njihovim izmjenama i dopunama, kad ovaj krivični zakonik dobije obaveznu snagu. Prema članu 1. pak spomenutoga zakona krivični zakonik za kraljevinu Jugoslaviju od 27. siječnja 1929. je dobio za cijelu državu obaveznu snagu dana 1. siječnja 1930. S tim danom su dakle prestali važiti svi krivični zakoni, koji su važili u raznim pravnim područjima. Tu se istom ispoljava imperativ logike, da stari krivični zakon ne može više dolaziti do primjene s jednostavnoga razloga, što ga više nema, osim ako novi krivični zakon sam odredjuje drukčije, jer u tom slučaju stari zakon dolazi do primjene snagom zakona, koji važi. A novi krivični zakon je odredio drukčije propisom § 2. stav 1.: »Ako je po učinjenom krivičnom djelu izmijenjen krivični zakon, onda se primjenjuje blaži zakon.«

No iz slova toga naredjenja se jasno i nesumnjivo razabira s jedne strane, da se tu radi o krivičnom djelu, koje je učinjeno za važenja staroga kriv. zakona, a nije i presudjeno za važenja toga zakona, i s druge strane, da stari zakon može doći izuzetno, jer je blaži, do primjene samo u pogledu presudjenja takvog krivičnoga djela t. j. u pogledu pitanja, da li će se za dotično krivično djelo kazniti i kako će se kazniti.

Ako je dakle krivično djelo, učinjeno za važenja staroga kriv. zakona, presudjeno za važenja novog kriv. zakona po starom kriv. zakonu, jer je ovaj blaži od novoga, onda je time propis § 2. stav 1. novoga krivičnog zakona već primijenjen i tako reći za konkretno krivično djelo iscrpljen. To dovodi do logičnoga zaključka, da se na novo nastala pitanja, n. pr. na pitanje zastare izvršenja kazne ili rehabilitacije, mogu primjenjivati samo propisi novoga krivičnog zakona, kad je stari prestao važiti.

Ako je pak krivično djelo, učinjeno za važenja ranijeg kriv. zakona, i presudjeno za važenja toga zakona, onda uopće ni jedan propis staroga kriv. zakona ne može više doći do primjene, budući da je prestao važiti, pa se zato na sva pitanja, koja nastanu za važenja novoga kriv. zakona, a ne tiču se eventualno ponovnoga presudjenja ponavljanjem krivičnoga postupka, mogu primjenjivati i opet samo propisi novog krivičnoga zakona.

O zastarjelosti po odlomcima 4 i 5 §§-a 78. i 81. k. z.

Napisao Spahalić Sulejman, sreski sudac u Prnjavoru.

Presudom sreskog suda u Ljubljani od 2. VII. 1932. Kps VI 666/32. osudjen je J. B. na deset dana strogoga zatvora radi prestupa kradje iz §-a 314/I k. z., počinjenoga u jeseni 1927. god. Proti toj presudi podnio je optuženi molbu za povraćaj u predjašnje stanje radi promašenoga roka za podnošenje priziva. Uz molbu je istodobno najavio i opravdao priziv. Prizivom je napao presudu radi povrede materijalnoga zakona iz §-a 337. od. 1. st. b. k. p., navodeći, da je od dana počinjenoga djela prošlo više od četiri godine dana, pa da je, dok je sud izrekao napadnutu presudu, za to vrijeme nastupila zastarjelost iz § 79. od. 3. zadnja alineja u savezu sa § 78. od. 5. k. z., dakle okolnost, koja isključuje i ukida kažnjivost.

Rješenjem okružnog (deželno sodišče) kao prizivnoga suda u Ljubljani od 14. XI. 1932. Kpr. 465/32. odbijena je navedena molba optuženoga. U obrazloženju toga rješenja obuhvaćen je u drugom dijelu i navedeni priziv optuženoga. U ovom drugom dijelu, koji se odnosi na priziv stoji, da nije mogla nastupiti navedena zastarjelost, jer da je za djelo iz § 314/I k. z. propisana kazna strogog zatvora do jedne godine i stoga da kažnjivost ovoga djela po § 78. k. z. zastaruje za pet godina. Pošto navedeno vrijeme nije proteklo, odbijen je spomenutim rješenjem implicite i priziv optuženoga.

Gornje sam rješenje priopćio samo zato, da posluži primjerom u ovoj raspravi, jer mislim, da tako prosuđuju to pitanje ne samo sudovi u Ljubljani nego i drugi.

Spomenuti odlomak 4 §-a 78. k. z. glasi: »Pravo na gonjenje krivičnih djela zastaruje za pet godina kod prestupa, za koje je propisan strogi zatvor ili zatvor duži od jedne godine«; iza toga slijedi odlomak 5: »Za dvije godine kod svih ostalih prestupa«.

Taj odlomak 4. stilizovan je tako, da se na prvi pogled može shvatiti danas ovako sutra onako. Posve je jasan, kada je u pitanju zastarivanje gonjenja krivičnih djela, za koja je propisana kazna zatvora. Već na prvi pogled se vidi posve jasno, da je za ta djela propisana zastarjelost od pet godina, ako su kažnjiva zatvorom dužim od jedne godine, a ako su kažnjiva zatvorom do jedne godine, da je za njih propisana zastarjelost iz odlomka 5. istog §-a od dvije godine. Ali je nejasan, u koliko se odnosi na zastarjelost gonjenja krivičnih djela kažnjivih strogim zatvorom.

U navedenom odlomku 4. je prikriveno jedno sićušno, ali veoma važno pravilo slovnice, koje se na prvi pogled ne može odmah uočiti, a koje daje rečenici odredjeni smisao, odnosno koje ga specijalizira. Radi toga, jer se to pravilo nema uvijek na umu, daje se tome odlomku smisao sad ovako, drugi put onako. Jedanput će nam se pričiniti, da se izraz »duži od jedne godine« odnosi samo na riječ zatvor, iza koje neposredno dolazi, a drugi put i na onaj izraz pred njom t. j. i na strogi zatvor. Stoga će nam se jedanput pričiniti, da je za djela kažnjiva strogim zatvorom propisana isključiva ili — bolje reći — specijalna zastarjelost od pet godina bez obzira na to, da li je za njih propisana kazna strogoga zatvora kraća ili duža od jedne godine, a drugi put da i za njih vrijede isti propisi zastarjelosti kao za djela kažnjiva običnim zatvorom.

Radi toga i naši tumačitelji krivičnoga zakona zastupaju odvojena mišljenja u tom pitanju. Čubinski kaže, da minimalni rok zastarjelosti

od dvije godine dana spada na djela, koja su u zakonu ugrožena samo zatvorom ispod jedne godine ili novčano. Urošević Lazar kaže, da zastarjelost nastupa za pet godina kod prestupa, koji se kazne strogim zatvorom ili običnim zatvorom dužim od jedne godine, a za dvije godine kod onih, koji se kazne strogim zatvorom ili običnim zatvorom do jedne godine uključivo i novčanom kaznom. Ostali tumačitelji, Dolenc, Šilović-Frank, ne dotakoše se specijalno zastarjelosti gonjenja kriviènih djela kažnjivih strogim zatvorom.

Nastaje pitanje, što je pravo u tom općem i tako važnom zakonskom propisu.

U spomenutom odlomku 4. §-a 78. slijede riječi »strogi zatvor« i »zatvor« jedna za drugom vezane veznikom »ili«. Poslije riječi »zatvor« slijedi onaj izraz »duži od jedne godine«. Taj izraz po propisima slovnice nije ništa drugo u rečenici ovoga odlomka nego atribut (izražen 13-mjesečni i t. d.). Pošto se atribut po propisima slovnice u pravilu odnosi samo na riječ iza koje neposredno slijedi, a ni u kojem slučaju i na druge riječi pred njom, proizlazi, da se taj izraz odnosno atribut odnosi samo na riječ »zatvor«, a nikako i na »strogi zatvor«. Pred spomenutim veznikom nema u tekstu zakona zareza, a nije ni potreban, jer on u ovom slučaju ne veže rečenice nego samo riječi »strogi zatvor« i »zatvor«. Ne bi bilo protivno propisima pravopisa i kad bi se metnuo zarez pred taj veznik; ali to ne bi ni najmanje uplivalo na sadržaj rečenice, jer se ni u tome slučaju navedeni atribut ne bi mogao odnositi i na predjašnje riječi »strogi zatvor«, nego bi bio samo pojačan njegov odnos na riječ, iza koje neposredno dolazi t. j. na »zatvor«. U ovom slučaju bila bi posve isključena sumnja, da se taj atribut odnosi i na »strogi zatvor«.

Tumačeći navedeni odlomak 4. sam za sebe po gornjim propisima slovnice, koje čitaoc često i veoma lahko izgubi iz vida, ne može se nikako drukčije shvatiti, nego kako je shvaćen u gornjem rješenju i kako to tumači Čubinski. Prema tome pravo na gonjenje kriviènih djela, za koja je propisana kazna strogoga zatvora bez obzira bio on do jedne godine ili duži, ne može zastariti prije isteka roka od 5 godina.

Iste riječi iz odlomka 4. § 78. k. z. i u istom poretku (strogi zatvor ili zatvor duži od godine) nalazimo i u odlomku 4. §-a 81. k. z., iza koga slijedi odlomak 5. suglasan kao u §-u 78. k. z. Ostanemo li kod gornjega tumačenja od. 4. § 78. k. z., morali bi na isti način tumačiti i odlomak 4. §-a 71. k. z. U tom bi nam se slučaju posljedak primjene toga odlomka na pojedine slučajeve ukazao neshvatljiv, i nevjerojatan. Po §-u 39. od. 1. k. z. je odredjeno trajanje strogoga zatvora i zatvora od sedam dana do pet godina. Pravo na izvršenje kazne protiv licu osudjenomu na ciglih 7 dana strogoga zatvora ne bi moglo zastariti prije isteka roka od pet godina, a protiv licu osudjenomu na punu godinu dana zatvora zastarilo bi za dvije godine.

Izmedju kazne strogoga zatvora i zatvora, što se tiče samoga njihova izvršenja, nema apsolutno nikakve razlike. Naš zakon ne samo da te dvije kazne ne razlikuje, nego uopće ne kaže, što su i kako se izvršuju. Jakost obiju tih kazni leži samo u njihovom trajanju. Pa kad je to tako, nije shvatljivo, zašto onaj, koji je osudjen na punu godinu dana lišenja slobode u gornjem primjeru, ima prednost, što se tiče zastarjelosti, pred onim, koji je osudjen na ciglih sedam dana, kad su obje te kazne jednake u svojem izvršivanju, samo što se jedna naziva »strogi zatvor« a druga »zatvor«. Moglo bi

se reći, da je djelo, za koje je propisana kazna strogoga zatvora jače prirode od onoga, za koje je propisana kazna običnoga zatvora, pa da su stoga propisi o zastarjelosti u prvom slučaju stroži, a u drugom blaži. Ali u tom slučaju bi zakon ostao dosljedan, i nigdje se ne bi smio naći zakonski propis, koji bi jednako promatrao obje te vrste kazne. Ostanemo li kod navedenoga tumačenja, bile bi medjutim obje te kazne već u samome odlomku 4. §-a 81. k. z. izjednačene. I, ne samo to, nego bi gdjekada onaj, koji je osudjen na kaznu strogoga zatvora, čak i bolje prolazio nego onaj, koji je osudjen na kaznu zatvora. Izvršenje kazne proti licu osudjenomu na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i jedan mjesec dana ne bi moglo zastariti prije isteka roka od pet godina. Za to vrijeme će zastariti izvršenje kazne proti licu osudjenomu na jednu godinu i jedan mjesec dana strogoga zatvora (kazne izjednačene) kao i proti trećemu licu, koje je osudjeno na pet godina strogoga zatvora.

Ovim primjedbama i primjerima poljuljana je pouzdanost u ispravno tumačenje zakonodavčeve volje gornjim načinom, koju je htio da stavi na papir u odlomcima 4. i 5. §§ 78. i 81. k. z.

Prema samoj stilizaciji tih odlomaka, a obzirom na gornje ne bi se moglo pouzdano reći, da dotični odlomci odgovaraju baš volji zakonodavca. Ne bismo smjeli medjutim praviti iznimke i pojedine odlomke zakonskih propisa primjenjivati onako, kako mi mislimo, da ih je zakonodavac htio da reče, ako nemamo što drugo, nego ih moramo primjenjivati onako, kako ih je rekao t. j. saopćio. Ali ako je u kojem drugom zakonskom propisu izričito rečeno, ili se to analogijom iz njega dade pouzdano zaključiti, kako se onaj sumnjivi odlomak ima shvatiti, te iznimke ne samo da bismo smjeli nego i moramo činiti. U takvim slučajevima ne smijemo pojedine zakonske odlomke isključivati iz zakonske cjeline i tumačiti ih same za sebe, jer bi takovim tumačenjem njihov sadržaj došao u opreku prema drugim zakonskim propisima i volji zakonodavca.

Iste riječi i u istom poretku kao što su u odlomku 4. §§ 78. i 81. k. z. nalazimo i u odlomku 2. §-a 39. k. z. i odlomku 1. §-a 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode, koji je sastavni dio kriviènoga zakonika. Jedina je razlika, da je mjesto navedenog atributa »duži od jedne godine« u tim odlomcima atribut »od jedne godine i duže« i da je mjesto veznika »ili« došao veznik »i«. Ta ali razlika nije ni najmanje važna i ni u čem ne mijenja smisao rečenice, a pogotovo medjusobnoga saveza i odnosa navedenih riječi.

§-a 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode glasi: »Kazne robije, zatočenja, strogoga zatvora i zatvora od jedne godine i duže izvršuju se u naročitim kaznenim zavodima« i t. d.

Kako god protumačimo odnos spomenutih atributa u odlomku 4. §§ 78. i 81. k. z., moramo ga na isti način protumačiti i u spomenutim odlomcima §-a 39. k. z. i §-a 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode — i obrnuto.

Ostanemo li kod stanovišta, koje zauzima spomenuto rješenje i tumač Čubinskoga, da se spomenuti atribut ne odnosi na strogi zatvor nego samo na zatvor, morala bi se po §-u 2. zakona i izvršenju kazne lišenja slobode kazna nad licima, osudjenim na robiju, zatočenje i strogi zatvor bez obzira koliko one trajale izvršavati u naročitim kaznenim zavodima, dok bi se u tim zavodima izvršavale kazne nad licima osudjenim na zatvor samo onda,

ako je ova kazna jednu godinu ili više duga. Što se tiče robije i zatočenja, jasno je, da se moraju u svoj svojoj dužini izvršavati u tim zavodima, jer po §§ 37. i 38. k. z. ove kazne ne mogu biti kraće od jedne godine, a u istim je §§-ima ponovno rečeno, da se te kazne izvršuju u tim zavodima. Prema tome svejedno je za ovo pitanje, da li se spomenuti atribut odnosi i na robiju i na zatočenje, kad je utvrdjeno, da ove dvije kazne ne mogu biti kraće od jedne godine. Ostaje nam samo, da riješimo odnos toga atributa na riječi »strogi zatvor«, koji može biti i kraći od jedne godine, a kako ga protumačimo u ovima §§-ima, moramo ga tumačiti i u §§ 78. i 81. k. z. Ovo i jest glavno težište i predmet ove rasprave.

Od kazni lišenja slobode zakon poznaje četiri vrste: robiju, zatočenje, strogi zatvor i zatvor. Odstranimo li od ovih prve dvije, jer je stvar glede njih prema gornjemu nedvojbena, ostaju nam još dvije i to strogi zatvor i zatvor.

§ 3. zakona o izvršenju kazne lišenja slobode glasi: »Kazne lišenja slobode manje od jedne godine izvršuju se u zatvorima onih sudova, koji su kao prvostepeni izrekli presudu« i t. d. Te kazne lišenja slobode, koje se imaju izvršavati u zatvorima sudova, koji su kao prvostepeni izrekli presudu, ne mogu biti druge nego kazna strogoga zatvora i zatvora, pošto pete nema. U protivnom slučaju glasio bi § 3. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode »kazna zatvora manja od jedne godine i t. d.«. Po ovom §-u ne izvršuje se svaka kazna strogoga zatvora u posebnim zavodima, nego samo ona, koja je od godinu dana ili više, t. j. vrijedi isto načelo kao i za kaznu običnoga zatvora.

Prema tome nam ovaj § kaže, da se onaj atribut u §-u 39. k. z. i u §-u 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode odnosi ne samo na zatvor, nego i na strogi zatvor.

Kako sam spomenuo, što vrijedi glede te veze i odnosa riječi u ovim §§-ima, mora vrijediti i za §§ 78. i 81. k. z. Ovaj § 3. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode je razjasnio volju zakonodavca i obzirom na taj § u savezu sa §-om 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode, te § 39. k. z., dolazimo do zaključka, da se atribut »duži od jedne godine« u §§ 78. i 81. k. z. ima shvatiti onako, da se odnosi ne samo na zatvor nego i na strogi zatvor.

Iz gornjeg razlaganja proizlazi dvoje: 1.) Ili su odlomci 4. §§ 78. i 81. k. z. te § 2. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode pravilno stilizovani, da izražavaju pravu volju zakonodavčevu, a u §-u 3. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode da se je uvukla očita griješka. U ovom bi slučaju moglo biti opravdano stanovište, na kome je zasnovano navedeno rješenje i tumačenje Čubinskoga; 2.) Ili su gornji odlomci loše stilizovani, a § 3. zakona o izvršenju kazni lišenja slobode da je ispravan.

Veća je vjerojatnost, da je po srijedi drugi slučaj, jer se lakše može dogoditi griješka u stilizaciji a naročito slovnička, kao što sam spomenuo, nego griješka u riječima.

Sličan izraz i poredak riječi kao u odlomku 4. §§ 78. i 81. k. z. nalazi se i u §-u 41. od. 1. k. z., koji glasi:

»Vremena robija, zatočenje, strogi zatvor i zatvor računaju se na godine i mjesec, a strogi zatvor i zatvor od tri mjeseca i na pune dane.«

Tu je ista slovnička pogrješka, ali ipak ne može biti nikakve dvojbe, da se i strogi zatvor do tri mjeseca računa i na pune dane.

Iz navedenih primjera se vidi, što je zakonodavac htio da izrazi u odlomku 4. §§ 78. i 81. k. z., a ako je to izraženo na način, koji nedvojbeno ne odgovara slovnici, mora se sud držati načela in dubio pro reo.

Prema tome glede zastarjelosti gonjenja kriviènih djela kažnjivih strogim zatvorom i glede zastarjelosti izvršenja kazni strogoga zatvora vrijede isti propisi kao i za djela, kažnjiva običnim zatvorom, te za izvršenje kazne običnoga zatvora. U ovom slučaju, koji se prema spomenutomu načelu mora na optuženoga primijeniti, otpadaju sve gore spomenute oprečnosti glede uvjeta zastarjelosti jednih i drugih djela odnosno jedne i druge kazne. Obje vrste tih djela i obje kazne izjednačuju se medjusobno, kao što su u tom pogledu medjusobno izjednačene i druge dvije vrste kazni lišenja slobode, robije i zatočenja u §-u 78. od. 2. k. z., koji se jedino može odnositi na njih dvije.

To izjednačenje glede zastarjelosti ne može biti uvijek potpuno isto, ali nema one velike oprečnosti, koje sam u početku naveo.

Austrijski nacrt kriviènoga zakonika, koji je veoma jako uplivao na naš krivièni zakonik, bolje se izražava u §-u 79. pod t. 3.: »Pet godina kod prestupa, za koje se zapreæuje kazna lišenjem slobode u trajanju preko godine dana.« Ovo je zakonodavac htio da izrazi u odlomku 4. §§ 78. i 81. k. z., a pri tome je izašlo nešto, što se ne razumije.

Da li posredovanje mogu tražiti samo aktivni dužnici?

Napisao dr. Büchler Dragan iz Zagreba.

Uredba o postupku posredovanja od 4. siječnja 1933. donesena je na osnovu § 6. zakona o produženju važnosti zakona o zaštiti zemljoradnika i stavljanju na snagu pojedinih propisa zakona od 19. prosinca 1932. o izvršenju i obezbjedjenju. Ona je možda jedna od najprijepornih uredaba našeg novijeg zakonodavstva, što je uostalom posve i razumljivo kraj nejasnoće, kojom se ova uredba odlikuje. Usprkos tomu ili možda upravo radi toga ju dužnici u velike iskorišćuju, a sudovi, nemajući pouzdanoga mjerila, donose po toj uredbi odluke, koje su u mnogo slučajeva ne samo različite, nego i oprečne.

Na nejasnosti i poteškoće kod primjene te uredbe nailazimo već kod osnovnoga pitanja, tko može zapravo tražiti postupak posredovanja.

Član 1. uredbe sadržava o tome dva kriterija, pozitivni i negativni.

Negativni kriterij je sadržan u stavu 2. čl. 1. spomenute uredbe, koji propisuje, da se postupkom posredovanja ne mogu koristiti oni dužnici, koji po zakonu o zaštiti zemljoradnika ili uredbama izdanim na osnovu toga zakona već uživaju naročitu zaštitu. Posredovanje prema tome ne mogu ishoditi s jedne strane zemljoradnici, a to su lica nabrojena u §-u 6. zakona o zaštiti zemljoradnika, — dakle lica, koja obradjuju zemlju sama ili sa članovima svoje porodice i čiji oporezovani prihod proizlazi pretežno iz poljoprivrede, ako njihov posjed ne prelazi površnu od 75 hektara obradive zemlje, — a s druge strane novčani zavodi, koji uživaju naročitu zaštitu na

osnovu §-a 5. zakona o zaštiti zemljoradnika ili na osnovu uredaba donesenih na temelju čl. 6. zakona o produženju važnosti zakona o zaštiti zemljoradnika.

Pozitivni kriterij je obilježen stavom 1. člana 1. uredbe o postupku posredovanja, prema kojemu stavu može posredovanje tražiti dužnik, koji je došao u teškoću, da odgovara svojim obvezama, a nad čijom imovinom još nije otvoren stečaj niti postupak prinudnog poravnanja.

Pravo tražiti posredovanje, dakle pasivna sposobnost za posredovanje pripada svakomu onomu dužniku, (to jest svakomu fizičkomu i pravnomu licu, izuzevši zemljoradnike i novčane zavode), koji je »došao u teškoću, da odgovara svojim obvezama«.

Što medjutim znači teškoća odgovarati svojim obvezama? U čitavoj uredbi nema nigdje propisa, koji bi precizirao ili razjašnjavao, što uredbodavac pod tim pojmom razumijeva, — a još manje propisa, koji bi dao pouzdano mjerilo u odlučivanju, na koga se prema tomu pojmu imade pasivna sposobnost odnositi. Da utvrdimo pravi sadržaj i granice te definicije, morat ćemo ogledati kod srodnih i sličnih postupaka, što se tamo razumijeva pod pasivnom sposobnošću, pa da onda pokušamo analogijom utvrditi granice pasivne sposobnosti kod posredovanja.

Da vidimo prije svega, kako izgleda pasivna sposobnost kod zakona, na osnovu kojega je donesena uredba o posredovanju, dakle kod zakona o zaštiti zemljoradnika. Tu si medjutim ne ćemo mnogo pomoći. Zakon o zaštiti zemljoradnika ne govori uopće o uvjetima, pod kojima imade zemljoradnik pravo na zaštitu toga zakona. Dovoljno je, da je odnosno lice zemljoradnikom u smislu toga zakona, pa da na temelju toga imade bez svakoga daljega uslova pravo, da se koristi tim zakonom. Isti taj zakon je medjutim već nešto jasniji, kad ustanovljuje slučajeve, koji se odnose ne na zemljoradnike, nego na novčane zavode. § 5. toga zakona doduše ponavlja načelo, da zaštitu po tom zakonu mogu tražiti samo oni novčani zavodi, koji dodju u »teškoću plaćanja«, ali to načelo je ovdje pobliže objašnjeno propisom, da takovomu novčanom zavodu mora da je bilanca u vrijeme traženja zaštite aktivna, t. j. da je u bilanci aktiva veća od pasiva. Ova je ustanova posve jasna, te prema njoj novčani zavodi spasivnom bilancom ne mogu zatražiti zaštitu. Pasivna sposobnost pravnih lica je za taj slučaj posve točno odredjena.

Takovoga propisa na žalost u uredbe o postpku posredovanja nema, a niti se ista poziva na netom navedeni propis zakona o zaštiti zemljoradnika, premda je donesena na osnovu istoga toga zakona. Valja nam stoga taj pojam utvrditi usporedjenjem onih postupaka, koji su posredovanju donekle slični, t. j. stečajnoga postupka i postupka prinudnoga poravnanja van stečaja.

Kod stečaja je uslov za otvaranje postupka nad fizičkim licima nesposobnost za plaćanje (insolvencija, § 67. st. z.), a kod zaostavština i pravnih lica dovoljna je već i prezaduženost (§ 68. st. z.). Isti ovi uslovi važe i u postupku prinudnog poravnanja (§ 1. z. o p. p. v. s.).

Nesposobnost za plaćanje znači u stvari faktičnu, a ne pravnu nesposobnost plaćanja, pa prema tome ona i ne pretstavlja ništa drugo nego nemogućnost plaćanja, koja se redovno ispoljuju u činjenici, da dužnik plaćanje obustavlja. Ovdje dakle imademo prilično jasan kriterij, jer čim nastupa obusatva plaćanja, pretpostavlja se i nesposobnost za plaćanje. Insolventnost je u pravilu posljedica dužnikove prezaduženosti, makar to uvijek ne mora biti, dok je sama prezaduženost takovo stanje dužnikove imovine,

gdje pasiva premašuje aktiva, premda ne mora postojati momentana insolventnost.

U oba slučaja, dakle u slučaju insolventnosti kao i prezaduženosti dolazi dužnik u pravilu u nemogućnost, da udovoljuje svojim platežnim obavezama, ili — drugim riječima — on dolazi u teškoću, da odgovara svojim obvezama. Vidimo dakle, da i za otvorenje stečaja kao i prinudnog poravnanja važi isti onaj kriterij, koji smo našli u čl. 1. uredbe o postupku posredovanja, pa se sam od sebe nameće zaključak, da posredovanje mogu zatražiti insolventni dužnici kao i prezaduženici.

Prije nego taj zaključak proglasimo točnim, pogledat ćemo, da li se on slaže s ostalim članovima pomenute uredbe.

Član 9. uredbe o postupku posredovanja propisuje, da se protiv dužnika ne će otvoriti stečaj, ako je prijedlog za otvaranje stečaja podnesen prije otvaranja postupka posredovanja, nego će se o tom prijedlogu odlučiti tek pošto se dovrši ili obustavi postupak posredovanja i pošto se provede postupak, predvidjen u §-u 71. steč. zakna. Ako se u smislu toga propisa imade počekati na svršetak postupka posredovanja, premda postoje uslovi za otvorenje stečaja, očito je tada, da posredovanje mogu zatražiti i insolventni dužnici kao i prezaduženici. — Idimo medjutim dalje!

Svrha je postupka posredovanja, da se izmedju dužnika i njegovih vjerovnika sklopi aranžman, kojim će se urediti dužnikove obaveze. Taj aranžman zove uredba »sporazumom«. Član 11. uredbe o postupku posredovanja propisuje, da sporazum, snabdjeven izjavama dužnika i vjerovnika o pristanku na sporazum, imade posrednik pismeno podnijeti sudu, koji će o tome bez odlaganja preslušati dužnika i oglasiti postupak posredovanja dovršenim. Član 12. navedene uredbe propisuje, da se postupak posredovanja imade po službenoj dužnosti obustaviti, u koliko ne dodje do sporazuma. — I to je sve. Osim navedenih propisa, koji zapravo uredjuju vanjski način sporazuma — pismenu formu i potpise dužnika i vjerovnika —, nema ni jednog propisa, koji bi ustanovljivao, kakov mora biti sadržaj sporazuma i u kojim se granicama imade sporazum kretati.

Vidimo dakle, da uredba o postupku posredovanja nema propisa o tome, kolika mora biti ponuda dužnika, kao što ga ima stečajni zakon glede ponude za poravnanje u stečaju (§ 154. st. z.) i zakon o prinudnom poravnanju van stečaja (st. 6. §-a 4. z. o p. p. v. s.). Uredbom nevezan ni u koliko, smije dakle dužnik da ponudi i manje od stopostotnog uredjenja svojih dugova. U praksi je to zaista redovita pojava, pa se kvota sporazuma obično kreće izmedju 30% i 60%, a sud je ovakove sporazume, ako su inače imali sve potrebne formalnosti u redu, bez daljega odobrio.

Ova je pojava posve obična, ako se uzme, da postupak posredovanja mogu ishoditi ne samo aktivni, nego i pasivni dužnici. Ona je medjutim upravo nerazumljiva, ako se postupak želi protumačiti onamo, da se njime mogu koristiti samo aktivni dužnici. Ako naime dužnik nudi u skladu sa pasivnom svojom bilancom sporazum, koji je ispod stopostotnog namirenja njegovih obaveza, pa tome sporazumu uredba a ni sudovi, koji ju primjenjuju, ne pravi nikakove smetnje, tada bi bio očiti nesmisao, ako bi uredba usprkos dozvole za takov kvotni sporazum, ipak od dužnika tražila bilancu,

prema kojoj taj isti pasivni dužnik mora da bude potpuno aktivan. Ovaj nesmisao medjutim nestaje, čim se član 1. protumači onamo, da postupak mogu zatražiti i pasivni dužnici.

Da je zaista bila takova namisao uredbodavca kod donošenja uredbe o postupku posredovanja, dokazuju i dalji članovi te uredbe. Član 16. spomenute uredbe predvidja primjerice iste one kazne, kao i za dužnike iz prinudnoga poravnanja. Teškoća plaćanja se u tom članu posvema pokriva s nesposobnošću za plaćanje, kako je predvidja st. 1. §-a 72. zakona o prinudnom poravnanju van stečaja, a dužnik iz posredovanja je posvema u tom pogledu izjednačen s dužnikom iz prinudnoga poravnanja. Do istoga zaključka dovodi i član 3. iste uredbe, kojim se propisuje odbacivanje otvaranja postupka posredovanja, ako postoji jedan od razloga za odbacivanje prijedloga za otvaranje postupka za prinudno poravnanje van stečaja (st. 2.—4. § 4. z. o p. p. v. s.). Ako se iz istih razloga imadu odbaciti prijedlozi za otvaranje dvaju raznih postupaka, tada je vrlo bliz zaključak, da ta dva postupka, ako već nisu ista, a ono mora da su u svojoj biti barem vrlo srodna.

Zatim još jedna primjedba. Uredba o postupku posredovanja je donesena na osnovu zakona o zaštiti zemljoradnika. Već smo napomenuli, da zemljoradnik, koji se želi koristiti zaštitom toga zakona ne mora dokazivati, da je aktivan, nego dobiva zaštitu bez daljega na temelju uvjerenje općinskih vlasti, da je on zaista zemljoradnik (§ 6. z. o z. z.).

Protiv ovakovog uvjerenja može interesent uložiti žalbu na bansku upravu, koja izdaje konačno rješenje. Postupak je dakle ovdje dvostepen.

Dvostepen je takodjer i stečajni postupak kao i postupak prinudnoga poravnanja van stečaja, gdje o rješenjima okružnih sudova pravomoćno rješavaju apelacioni sudovi. Dvostepen je konačno i naš postupak posredovanja, samo je ovdje razlika u sudovima, pošto prve odluke donose sreski sudovi, a konačne i pravomoćne okružni sudovi. To je medjutim i jedina razlika, koja je tek formalne naravi, pa na našem utvrdjenju ništa ne mijenja.

Ova je pojava to čudnija, što zakon o zaštiti zemljoradnika — barem u dijelu, koji se odnosi na novčane zavode — predvidja tri stepena. Protiv zaključka novčanoga zavoda imade naime žalba na komesara ministra trgovine i industrije kod toga novčanoga zavoda, a protiv njegovog rješenja pristoji žaliocu još jedna žalba na ministra trgovine i industrije, koji donosi konačno, pravomoćno rješenje. Ovaj trostepeni put je razumljiv, kada se uoči, da se za banke izrijekom (čl. 5. spomenutog zakona) traži, da budu aktivne. Posve je dakle razumljivo, da taj trostepeni sustav otpada kod dužnika u posredovanju, koji prema namisli uredbodavca ne mora biti aktivan, pa uslijed toga dostaje dvostepeni sustav.

Naš zaključak, da dužnik koji traži postupak posredovanja može biti i pasivan, ukazuje se dakle opravdanim i dokazanim na temelju prije navedenih razloga. Ovakovv zaključak je medjutim osnovan ne samo s pravne, nego i sa socijalne strane, jer je uredbodavac postupkom posredovanja htio da pomogne ne samo aktivnim dužnicima, nego i pasivnima, koji zapravo trebaju više zaštite nego oni prvi.

Praksa je u glavnom takodjer zauzela ovakovo stanovište, te dozvoljava otvaranje postupka posredovanja dužnicima s aktivnom, kao i sa pasivnom

bilancom, naravno uz uvjet, da su molbe takovih dužnika s formalne strane inače potpuno ispravne. Velimo u glavnom, jer imade sudova, koji su zauzeli i protivno gledište, pa ovi u razloge za odbačaj molbe za otvaranje postupka ubrajaju medju ostalima — neki pače i prvenstveno — okolnost, da je dužnik molbi priložio pasivnu bilancu. Uredba o postupku posredovanja propisuje u članu 3. razloge za odbačaj molbe za otvaranje postupka. Ovi razlozi su istovjetni s onima, navedenima u §-u 4. br. 2—4 zakona o prinudnom poravnanju van stečaja. U tom paragrafu nema nigdje ni govora, da bi po dužniku predložena bilanca morala biti aktivna. U članu 16. uredbe o postupku posredovanja takodjer ne nalazimo takovog propisa, a ne nalazimo ga ni u kojem drugom članu navedene uredbe. Stanovište suda, koje dozvoljava posredovanje samo aktivnim dužnicima ukazuje se dakle neosnovanim.

Osim toga, što je potonje gledište neispravno, ono je i neodrživo. Na području okružnih sudova, koji dozvoljavaju posredovanje samo aktivnim dužnicima, pribjegavaju potonji svim mogućim doskočicama i iskrivljivanjima u navodima svojih molbi, kako bi ipak postigli traženi postupak posredovanja. Najčešće — upravo radi navedenoga krivoga stanovišta — iskrivljavaju se bilance. Dužnik unosi svoja potraživanja u aktivnu stavku bilance u punom iznosu, kao da će utjerati potpunih 100%, pa ako ni to ne dostaje, tada dodaje po miloj volji pojedine stavke, ili unosi fingirane stavke, dok nasuprot na strani pasive neke stavke naprosto ispusti ili ih pod raznim izlikama umanji.

Zanimljivo je medjuitm, da se sudovi na ovakova iskrivljivanja mnogo ne obaziru. Ako je dužnik na »papiru« aktivan, sud bez daljega dozvoljuje otvorenje postupka posredovanja, iako možda navodi bilance sami sebi protivurječe, ili su nejasni. Dogadja se pače, da sud molbu dužnika odbije, jer nadje, da je bilanca netočna ili pasivna, a dužnik tada naprosto po potrebi preinači bilancu, pa podnese novu molbu. Sud — iako mu je iz vlastitoga saznanja poznato, da je dužnik prema prijašnjoj bilanci pasivan, i da ne može postati preko noći aktivan — ipak na temelju ovakove formalne ispravnosti bez daljega dopušta otvorenje postupka posredovanja. Iako ne dijelimo ispravnost stanovišta, da je posredovanje pristupačno samo aktivnim dužnicima, još manje možemo razumjeti, da sudovi paze samo na formalne potrepštine, a da se o materijalnim uvjetima — u koliko im uredba dozvoljuje — ne pokušaju uvjeriti.

Varaju se medjutim oni, koji misle, da sudovi prema uredbi nisu ovlašteni na ispitivanje materijalnih uslova, jer da je posredovanje postupak, koji se rješava izmedju dužnika i vjerovnika samo posredstvom posrednika, a sud je samo zato ovdje, da pazi na formalne momente, pa da prema tome otvori i okonča postupak posredovanja.

Član 4. uredbe o postupku posredovanja ovlašćuje naime sud, da o podnesenom prijedlogu provede izvidjaje, koje nadje potrebnim. Sudovi bi na osnovu toga člana trebali najstrože da povedu izvidjaje o podacima molbe, prije nego li donesu svoju odluku. Ovi izvidjaju nisu onemogućeni propisom istoga člana, da sud treba u roku od tri dana da donese svoju odluku. Bez obzira na to, da je taj rok mnogi puta posve dovoljan za provedenje izvidjaja, mislimo, da taj rok nije prekluzivan, pa da se može po potrebi produžiti bez štete po sam postupak. Nasuprot držimo da bi od odlaganja iz

ovoga razloga za sam postupak bilo više koristi nego li štete. Treba barem u granicama, koje dozvoljuje uredba o postupku posredovanja, onemogućiti, da taj postupak zatraže i oni dužnici, koji nemaju na nj prava, i kojima taj postupak služi, kako bi što dulje zavukli platež svojih obaveza ili na inaki način prisilili vjerovnike, da pristanu na svaki uslov, koji im bude nalagan.

Uredba o postupku posredovanja je jedna tipična prelazna uredba. Član 6 zakona o produljenju važnosti zakona o zaštiti zemljoradnika je odredio, da uredbe donesene na osnovu toga zakona imadu valjanost najdalje godinu dana. Pošto je uredba o postupku posredovanja donesena 4. siječnja 1933., to njena važnost ističe 4. siječnja 1934., pa bi to bio posljednji dan za podnošenje molbi za postupak posredovanja. Velimo da bi to bio posljednji dan. Nije medjutim isključeno, da će njegova važnost, obzirom na još uvijek nesredjene prilike, biti produžena, kao što je do sada i sam rok trajanja postupka posredovanja već u dva navrata produžen na dalja tri mjeseca.

Dosadanja praksa, koja je različita ne samo na području pojedinih apelacionih nego ina području samih okružnih sudova, hitno traži, da se ili donese jedna zakonska interpretacija, na osnovu koje će svi sudovi jednoobrazno primjenjivati propise te uredbe, ili pako da se čitavo bolno pitanje uredjenja dugova uredi na kakov drugi način, ali svakako po mogućnosti temeljito i trajno.

Dok to ne uslijedi, primjenjivat će se uredba o postupku posredovanja i nadalje različito, u koliko ne bi i tu došlo do kakove promjene. Nadajmo se, da će u potonjem slučaju ta promjena ići u tom smjeru, da se propisi uredbe o postupku posredovanja u buduće primjenjuju ispravno i po sve dužnike jednako.

Opaska uredništva: Ne dijelimo mišljenje pisca, da svaki pa i pasivni dužnik može dobiti pravo na otvorenje postupka za posredovanje. Da je uredbodavac htio i pasivnim dužnicima to omogućiti, onda bi upotrijebio jednaki izraz kao i u zakonu o prinudnome poravnanju van stečaja, t. j. izraz »nesposoban za plaćanje«, a ne »došao u teškoće, da odgovara svojim obvezama«. Izmedju nesposobnosti i teškoća bitna je razlika; nekome može biti teško da plaća, a da ipak kraj toga bude sposoban za plaćanje. Onome pak, koji je nesposoban za plaćanje, tome je više no teško plaćati; njemu je to nemoguće. — Treba se sjetiti prilika, koje su uzrokovale teškoće plaćnja, dosljedno tome i samu uredbu. Te prilike jesu u glavnom moratorij za zemljoradnike i za veći dio uložaka. Uslijed moratorija dužnici dodjoše u glavnome u teškoće, da plaćaju; oni nisu radi toga postali i pasivni. Njihove neistjerive tražbine protiv zemljoradnika i depozitnih novčanih zavoda, još uvijek pretstavljaju aktivni dio njihove imovine, uslijed česa su i oni aktivni. Da nije bilo onih moratorija, ne bi ti dužnici došli ni u teškoće da plaćaju; naprotiv pasivni dužnici bi postali nesposobnima za plaćanje i bez onih moratorija. — Jest, postupak o poredovanju je prelazan institut, onako prelazan, kakov bi imao biti i moratorij za novčane zavode i za zemljoradnike sa stanovišta tih moratorija, čiji pravni propisi čine s propisima o posredovanju i onako sistematsku cjelinu. Za pasivne dužnike je stečaj i stečajni postupak, event. postupak o prin. poravnanju van stečaja. Bilo bi suvišno, da se za njih ustanovio još i postupak o posredovanju. Kada bi se i pasivnim dužnicima odobrio takav postupak, onda bi nastale zloporabe i došlo bi do opće neistjerivosti tražbina. Ne može se pretpostaviti, da je uredbodavac htio opći moratorij; on je htio moratorij samo za one, koji su, premda aktivni, došli u teškoće da udovoljavaju svojim obvezama.

Inače se svakako slažemo s piscem, da je uredba nejasna, pak da bi joj trebalo dati ili jasniju stilizaciju ili jasnu autentičnu interpretaciju. Ako se je moglo uredbu mijenjati u njezinim rokovima i ove produljivati, onda je tim potrebnije i hitnije, da se promijeni glavni njezin član radi jasnoće i sigurnosti, tko može zatražiti postupak o posredovanju.

Još o akuzatornom načelu

Napisao dr. Katurić Jovan, apelacioni sudac u Novom Sadu.

U članku »O akuzatornom načelu« izašlom u »Mjesečniku« od god. 1932., naveo sam nekoliko slučajeva mučkoga odustanka od tužbe dotično od gonjenja sa strane privatnog tužitelja odnosno privatnog učesnika kao tužitelja, a još sam ostavio dva slučaja zbog toga, da se njima napose pozabavim, budući da u ovim slučajevima sudovi različito postupaju u pogledu načina, kako ima da se obustavi krivično postupanje: jedni naime sudovi obustavljaju krivično postupanje rješenjem, a drugi odbijaju optužbu presudom.

Ta dva slučaja mučkog odustanka sadržana su u 2. od. § 51. i u 2. od. § 54. s. k. p. — 2. od. § 51. s. k. p. govori o privatnom tužitelju, a 2. od. § 54. s. k. p. o privatnom učesniku kao tužitelja, a oba propisa sadržavaju dva istovjetna slučaja.

Prvi slučaj glasi: »Ako privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao tužitelj ne dodju na glavni pretres«, a drugi »ako privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao tužitelj na glavnom pretresu ne podnesu konačne prijedloge.«

I u ovim kao i u svim već opisanim slučajevima mučkog odustanka smatrat će se, da su oni mučke odustali od gonjenja odnosno od optužbe (praesumptio legalis), a kao neminovna posljedica toga morat će se obustaviti krivično postupanje saglasno akuzatornomu načelu. To je sve jasno, kao što je i jasno, da će u ovim slučajevima krivično postupanje obustaviti samo presudni sud, t. j. onaj sudac pojedinac odnosno zborni sud, koji je nadležan i pozvan, da održi glavni pretres u tom predmetu.

Samo u pogledu načina obustavljanja postupka, a naročito u prvom slučaju, razilaze se mišljenja. Neki sudovi pogrješno odbijaju optužbu na osnovu § 276. s. k. p. presudom, smatrajući, da nema zahtjeva ovlašćenoga tužitelja — a u uvjerenju, da se presuda mora donijeti, jer se krivični predmet ima svršiti na glavnom pretresu. Stvar bi bila u redu, da zakon nije izričito propisao, kako se ima postupati u tom slučaju i da nije pravio razlike izmedju otvaranja i početka glavnoga pretresa.

Glavni se pretres stvarno započinje čitanjem optužnice (1. od. § 248. s. k. p.), ali prije ovoga dolazi otvaranje zasjedanja od strane predsjednika odnosno suca pojedinca. Izmedju otvaranja zasjedanja i započinjanja pretresa čitanjem optužnice postoji jedan prostor u vremenu, koji je ispunjen nizom radnja, pomoću kojih se utvrdjuje, je li moguće uopće držati glavni pretres, i ako je moguće onda, obezbijediti kontinuitet pretresa. Te radnje su spomenute u §§ 246. i 247. s. k. p. i imaju prethoditi čitanju optužnice, a smatraju se kao pretpostavke za održanje glavnoga pretresa.

Čim predsjednik odnosno sudac pojedinac otvori zasjedanje, objavit će predmet glavnoga pretresa i utvrditi, da li je sud obrazovan po zakonu i da li su sva pozvana lica došla na pretres, a naročito ona, bez kojih se pretres ne može održati (1. od. § 236. s. k. p.). Tim trenutkom, kad je pretsjednik odnosno sudac pojedinac otvorio zasjedanje, smatra se glavni pretres otvorenim, ali ne i započetim — i tek kad je utvrdjeno, da nema zapreke držanju glavnoga pretresa, započet će glavni pretres čitanjem optužnice. Ta razlika je

vrlo važna zbog toga, jer će pitanje o donašanju rješenja il presude zavisiti od časa, kad je glavni pretres započeo.

Kako se okolnost, da privatni tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj nije došao na glavni tres ima ustanoviti prije čitanja optužnice, jer spada medju one radnje, koje se smatraju kao pretpostavke za održanje glavnoga pretresa, to se u takvom slučaju, pošto glavni pretres još nije započeo, ima rješenjem obustaviti krivični postupak, ali to samo onda, ako je predsjednik odnosno sudac pojedinac utvrdio, da su poziv za glavni pretres uredno primili; u protivnom slučaju imao bi se glavni pretres odgoditi. To je i izričito propisano u 3 od. §-u 236. s. k. p.: »Nije li došao na pretres uredno pozvani tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj, uzet će se, da je odustao od optužbe, pak će se krivični postupak rješenjem suda obustaviti.«

Po austrijskom kaznenom postupniku nije bilo razlike izmedju otvaranja i početka glavnoga pretresa, jer se je kao početak glavnoga pretresa smatrao onaj čas, kad je bio objavljen predmet od strane zapisničara (§ 239.), poslije čega su slijedili ostali formalni preduvjeti za održanje rasprave (pozivanje privatnoga tužitelja, privatnog učesnika kao tužitelja, svjedoka, vještaka i t. d.). Stoga na području bivše Austro-Ugarske, u kojoj je važio kazneni postupnik od 23. svibnja 1873. (l. d. z. br. 119), koji izričito nigdje nije propisao, na koji način se ima donijeti odluka o obustavljanju krivičnoga postupka u ovakvom slučaju, sudovi su dugo vremena kolebali o načinu donašanja te odluke, i dok su jedni obustavljali postupak na osnovu § 46., drugi su donašali oslobadjajuću presudu na osnovu br. 2. §-a 259. tako, da je ministar pravde raspisom od 28. travnja 1905. br. 6904-5 saopćio svim pretsjednicima apelacionih sudova radi jednoobraznosti prakse, da sudovi u takvim slučajevima imaju obustavljati postupak rješenjem — i ako se je u smislu zakona imalo obratno postupati, budući da se je kao početak glavnoga pretresa smatralo obavljenje predmeta od strane zapisničara. Kako je naš zakonik o sudskom krivičnom postupku izradjen, u suštini po navedenom austrijskom kaznenom postupniku, mislim, da je naš zakonodavac imao u vidu taj raspis austrijskoga ministra pravde, i da izbjegne onu prazninu u austrijskom kaznenom postupniku, donio je propis I. od. II. § 248. s. k. p., da se kao početak glavnoga pretresa smatra čitanje optužnice, i u 8. od. § 236. s. k. p. je izričito propisao, da se ima — ako na glavni pretres nije došao uredno pozvani privatni tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj — uzeti, da su odustali od tužbe, pak će se krivični postupak rješenjem suda obustaviti.

Prema gore navedenomu je jasno, da će se, ako privatni tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj nije došao na glavni pretres, a predsjednik odnosno sudac pojedina se je uvjerio, da im je poziv za pretres bio uredno dostavljen, morati obustaviti krivični postupak samo rješenjem.

Razumije se po sebi, da će se privični postupak obustaviti rješenjem i onda, ako zakonski zastupnik maloljetnoga privatnoga tužitelja odnosno maloljetnoga privatnoga učesnika kao tužitelja, koji nije sposoban, da samostalno podnese tužbu (t. j. lice ispod 16 godina — 1. od § 87. k. z.), ne dodje na glavni pretres, jer on u smislu 1. od. § 55. s. k. p. zastupa iste pri podnošenju i zastupanju tužbe u toku krivičnoga postupka, i to samo onda, ako se je pretsjednik odnosno sudac pojedinac uvjerio, da mu je poziv na pretres bio uredno dostavljen.

Isto vrijedi i za slučaj, ako zakonski zastupnik privatnoga tužitelja odnosno privatnoga učesnika kao tužitelja, koji nije sposoban za pravne poslove (n. pr. duševno bolesni ili nalazeći se pod staratelistvom), ili zastupnik pravnoga lica (korporacija, društvo, zadruga i t. d.) kao privatnoga tužitelja odnosno privatnoga učesnika kao tužitelja ne dodje na glavni pretres (1. od. § 87. k. z. i 1. od. § 55. s. k. p.). Pravno lice nema procesnu radnu sposobnost i zbog toga ono može vršiti sve radnje u postupku samo preko fizičkoga lica kao preko svoga zastupnika, a to je ono lice, koje je ovlašteno na zastupanju i u gradjanskim parnicama (1.od. § 55. s. k. p.). No u 2. od. § 55. s. k. p. je predvidjeno, da privatni tužitelj i privatni učesnik (razumije se i privatni učesnik kao tužitelj — 2. od. § 215. s. k. p.) odnosno njihovi zakonski zastupnici mogu svoju stvar voditi (t. j. podići tužbu i zastupati je) i preko opunomoćenika, a kao opunomoćenika mogu izabrati i pravnoga zastupnika (odvjetnika, Rechtsbeistand — 3. od. § 55. s. k. p.).

Ali zakon ograničuje to njihovo zostupanje, koliko privatni tužitelj i privatni učesnik kao tužitelj odnosno njihovi zakonski zastupnici nisu dužni, da lično prisustvuju pri preduzimanju pojedinih radnja. To znači, da u slučajevima, u kojima su oni dužni, da lično prisustvuju pri preduzimanju pojedinih radnja, ne mogu biti zastupani po opunomoćeniku odnosno po pravnom zastupniku. Kakvi su to slučajevi i na koje je slučajeve zakonodavac mislio, kada je ovo ograničenje zastupstva propisao, nije vidljivo, ali je razumljivo, da se ima odnositi samo na one izvidjajne i istražne radnje, pri kojima ni državni tužitelj, ni branitelj ne mogu biti prisutni po zakonu. Takov slučaj bio bi n. pr. ako sudac ima tokom izvidjajnoga ili istražnoga stadija da sasluša kao svjedoka privatnoga tužitelja, privatnog učesnika kao tužitelja (2. od § 180. s. k. p.) odnosno njihova zakonskoga zastupnika, jer oni tada moraju lično doći. To se nema tumačiti, da je neophodno potrebito lično prisustvo privatnoga tužitelja ili privatnoga učesnika kao tužitelja odnosno njihova zakonskoga zastupnika na glavnom pretresu i da oni moraju lično da podnesu konačne prijedloge (osim ako imaju da budu saslušani kao svjedoci), ma da 3. od. § 236. s. k. p. izričito propisuje, da se ima obustaviti krivično postupanje samo, ako nije došao na glavni pretres privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao tužitelj, a da ne spominje zakonskoga zastupnika odnosno opunomoćenika (pravnoga zastupnika).

Zakonski zastupnik ne treba ni da je spomenut, jer je on u tom svojstvu već privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao utžitelj. Da se taj propis ima odnositi i na opunomoćenika odnosno pravnoga zastupnika, vidi se iz 3. od. § 82. i iz 2. od. § 215. s. k. p. 3. od. § 82. s. k. p. glasi: »privatnom tužitelju i privatnom učesniku (razumije se kao tužitelju, jer i on može biti zastupan) poziv za glavni pretres u prvom stepenu dostavlja se lično ili njegovomu zastupniku, koga on odredi«, a 3. od. § 215. s. k. p. glasi: »privatni tužitelj i privatni učesnik kao tužitelj će se u pozivu upozoriti, da će se, ne dodje li on ili njegov zastupnik na pretres, uzeti, da je odustao od tužbe.«

Prama tome ako je zakonski zastupnik zastupan po jednom pravnom zastupniku, a tako isto ako su privatni tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj, koji su po krivičnom zakonu ovlašćeni, da samostalno podnesu krivičnu tužbu (koji su navršili 16 godina — 1. od. § 87. k. z.), zastupani po jednom pravnom zastupniku, onda oni ne moraju da lično budu prisutni glavnomu pretresu, već je dostatno, da njihov pravni zastupnik dodje na glavni

pretres, a samo u slučaju, ako pored nedolaska privatnoga tužitelja, privatnog učesnika kao tužitelja odnosno zakonskoga zastupnika istih i on ne dodje, obustavit će se krivični postupak. — Naravno je, da, ako ovi lično zastupaju svoju tužbu, moraju biti prisutni prije početka glavnoga pretresa, kad predsjednik otvori zasjedanje i objavljuje predmet glavnoga pretresa, i pri završnim govorima, kad imaju da stave konačne prijedloge.

Da je pak zakonodavac imao namjeru, da početak glavnoga pretresa postavi kao granicu radi donašanja rješenja ili presude u slučju odustanka od tužbe od strane tužitelja, jasno se vidi iz § 276. s. k. p., u kojem su nabrojeni svi slučajevi, kada se ima presudom optužbe odbiti. Medju tim slučajevima naveden je i slučaj, ako je tužitelj odustao od optužbe, pošto je pretres započeo, ali prije, nego što je predsjednik izjavio, da je pretres završen (2. od. § 272. s. k. p.), — kao i iz 3. od. § 219. s. k. p., koji govori o slučaju, da se ima obustaviti postupak rješenjem, ako tužitelj prije početka pretresa odustane od optužbe. I u jednom i u drugom slučaju zakon spominje tužitelja, što znači državni tužitelj, privatni tužitelj i privatni učesnik kao tužitelj (5. od. § 6. s. k. p.), jer svi ovi mogu da odustanu od optužbe u svako doba, sve dok se glavni pretres ne završi.

Time, što je predsjednik izjavio, da je pretres završen, ne smatra se, da je pretres konačno i završen, jer se može desiti, da sudac pojedinac ili članovi zbornoga suda nadju, da stvar nije zrela za presudjenje, ili da treba nekih razjašnjenja ili novih dokaza, n. pr. ako je naknadno došao jedan izostali svjedok; i stoga će se pretres smatrati konačno završenim tek onda, kada se pretsjednik odnosno sudac pojedinac povratio u sudsku gvoranu radi izricanja presude.

Prama tome, ako državni tužitelj i odustane od optužbe nakon toga, što je pretsjednik otvorio zasjedanje, ali prije čitanja optužnice, morat će se postupati u smislu 3. od. § 219. s. k. p., samo što će ovdje presudni sud obustaviti rješenjem krivični postupak, ako se lično prisutni privatni učesnik (t. j. onaj oštećenik, koji se je pridružio krivičnomu postupku) odnosno njegov pravozastupnik nije odmah izjavio, da održava optužbu na snazi.

Inače će presudni sud obavijestiti privatnoga učesnika o tome, da je državni tužitelj odustao od optužbe, i uputit će ga, da može održati optužbu na snazi izjavom, koju ima za 3 dana po obavijesti podnijeti okružnomu sudu. Tek ako se privatni učesnik ne izjasni u tom roku, presudni će sud donijeti rješenje, da se dalje postupak obustavlja saglasno akuzatornomu načelu.

Ako presudni sud rješenjem obustavi postupak, a da ne obavijesti privatnoga učesnika o odustanku, iako je bio dužan, privatni učesnik moći će dati izjavu, da ostaje pri podignutoj optužnici, u roku od 3 mjeseca od obustave postupka (4. od. § 53. s. k. p.) U istom roku moći će dati tu izjavu i oštećenik, koji se još nije pridružio krivičnomu postupku (jer presudni sud nije dužan istoga obavijestiti o odustanku), ali istodobno mora i izjaviti, da se pridružuje krivičnomu postupku sa točno naznačenim privatno-pravnim potraživanjem. U ovakvom slučaju izričitog odustanka od optužbe sa strane tužitelja (državnoga tužitelja, privatnoga tužitelja i privatnoga učesnika kao tužitelja) imalo bi rješenje presudnoga suda glasiti, da se krivični postupak obustavlja na osnovu 3. od. § 219. s. k. p., dok bi u slučaju, da privatni tužitelj, privatni učesnik kao tužitelj odnosno njihov zastupnik nije došao na

glavni pretres, rješenje presudnoga suda imalo glasiti, da se krivični postupak obustavlja na osnovu 3. od. § 236. s. k. p. Medjutim neki sudovi u Vojvodini u ovom zadnjem slučaju pogrješno odbijaju optužbu presudom na osnovu § 276. s. k. p., smatrajući, da nema zahtjeva ovlašćenoga tužitelja.

U jednom slučaju sudac pojedinac okružnoga suda u Pančevu na osnovu optužnice, podignute zbog prestupa iz 1. od. § 246. k. z. od strane privatnog učesnika kao tužitelja, zakazao je glavni pretes na odredjeni dan u 9 sati u jutro. Točno u to odredjeno vrijeme po objavljivanju predmeta glavnoga pretresa taj je sudac utvrdio, da ni privatni učesnik ni pravozastupnik mu nije došao na glavni pretres, iako su uredno primili poziv, pak je donio presudu, kojom je optužbu odbio na osnovu § 276. s. k. p. — Po proglašenju presude u 9.20 sati pristupio je u sudsku dvoranu pravozastupnik privatnoga učesnika, izjavivši u zapisniku priziv protiv iste, a zatim je blagovremeno u ime privatnog učesnika taj priziv pismeno i opravdao, pozivajući se na jedan raspis ministarstva pravde, da se u slučaju, ako se privatni učesnik kao tužitelj ne pojavi baš točno u zakazanom času, imaju raspraviti ostali predmeti zakazani za isti dan, a nakon toga ponovo utvrditi, da li je došao privatni učesnik kao tužitelj ili njegov pravozastupnik, i ako nije, tek se tada može donijeti presuda zbog nedolaska. — U ovom slučaju je sudac pojedinac pogrješno donio gore spomenutu presudu, jer glavni pretres još nije bio započeo, budući nije bila niti je mogla biti pročitana optužnica, mjesto da rješenjem obustavi privični postupak na osnovu 3. od. § 236. s. k. p., a pozivajući se na 2. od. § 54. s. k. p., pošto se radi o privatnom učesniku kao tužitelju. — Kada je ipak sudac pojedinac presudom optužbu odbio, apelacioni sud u Novom Sadu nadležan za rješenje uloženoga priziva, rješenjem od 20. veljače 1933. br. Kppa. 40/1933. smatrajući, da je priziv uložen na osnovu povrijede materijalnoga zakona iz t. 1. g) § 337. s. k. p. (br. 1. § 392. i br. 2. § 393. s. k. p.) odbacio je taj priziv kao očigledno neosnovan u smislu 2. od. § 398. s. k. p., jer faktično postoje okolnosti, koje isključuju gonjenje. Istina je, da postoji još i raspis s ministarstva pravde od 8. lipnja 1932. br. 38705/1932., koji preporučuje sudovima, a osobito u postupku zbog krivičnih djela, koja se vode po privatnoj tužbi, da uvijek najprije vode postupak sa strankama, koje su došle, a pošto dovrše postupak sa tim strankama, da vode postupak u onim slučajevima, u kojima jedna ili obje stranke nisu došle. Ali apelacioni sud nije uzeo u obzir taj raspis, jer nigdje u zakonu nije propisano, da ta hora legalis ide u prilog privatnog učesnika kao tužitelja, a s druge strane propisi 2. od. § 54. i 3. od. § 236. s. k. p. naredjuju, da će se, ako privatni učesnik kao tužitelj nije došao na pretres (razumije se po sebi u odredjeni dan i sat), ma da je uredno bio pozvan, smatrati, da je odustao od optužbe, te će se krivični postupak obustaviti rješenjem. Ove odredbe krivičnoga postupka su imperativne, te ih sudac mora strogo primjenjivati; dok se gore navedeni raspis ministarstva pravde odnosi na one slučajeve, gdje nema nikakvih zakonskih posljedica. Inače zavisi od uvidjavnosti suda prama okolnostima, da li će se sa jednim predmetom zakazanim u odredjenom satu nešto pričekati.

U ovom slučaju, kako iz spisa proizlazi, dotični predmet je bio zakazan za 9 sati, privatni učesnik kao tužitelj nije došao, iako uredno pozvan, a pravozastupnik se je prijavio u sudsku dvoranu prilikom izricanja presude, a ne prije izricanja iste, kako je on u svojem prizivu tvrdio, ma da je isti mo-

gao da dodje na vrijeme na pretres, jer stanuje u Pančevu, dakle u istom mjestu, gdje se je imao održati glavni pretres, a u opravdanju priziva nije naveo kao uzrok, da je bio spriječen kakvom nesavladljivom smetnjom (n. pr. teška bolest, poplava uslijed čega bi saobraćaj bio obustavljen i t. d.), koja jedina okolnost, ako je dokazana, mogla bi da opravda njegov zakašnjeni dolazak odnosno nedolazak privatnog učesnika kao tužitelja.

Da bi ta okolnost mogla da opravda nedolazak privatnog učesnika kao tužitelja odnosno njegovoga pravozastupnika na glavni pretres, ima se zaključiti iz toga, što 2. od. § 361. s. k. p. izričito propisuje, da se na zahtjev privatnoga tužitelja, ako je krivični postupak obustavljen zato, što on nije došao na glavni pretres, a dokaže, da su ga nesavladljive smetnje spriječile, da dodje, može dopustiti čak ponavljanje postupka. Istina je, da 2. od. § 361. s. k. p. spominje samo privatnoga tužitelja, ali taj propis ima da važi i za privatnog učesnika kao tužitelja, jer se 2. od. § 54. s. k. p. poziva u zagradi na taj propis. Inače se i iz 2. od. § 361. s. k. p. razabira, da se uslijed nedolaska privatnoga tužitelja odnosno privatnog učesnika kao tužitelja na glavni pretres ima rješenjem obustaviti postupak. Tako se i iz 1. od. § 361. s. k. p. razabira to isto u slučaju ostalih odustajanja od optužbe prije početka glavnoga pretresa, jer se § 361. s. k. p. bavi samo onim ponavljanjem postupka, koje se tiče pravnosnažnoga rješenja suda, kojim je krivični postupak bio obustavljen prije optužnice ili prije glavnoga pretresa, dok se §§ 362., 363. i 364. s. k. p. bave onim ponavljanjem postupka, koje se tiče pravosnažne presude.

Drugi slučaj mučkog odustanka od tužbe odnosno od gonjenja predleži, kada privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao tužitelj ne podnese na glavnom pretresu konačni prijedlog (2. od. § 51. i 2. od. § 54. s. k. p.), jer se i u ovom slučaju smatra, da su mučke odustali od gonjenja odnosno od optužbe. U ovom je slučaju obzirom na sve gore navedeno jasno, da će presudni sud (inokosni ili zborni sud) presudom optužbu odbiti na osnovu § 276. s. k. p. saglasno akuzatornom načelu, jer se smatra, da su odustali od optužbe, pošto je pretres započeo, ali prije nego što je pretsjednik izjavio, da je pretres završen. — I za ovaj slučaj mučkog odustanka važi sve ono, što je gore spomenuto u pogledu zakonskoga zastupnika i opunomoćenika (pravnoga zastupnika).

Privatni tužitelj, privatni učesnik kao tužitelj, njihov zakonski zastupnik odnosno pravozastupnik istih bit će pozvani od suda po dovršenom dokaznom postupku, da stave i obrazlože svoj konačni prijedlog (§ 268. s. k. p.). Oni mogu staviti i obrazložiti svoj prijedlog, a mogu i izričito odustati od optužbe, u kojem zadnjem slučaju će presudni sud odbiti optužbu na osnovu § 276. s. k. p., koju će presudu presudni sud donijeti i onda, ako je državni tužitelj zbog krivičnih djela, koja se gone po službenoj dužnosti, odustao od optužbe, ali samo onda, ako ni privatni učesnik (to jest onaj oštećenik, koji se je pridružio krivičnomu postupku do početka glavnoga pretresa) ni njegov zastupnik nisu odmah izjavili, da održavaju na snazi optužbu, od koje je državni tužitelj odustao (3. od. § 269. s. k. p.), ili ako uopće nisu došli na glavni pretres ili nisu prisutni za vrijeme izjave odustanka od strane državnoga tužitelja, u kojem vremenu bi se imali izjaviti, da li održavaju na snazi optužbu ili ne (2. od. § 272. s. k. p.).

No različito od državnoga tužitelja oni mogu i mučke u stadiju završnih govora odustati od optužbe i to ako pozvani od suda, da stave i obrazlože prijedlog, ništa ne izjave ili izjave, da stvar ostavljaju sudu (jer se to ne bi moglo uzeti kao stavljanje konačnoga prijedloga), ili se u tom času odaleče iz sudnice. U ovom slučaju mučkog odustanka, da bi se mogla odbiti optužba presudom na osnovu § 276. s. k. p., mora se u zapisniku glavnoga pretresa ustanoviti ta okolnost.

I na području bivše Austro-Ugarske, u kojoj je važio kazneni postupnik od 1873. godine, svi sudovi su u ovakvim slučajevima izricali samo oslobadjajuće presude na osnovu br. 2. § 259., jer se je smatralo isto, kao da je tužitelj. pošto je rasprava bila otvorena, ali prije nego što se je sudbeni dvor povukao radi izricanja presude, odustao od optužbe.

Za ovaj slučaj mučkog odustanka od optužbe ne može se tražiti ponavljanje postupka po 2. od. § 361. s. k. p., jer taj slučaj nije spomenut u tom odjelku, ma da propisi 2. od. § 51. i 2. od. § 54. s. k. p. spominju oba slučaja mučkog odustanka, a u zagradi se pozivaju na 2. od. § 361. s. k. p.; — nije ni mogao biti spomenut zato, što se propis § 361. s. k. p. bavi samo onim ponavljanjem postupka, koje se tiče pravosnažnoga rješenja suda, kojim je krivični postupak bio obustavljen prije optužnice ili prije glavnoga pretresa, a ovdje se radi o presudi. Prama tome se taj poziv u zagradi ima odnositi samo ona onaj slučaj, kad privatni tužitelj ili privatni učesnik kao tužitelj ne dodje na glavni pretres.

Kako se ovdje radi o presudi, kojom se optužba odbija, jedna takva presuda, kad postane pravnosnažna, mogla bi da bude predmetom ponavljanja postupka pod uslovima § 364. s. k. p., jer u br. 1. § 359. s. k. p. nije predvidjen takav slučaj.

Po bivšem austrijskom kaznenom postupniku privatnomu tužitelju, koji je odustao od tužbe (izričito ili mučke), nije bilo dozvoljeno ponavljanje postupka (3. od. § 352.), a privatnomu učesniku kao tužitelju nikada (2. od. 3. br. § 49.).

Sve gore navedeno važi i za postupak pred sreskim sudom (§ 374. s. k. p.). što se tiče privatnog tužitelja, te ako privatni tužitelj odnosno njegov zastupnik nije došao na usmeni pretres, i ako je uredno bio pozvan; postupak će se rješenjem suda obustaviti na osnovu 3. od. § 236. s. k. p., a ako na istom nisu stavili svoj zahtjev, optužba će se odbiti presudom na osnovu § 276. s. k. p. Što se pak tiče privatnog učesnika kao tužitelja, on se kao takav u postupku pred sreskim sudom ne može ni pojaviti, jer će sreski sudac postupak zbog krivičnih djela, koja se gone po službenoj dužnosti, kad je zakonito pokrenut, produžiti po službenoj dužnosti, sve dok ne izreče presudu (4. od. § 375. s. k. p.). Protiv rješenja, kojim se obustavlja krivični postupak na osnovu 3. od. § 236. s. k. p., ima mjesta žalbi u smislu 1. od. § 328. s. k. p., jer je zakon ne isključuje, i to na okružni sud, ako se tiče rješenje sreskoga suda, a na apelacioni sud, ako se tiče rješenja okružnoga suda (inokosnoga ili zbornoga), u roku od 8 dana. Protiv presude pak, kojom se optužba odbija na osnovu § 276. s. k. p. ima mjesta priziva ili reviziji na osnovu povrede materijalnoga zakona iz t. 1. g) § 337. s. k. p. prama tome, kakav je sud tu presudu donio. Ako je tu presudu donio sreski sud, priziv će se izjaviti na okružni sud; ako ju je donio sudac pojedinac okružnoga suda,

nadležan će biti za priziv apelacioni sud; ako ju je pak donio zborni sud okružnoga suda, izjavit će se revizija na kasacioni sud.

Medjutim ako privatni tužitelj odnosno privatni učesnik kao tužitelj ne dodje na pretres uslijed podnešenoga priziva, onda se ne će smatrati, da je odustao od tužbe. To se vidi iz 3. od. § 402. s. k. p. (napomenut će se u pozivu, da će se, iako ne dodje, o prizivu presuditi po zakonu, uzevši u obzir ono, što je navedeno u opravdanju ili u protivrazlozima), a tako isto ako ne dodje na pretres uslijed podnesene revizije, a to se vidi iz 1. od. § 347. s. k. p. (u obavještaju će se napomenuti, da će se, ako ne dodje na pretres, pročitati revizija ili protivrazlozi i to uzeti za osnov rješenja).

Osim gorespomenuta dva slučaja mučkog odustanka u zakonu je predvidjen još jedan slučaj, koji bi se imao smatrati takovim. To bi bio slučaj, kad privatni tužitelj umre u toku zakonskoga roka za podizanje tužbe ili u toku postupka (2. od. § 87. k. z.) ili pošto je sudu predao optužnicu (4. od. § 51. s. k. p.), a njegov bračni drug, njegova djeca ili roditelji kao nasljednici ne predadu usmeno ili pismeno sudu tužbu ili izjavu o produženju postupka u roku od 3 mjeseca od dana njegove smrti.

I u ovom slučaju će se saglasno akuzatornomu načelu morati obustaviti krivični postupak. Zakon izričito propisuje, ako privatni tužitelj umre u toku zakonskog roka za podizanje tužbe (2. od. § 86. k. z.), što znači, da ako je privatni tužitelj umro poslije roka od 3 mjeseca, a da nije u tom roku podnio tužbu, onda je to njegovo pravo prestalo i za nasljednike. — Inače, ako je privatni tužitelj umro prije zakonskoga roka od 3 mjeseca, njegovi nasljednici mogu usmeno ili pismeno predati tužbu sudu u roku od 3 mjeseca od dana njegove smrti; isto tako, ako je privatni tužitelj umro u toku postupka, mogu u istom roku izjaviti, da žele produžiti postupak.

Naravno da mogu i izričito odustati od tužbe podnešene od strane umrloga privatnoga tužitelja, sve dok se glavni pretres ne završi (1 od. § 89. k. z.). u kojem slučaju će obustaviti krivični postupak rješenjem ili odbiti optužbu u smislu § 276. s. k. p. presudom prama tome, da li je glavni pretres započeo ili ne. Zakon izričito propisuje i ako privatni tužitelj umre u toku postupka, a kako postupak traje sve do pravnosnažnosti presude; to znači, da ako je privatni tužitelj umro po proglašenju prvostepene presude, iza kako je uložio priziv protiv iste, ovaj će ostati u važnosti samo onda, ako njegovi nasljednici izjave u roku od 3 mjeseca od dana njegove smrti, da održavaju na snazi priziv, jer oni mogu da odustanu i od uloženoga priziva. Prama tome, ako nasljednici ne dadu tu izjavu o gorespomenutom roku, kao i u slučaju, da privatni tužitelj po proglašenju prvostepene presude nije u zakonskom roku uložio priziv a niti njegovi nasljednici, prvostepena presuda će postati pravnosnažna, u koliko protiv nje nije uložio priziv optuženik, jer će se taj priziv uvijek morati riješiti. Iz ovoga se razabira, da pravo na privatnu tužbu nije lične prirode, t. j. da se ne gasi smrću privatnoga tužitelja, nego da prelazi i na njegove nasljednike.

Samo jedan izuzetak postoji u krivičnom zakoniku, naime propis § 292., gdje se kod krivičnoga djela preljube smrću uvrijedjenoga muža odnosno žene gasi pravo na tužbu.

Iako su svi propisi, koji govore o privatnom tužitelju i o privatnom učesniku kao tužitelju, zajednički, sličan propis u zakonu ne postoji za privatnog učesnika kao tužitelja. Prama tome po načelu: quod lex non distinguit, nec nos distinguere debemus« u slučaju smrti privatnog učesnika kao tužitelja ima se bezuslovno obustaviti krivični postupak saglasno akuzatornomu načelu, jer nema zahtjeva ovlašćenoga tužitelja, u koliko u tom slučaju državni tužitelj nije preuzeo zastupanje već napuštene optužbe u smislu § 56. s. k. p.

U 5. od. § 295. s. k. p. propisano je samo to, da po smrti oštećenikovoj mogu privatno-pravno potraživanje prijaviti ili već prijavljeno potraživanje održati i produžiti njegovi nasljednici.

Ovaj propis — kako se vidi — ne spominje privatnog učesnika kao tužitelja, već samo oštećenika, ali se po gramatikalnom tumačenju ima razumijevati i privatni učesnik, jer o održavanju već prijavljenoga potraživanja može biti govora samo onda, ako se je oštećenik već prije smrti pridružio krivičnomu postupku sa svojim privatnopravnim potraživanjem, a inače nije ga mogao ni spomenuti, jer se ovaj propis odnosi samo na slučaj, kad državni tužitelj zastupa optužbu, budući da je u tom propisu govora o ostvarivanju privatno-pravnoga potraživanja, a ne o održavanju tužbe ili o produženju postupka.

Stoga u ovom slučaju nasljednici mogu u slučaju smrti oštećenika prijaviti u toku postupka svoje privatno-pravno potraživanje do početka glavnoga pretresa, da postanu privatni učesnici, a u slučaju smrti privatnog učesnika mogu već prijavljeno potraživanje održati i produžiti — u svrhu, da u nastavljenom krivičnom postupku ostvare bez troškova svoja potraživanja prama optuženiku. Ovaj se propis dakle po gramatikalnom tumačenju ne odnosi na slučaj smrti privatnog učesnika kao tužitelja, t. j. takovoga privatnoga učesnika, koji je došao na mjesto državnoga tužitelja, jer bi inače zakonodavac bio izričito spomeno privatnog učesnika kao tužitelja, a ne samo oštećenika, ili bi budi u § 54. s. k. p. budi na kojem drugom mjestu propisao, kakov postupak ima da slijedi po smrti privatnog učesnika kao tužitelja, kao što je propisao za slučaj smrti privatnoga tužitelja.

Inače i po logičnom tumačenju moramo doći do istoga zaključka. Zakonodavac ne spominjući nigdje u zakonu, da pravo privatnog učesnika kao tužitelja prelazi i na njegove nasljednike, htio je to pravo ograničiti na samu ličnost privatnog učesnika kao tužitelja. To se pravo ima smatrati pravom čisto lične prirode (jus personalissimum), koje prestaju smrću dotičnika. Prama tome, ako je privatni učesnik kao tužitelj umro, gasi se to njegovo pravo, a njegovi se nasljednici, u koliko su oštećeni krivičnim djelom, mogu radi naknade štete obratiti gradjanskom sudu po obustavljanju krivičnoga postupka.

I u ovom slučaju, ako je privatni učesnik kao tužitelj umro u toku postupka do početka glavnoga pretresa, krivični postupak će se obustaviti rješenjem; inače će se optužba odbiti presudom na osnovu § 276. s. k. p. — Protiv ovoga rješenja ima mjesta žalbi u smislu 1. od. § 328. s. k. p., jer je zakon ne isključuje, a protiv presude prizivu ili reviziji na osnovu povrede materijalnoga zakona iz t. 1. g) § 337. s. k. p. prama tome, da li je presudu donio sudac pojedinac ili zborni sud.

Ovo zadnje u pogledu obustavljanja krivičnoga postupka i odbijanja optužbe kao i ulaganja pravnih lijekova (žalbe, priziva i revizije) važi i za slučaj smrti privatnoga tužitelja. Još jedan takov slučaj obustavljanja postupka postoji, ako jedno lice, ovlašćeno za prijedlog, umre u toku zakon-

skoga roka za podnašanje prijedloga ili u toku postupka, ali samo do početka glavnoga pretresa (jer se prijedlog može opozvati samo do toga doba — 1. od. § 89. k. z.), a njegovi nasljednici ne podnesu pismeno ili usmeno sudu prijedlog za gonjenje ili izjavu, da se pridružuju već podnešenomu prijedlogu u roku od 3 mjeseca od dana smrti ovlašćenoga lica za prijedlog (2. od. § 87. k. z.). — I u ovom slučaju će se obustaviti krivični postupak rješenjem saglasno akuzatornomu načelu, jer nema potrebnoga prijedloga ovlašćenoga lica.

Sve ono, što je rečeno za slučaj smrti privatnoga tužitelja, važi i za slučaj smrti ovlašćenog lica za prijedlog, s tom razlikom, da se prijedlog ne može više opozvati poslije početka glavnoga pretresa, od kojeg vremena državni tužitelj postaje sasvim nezavisan i postupak se ima nastaviti bez obzira na slučaj smrti ovlašćenoga lica za prijedlog. U ovom slučaju dakle pravo ovlašćenoga lica za prijedlog prelazi na njegove nasljednike samo do početka glavnoga pretresa, do kojega vremena oni mogu i opozvati prijedlog već podnesen od umrlog ovlašćenog lica, u kojem slučaju će se obustaviti krivični postupak. I protiv ovakvih rješenja ima mjesta žalbi u smislu 1. od. § 328. s. k. p., jer je zakon ne isključuje.

Antinomije i praznine u zakonu o radnjama, te njegova nepravilna primjena u praksi

Napisao dr. Marinović Mirko u Zagrebu.

S raznih se strana čuju glasovi o skorom noveliranju zakona o radnjama. Ako su te vijesti osnovane, onda je shodno, da se iznašanjem zapaženih nedostataka izazove rasprava, u kojoj će i drugi mjerodavniji doprinijeti tome, da se što potpunije obradi i sredi gradivo, kako bi buduća izmjena zakona mogla obuhvatiti sve njegove sadanje manjkavosti. U koliko se pak sada još uopće ne misli na noveliranje, tim potrebnije je raspravljanje o nedostacima zakona odnosno o njegovoj neispravnoj primjeni, jer su izvjesna pitanja doista od znatne važnosti, dok je praksa vrlo nesigurna, a baš bi se njenom jednoobraznošću mogle lako ispraviti i popuniti mnoge antimonije i praznine samoga zakona.

*

I. Od najvećega je interesa pitanje antinomije izmedju 2. i 3. stava §-a 332. obzirom na propis §-a 338. U ovom se pogledu nije mogla postići jednolična primjena ni u obrtnom sudovanju ni u sudovanju redovnih sudova, a i u literaturi su zastupana dva suprotna stanovišta, ma da je nakon malo pažljivijega razmatranja stvari jasno, na koji se način protuslovlje mora riješiti.

U drugom stavu §-a 332. su propisani z a k o n s k i otkazni rokovi, koji dolaze do primjene u slučaju, ako nema drukčijeg ugovora ili za službopримca povoljnijeg običaja. Oni iznašaju prema dotadašnjemu trajanju službovnog odnosa 6 tjedana, odnosno 3, 4 ili 5 mjeseci, a svi moraju svršiti koncem kalendarskog kvartala.

Treći stav §-a 332. ustanovljuje ograničenja u pogledu u g o v o r n i h otkaznih rokova time, što odredjuje minimalni rok sa jedan, a maksimalni sa šest mjeseci i što propisuje, da otkaz smije svršiti samo na posljednji dan kalendarskog mjeseca.

Oba su ova stava, sama za sebe, u potpunoj medjusobnoj saglasnosti. Antinomija dolazi do izražaja istom kod primjene §-a 338., koji obilježuje kao ius cogens stavove 2. do 5. § 332., dakle i stav drugi i stav treći. Time je nastala alternativa: ili smatrati, da je citiranje 2. stava u §-u 338. pogrješno, te da je mjesto toga imao biti naveden samo stav 3 (do 5), uslijed čega bi se oba spomenuta stava imala upororavljati u potpunosti, a organska bi cjelina §-a 332. bila uščuvana; ili pak smatrati, da se prisila doista odnosi na oba stava, u kojem se slučaju čitava logična struktura §-a 332. ruši, a 3. stav postaje jedna besmislica (osim odredbe o maksimalnom otkaznom roku od 6 mjeseci, koja bi se mogla uporavljati).

Ova je posljednja alternativa zaista i odabrana od strane onih, koji tvrde, da se obzirom na § 338. otkazni rok kod viših namještenika ne može odrediti ni ugovorom ispod 6 tjedana, odnosno 3, 4 ili 5 mjeseci i da mora isteći uvijek koncem kvartala u smislu prisilne odredbe 2. stava §-a 332. To je stanovište, kako je već spomenuto, zastupano i u teoriji i u praksi, što više u našoj dosadanjoj literaturi (misli se na opsežnija djela, ne na članke) u većini, jer ga brane gg. dr. Augustin R e i s m a n[1]) i dr. Stojan B a j i č[2]), a pobija ga sam gosp. dr. Ivo P o l i t e o[3]) u svojem tumaču. Njegovu neodrživost nije medjutim teško dokazati.

Postavimo li problem onako, kako je postavljen alternativno u predzadnjoj alineji, pa se poslužimo logičnom interpretacijom i nastojimo pronaći intenciju zakonodavca, onda je u prvi mah jasno, da može i smije doći u obzir isključivo prva alternativa. Jer nije moguće ni pomisliti, da bi sastavljači zakona ponajprije uvrstili u § 332. čitavi jedan stav od 3 crte, da mu onda u § 338. oduzmu gotovo u potpunosti njegovu važnost, i to prostim citiranjem jedne jedine brojke. Nije ovdje naime slučaj, da stoje u protuslovlju dva propisa, koja su po prilici jednako razradjena i stilizirana, tako da bi moglo biti sumnje o tome, koji će od njih da važi. In concreto se radi naprotiv o tome, da nasuprot čitavomu stavu, koji se logično vezuje s cijelim sadržajem odnosnog paragrafa, stoji jedna cigla brojka, koja sama za sebe nema nikakvog značenja. A onda se — kako ispravno primjećuje dr. Politeo[4]) — može pretpostaviti, da se zakonodavac z a b u n i o označujući jednu brojku, ali nipošto da se zabuna odnosi na dva stava. Uostalom, poznato je pravilo tumačenja, da se u zakonu ni jedna jedina riječ ne smije smatrali suvišnom. Došli bismo u najočitiju opreku s tim načelom, kada hoćemo poštopoto ostaviti netaknutim citat jedne brojke, koja je mogla nastati i uslijed proste griješke u pisanju.

Dr. Bajič[5]), u svrhu opravdanja svoga stanovišta, citira obrazloženje presude deželnog sodišča u Ljubljani[6]), u kojem se u glavnom navadja, da

1) Delovno pravo, Maribor 1933, II. izd. str. 118.
2) Delavsko in nameščensko pravo, Ljubljana 1933, str. 304 i sl.
3) Trgovački i ostali privatni namještenici, Zagreb, 1932, str. 120 i sl. i 141 i sl.
4) op. cit., str. 121. — 5) l. c. — 6) ddo 28. rujna 1932, br. Cg I 44/32-4.

se 2. stav §-a 332. mora smatrati prisilnim i da treba od dvaju protuslovnih propisa baš njega izabrati zbog toga, što da čitav sistem namještenićkoga prava, kako je normirano u zakonu o radnjama, smjera na to, da poboljša položaj ekonomski slabijega službeprimca i jer je u samom § 324. postavljeno općenito načelo, da propisi IV. glave vrijede samo onda, ako nema ugovora povoljnijega za službeprimca. Medjutim ni ovi razlozi nisu uvjerljivi kraj onakovoga stanja stvari. Točno je, da je tendencija propisa o namještenicima zaštita od ekonomski jačega službodavca. No ta općenita tendencija zakona i volja zakonodavca može da se uporavi kod tumačenja izvjesnog propisa istom onda, kada nije vidljiva intencija, koja je zakonodavca vodila kod donašanja baš toga konkretnoga propisa. U nazočnom slučaju je pak jasno, da je zakonodavac trećim stavom §-a 332. upravo htio ustanoviti minimalni ugovorni otkazni rok sa mjesec dana (u opreci naprama zakonskom od 6 tjedana, odnosno 3, 4 ili 5 mjeseci), kao i njegovo svršavanje koncem kalendarskoga mjeseca (umjesto, kao kod zakonskoga, koncem kvartala); inače bi trebalo uzeti, da je zakonodavac namjerno propisao jedan nesmisao, što nitko ne će vjerovati. Što se pak tiče generalne klauzule iz §-a 324., mora biti svakome jasno, da je logično baš protivno od onoga, što navadja deželno sodišče: ne može generalna klauzula: »ukoliko nisu ugovorom zaključene povoljnije odredbe« preinačiti sjecijalnu klauzulu na početku 2. stava § 332: »ako nije drukčije ugovoreno«, već obratno, specijalna klauzula odredjuje za konkretni paragraf iznimku od generalne, koja važi za sve ostale slučajeve.

Uostalom, neka bude dozvoljeno, da se na ovom mjestu upozori na izvjesnu nedosljednost u razlaganjima dr. Bajiča. Nakon što je utvrdio, da ustanova minimalnog otkaznog roka iz 3. stava ne vrijedi obzirom na 2. stav, autor nastavlja: »Zato se da s pogodbo dogovoriti samo odpovedne roke, ki leže med minimalnimi roki drugega odstavka § 332. in šestmesečnim rokom tretjega odst. § 332. o. z. Na vsak način mora tudi v primeru pogodbene ureditve odpovednega roka poteči odpovedni rok koncem meseca...« Ovo posljednje utvrdjenje nije nikako dosljedno stanovištu, koje je zauzeto, jer, ako iz stava 3. ne važi ništa, što je nepovoljnije za službeprimca, onda logično ne može važiti ni odredba, da rok mora svršiti koncem mjeseca, nego će naprotiv kao povoljniji važiti propis 2. stava, da službovni odnos može svršiti jedino koncem kvartala. Od stava 3. bi prema ovomu stanovištu ostala na snazi jedino odredba o maksimalnom 6-mjesečnom roku, i ništa više.

Medjutim, bez obzira na sve, što je rečeno, dovoljno je, da se in concretao poslužimo genetičkom metodom tumačenja, pa da neminovno dodjemo do zaključka, da je pobijano stanovište neispravno.

Poznato je, da su propisi našeg zakona o radnjama glede viših namještenika, a djelomično i oni glede pomoćnoga osoblja gotovo doslovan prevod odgovarajućih austrijskih zakonskih ustanova. U austrijskoj je republici sada na snazi u tom pogledu t. zv. Angestelltengesetz od 11. svibnja 1921.[7]), koji je zamijenio t. zv. Handlungsgehilfengesetz od 16. siječnja 1910.[8]), re-

[7]) Bundesgesetz über den Dienstvertrag der Privatangestestellten (BGBl Nr. 292).

[8]) Gesetz über den Dienstvertrag der Handlungsgehilfen und anderen Dienstnehmer in änlicher Stellung (RG Bl Nr. 20).

cipirajući njegove ustanove uz izvjesne preinake i nove propise. Angestelltengesetz se proteže na širi krug služboimalaca, a inače njegova otstupanja od Handlungsgehilfengesetza sadržavaju poboljšane propise za namještenike. Naš se zakonodavac nije držao isključivo novijega zakona, već je neke propise uzeo iz starijeg Handlungsgehilfengesetz-a, a kod recepcije drugih je opet kombinirao ustanove obaju austrijskih zakona. Tako se postupalo i kod kompilacije § 332. Za osnov su uzeti § 19. stav 3. i § 20. Handlungsgehilfengesetz-a koji glase:

§ 19. stav 3: »Ist das Dienstverhältnis ohne Zeitbestimmung eingegangen oder fortgesetzt worden, so kann es durch Kündigung nach folgenden Bestimmungen gelöst werden..«

§ 20: »Mangels Vereinbarung oder mangels eines für den Dienstnehmer günstigeren Ortsgebrauches kann das Dienstverhältnis von jedem Teile mit Ablauf eines jeden Kalendervierteljahres nach vorgängiger sechswöchentlicher Kündigung gelöst werden.

Die Kündigungsfrist kann durch Vereinbarung nicht unter einen Monat herabgesetzt werden und muss stets am fünfzehnten oder am letzten Tage eines Kalendermonats enden.«

(Treći stav odgovara četvrtom stavu § 332.)

(Četvrti stav odgovara prvom stavu § 235. z. o. r.)

Drugom stavu citiranog §-a 20. dodan je onda slijedeći dio drugoga stava § 20. Angestelltengesetza:

»Die Kündigungsfrist... erhöht sich nach dem vollendenten... fünften Dienstjahr auf drei, nach dem vollendeten fünfzehnten Dienstjahr auf vier und nach dem vollendeten fünfundzwanzigsten Dienstjahr auf fünf Monate.«

Osim toga je kao peti stav §-a 332. z. o r. preveden propis §-a 22. Angestelltengesetz-a.

Uglavnom je dakle prihvaćen stariji austrijski zakon, uz dva dodatka, koja su preuzeta iz novoga zakona od god. 1921. (a samo je iz 2. stava starog § 20. ispuštena odredba osvršavanju otkaznoga roka polovinom mjeseca).

No sada je od strane našega zakonodavca učinjena kobna pogrješka (koja uostalom nije nimalo nova u našem zakonodavstvu, jer se već često puta desila, kad su se pojedini paragrafi prihvaćenih stranih zakona cijepali ili spajali, pa onda opet u našem tekstu na drugom mjestu citirali pod prvobitnim brojevima originala[9]). U § 40. Handlungsgehilfengesetz-a stoji naime, da je prisilan propis stavova 2. do 4. § 20., što je sasvim prirodno, jer stav 2. — kako se razabira iz gornjega citata — odgovara stavu 3. našega §-a 332. i normira minimalni odnosno maksimalni ugovorni rok. Naš je zakonodavac medjutim potpuno zaboravio, da je pojedine stavove izvornika u svojem prevodu drukčije poredao, pa je onda naprosto prepisao ustanovu § 40. austrijskoga zakona o prisili (dodavši joj samo stav 5., jer toga u izvornom § 20. nije bilo), uslijed čega je došlo do apsurditeta, koji nipošto ne odgovara zakonodavčevim namjerama.

[9]) Na pr. manjkavo citiranje točke 5 §-a 132 u § 134 grpp-a od 13. srpnja 1929 (Verona - Zuglia, komentar, primjedba 1 k §-u 134, str. 212); zatim neispravno citirani stav prvi u III stavu §-a 14 zakona o prinudnom poravnanju (Verona - Zuglia, komentar steč. zakonu i zakonu o poravnanju, str. 422, nota [9]) itd.

Što je bila prava volja našega zakonodavca, vidi se još bolje, ako se usporede propisi § 20. Angestelltengesetz-a. Tu se red stavova 2. i 3. sasvim podudara s redom u našem §-u 332., a osim toga se u § 40. označuju oba stava kao prisilna. Ali se stav 3. bitno razlikuje od odgovarajućega našega propisa time, što odredjuje, da se ugovorom ne mogu ustanoviti otkazni rokovi kraći od onih, koji su sadržani u drugom stavu. Obzirom na takovu stilizaciju je naravno logično i dosljedno, ako se ustanovi prisilni značaj za oba stava.

Osim toga i sam drugi stav, koji inače potpuno odgovara stavu 2. našega § 332., počinje riječima: »Mangels einer für den Angestellten günstigeren Vereinbarung...« (umjesto našega teksta: Ako nije drukčije ugovoreno...«[10]), pa je onda sasvim razumljivo, zašto prema §-u 40. oba stava pretstavljaju prinudne propise. Kada je naš zakonodavac, koji se inače — i to pretežno — služio baš novijim austrijskim zakonom, namjerno otstupio od njega glede ovoga propisa, i kopirao oprečnu ustanovu Handlungsgehilfengesetz-a, zar je potreban još i dalji dokaz, za okolnost, da se u našem § 338. radi o redakcionoj pogrješki, te da stav 3. §-a 332. mora važiti u svojoj potpunosti, a potom da je dozvoljeno i ugovaranje otkaznih rokova od jednoga mjeseca i to bez potrebe, da konac roka svršava krajem kvartala.

II. Drugo je važno i aktuelno pitanje, po kojim se propisima imaju pobijati odluke upravnih (obrtnih) vlasti, donesene u sporovima izmedju službodavaca i namještenika, dok se ne ustroje izbrani odbori u smislu glave VI. drugoga dijela zakona o radnjama.

Ovo pitanje nije zadavalo nikakvih poteškoća prije 1. travnja 1933., dok još ne bijaše stupio na snagu gradjanski parnični postupnik od 13. srpnja 1929., a to tim više, što ni izbrani odbori ne bijahu, kao što ni danas nisu, ustrojeni. Pobijanje se u smislu § 435. vršilo prema propisima dotadanjih procesnih zakona, koji su važili na odnosnim pravnim područjima.[11])

Isto tako ne će u ovom pogledu biti sumnje nakon ustrojenja izbranih odbora, jer će tada biti mjerodavni isključivo odredbe novog parničnoga postupnika.

Sporno je pitanje tek u pogledu razdoblja izmedju 1. travnja 1933. i časa, kada počnu da funkcioniraju izbrani odbori u smislu pravilnika, koji se ima istom donijeti na osnovu § 353.[12])

[10]) Okolnost, da u našem zakonu nema umetka o povoljnijem ugovoru, nije nikakav dokaz za »pomanjklivost stilizacije..., kjer ni izrečno pristavljen k onemu njemu dogovoru za njegovo učinkivost zahtevek, da mora biti ugodnejši za službojemalca«, kako se to navodi u gore citiranoj presudi ljubljanskoga suda. Naš zakonodavac je imao pred očima oba austrijska zakona, pa nije taj umetak previdio, nego ga je hotimično ispustio onako, kako je ispušten u Handlungsgehilfengesetz-u, jer ne bi odgovarao sadržaju odnosnih stavova. U Angestelltengesetz-u je taj umetak sadržan zato, jer je potreban obzirom na izmijenjeni sadržaj §-a 20.

[11]) Na području Hrvatske-Slavonije i Vojvodine to nije važilo doslovno, jer se pobijanje nije nikada ni vršilo na osnovu odnosnih parničnih postupnika već temeljem odredbe §-a 176. obrtnoga zakona od god. 1884.

[12]) Kada se govori o spornosti pitanja, misli se na one propise novoga postupnika, koji propisuju uslove za pobijanje; razumije se samo po sebi, da ne može biti spora o primjeni čisto procesualnih ustanova novoga zakona na parnicu za poništenje.

U prvi mah se nameće sam od sebe odgovor: pobijanje se može vršiti jedino prema propisima novoga postupnika; prvo, jer je to prirodno, a drugo, jer se takov zaključak dade izvesti argumento a contrario i iz samoga zakona o radnjama, koji odredjuje u § 435., da se stari propisi mogu primjenjivati do stupanja na snagu novoga postupnika.

Medjutim problem nije tako jednostavan, da bi se moglo a priori, bez ikakvoga prethodnog ispitivanja, naći ispravno rješenje.

Ponajprije treba uvažiti (barem u pogledu hrvatsko-slavonskoga i vojvodjanskoga pravnoga područja), da — kako je već napomenuto — pobijanje odluka upravne vlasti uopće nije ranije vršeno na osnovu gradjanskih procesnih zakona, već u smislu § 176. obrtnoga zakona. Da su procesni zakoni bili normativni za podnašanje tužbe, onda bi to bio razlog za primjenu novoga postupnika, jer su ti zakoni propisom člana 2. uvodnog zakona za grpp. derogirani. U tom bi slučaju manjkao svaki osnov za pobiljanje prema ranijim ustanovama. No pošto stvar tako ne stoji, postaje nemoguće ranije istaknuto zaključivanje argumento a contrario iz §-a 435, jer se tim načinom dade izvesti samo to, da se ima prestati s primjenom starih procesnih, a ne i drugih zakona.

Uostalom, sve kad i ne bi bila isključena upotreba argumenata iz §-a 435., opet to ne bi moglo poslužiti kao razlog za primjenu novoga postupnika, jer je po samoj stilizaciji ovoga paragrafa jasno, da je njegova odredba donesena u pretpostavci, da će u doba stupanja na snagu zakona od 13. srpnja 1929. biti već ustrojeni izbrani odbori (govori se samo o izbranim odborima i njihovim presudama, dok sada još postoje samo upravne vlasti, koje donose odluke). Isto se vidi i iz položaja §-a 435., budući da on dolazi po redu iza ustanove §-a 434., koja propisuje postupak do ustrojenja izbranih odbora.

S druge strane za područja apelacionih sudova u Zagrebu i Novom Sadu treba imati u vidu, da propis, po kojem su se vršila dosada pobijanja, ne samo što nije bio sadržan u derogiranim odredbama procesnih zakona, već da je što više i danas na snazi. Obrtni zakon od god. 1884. ukinut je doduše točkom 2. §-a 421., ali je njegov § 176., koji normira obrtno sudovanje i pobijanje odluka upravnih vlasti, iznimno uzdržan u kreposti do ustrojenja izbranih odbora prvim stavom §-a 434. z. o r. Istina, § 176. obrtnoga zakona nije izričito spomenut u navedenom propisu zakona o radnjama. Moglo bi se stoga primijetiti, da je §-om 434., koji govori o rješavanju sporova, zadržan na snazi samo onaj dio §-a 176. obrt. zak., koji se odnosi na postupak pred upravnom vlasti, a ostali njegov sadržaj da je derogiran u § 241. Medjutim ne bi bilo ni logično ni dosljedno, kad bi se sama rasprava vodila po jednim, a pobijanje odluke vršilo po drugim propisima, i to sigurno ne bi odgovaralo namjerama zakonodavca. Zato se može opravdano uzeti, da je odredbom 1. stava § 434. produžena važnost čitavoga § 176. obrt. zak.

Uzmemo li to kao pretpostavku, onda nalazimo u čl. 31. uvodnoga zakona za grpp. dalje uporište za mišljenje, da se pobijanje mora vršiti po predjašnjim propisima, jer se tu u prvom i drugom stavu daju smjernice za tumačenje izraza, sadržanih u § 176. obrt. zak., obzirom na novo stanje, koje se uvadja stupanjem na snagu postupnika od 13. srpnja 1929. (Istina, uvodni je zakon donesen prije zakona o radnjama, dakle za vrijeme valjanosti obrtnoga zakona od god. 1884., no to ipak ne mijenja ništa na stvari,

jer § 176. — koji je ovdje jedini u pitanju — važi još i danas unatoč derogaciji obrtnog zakona).

Konačno, bez obzira na sve dosada iznesene razloge, sami razlozi shodnosti i pravičnosti zahtijevaju, da se u ovo prelazno doba na pobijanje odluka upravnih vlasti primijene dosadašnji propisi.

Po § 176. obrt. zak. pobijanje je neograničeno i nije vezano ni na kakove uslove, već je dovoljno podnesenje tužbe u svrhu, da se čitav spor iznova raspravi pred redovnim sudom. Time je sasvim opravdano ustanovljena stroga kontrola radi suzbijanja eventualne samovolje upravnog organa, koji osim toga može vrlo lako i pogriješiti, jer odlučuje sam, a k tome — iako pravnik — nema sudačke spreme, koja jedina zapravo pretstavlja potrebnu kvalifikaciju za ovakvu funkciju. (Često se u praksi dogadja čak i to, da odluke donaša lice, koje nije uopće pravnik). Situacija je sasvim drukčija po § 691. novoga grppa, koji u smislu § 352. st. 6. z. o r. sadržava uslove za pobijanje presude obrtne vlasti. Tu je mogućnost napadanja vrlo ograničena, a pobijanje je uopće isključeno radi krive primjene pravnih propisa (osim prinudnih) i neispravne ocjene činjeničnoga stanja (ma da su ovo u praksi dva ponajglavnija razloga za pobijanje). Koliko je ovakovo ograničavanje opravdano (a i uopće koliko je shodno čitavo obrtno sudovanje), to je pitanje, u koje se ovdje ne ulazi. No djelomična motivacija za otstupanje od ranijega sistema neograničenoga pobijanja može da se nadje u okolnosti, što je sudovanje izbranih odbora zborno, tako da unatoč pretežnosti lajičkog elementa, koji je u njima zastupan s dva lica, ipak postoje izvjesna veća jamstva za nepristrano i ispravno sudjenje, nego li je to slučaj, kad odluku donosi upravni činovnik kao pojedinac. A budući da do ustrojenja izbranih odbora sprorove rješava po starim propisima jedno lice, bila bi najveća nepravda, kad bi se dopustilo samo ograničeno napadanje njegovih odluka po propisu § 691. grpp., čija primjena ipak prema intenciji zakona o radnjama pretpostavlja neke povećane kautele, što ih obezbjedjuje zborno sudovanje.

Na ovom mjestu treba istaknuti, da upravne vlasti već danas primjenjuju kod obrtnog sudovanja izvjesne propise o izbranim odborima iz zakona o radnjama (poimence u pogledu stvarne i teritorijalne nadležnosti — §§ 344. i 351., te djelomično u pogledu postupka — § 352.). Medjutim ta okolnost ne može ni najmanje utjecati na pitanje, po kojim se propisima ima pobijati odluka, već zbog toga, što ne dolazi još nikako do primjene većina odredaba VI. glave zakona o radnjama, koje normiraju sastav izbranih odbora, a baš je opreka izmedju inokosnog i zbornoga sudovanja jedan od najjačih razloga za stanovište, koje je ovdje zastupano. Uostalom, današnja praksa upravnih vlasti, koje izdvajaju propise o nadležnosti i — djelomično — o postupku, pa ih unatoč nepostojanju izbranih odbora primjenjuju protivno §-u 434. stav 1., sasvim je neosnovana i protuzakonita, kako je to iscrpljivo obrazložio dr. Politeo[13]), pa onda pogotovo ne može da ima upliva na pitanje, koje se raspravlja.

III. U uskoj vezi s posljednjom točkom stoji pitanje o tom, koji je redovni sud nadležan za raspravljanje o tužbi na poništenje odluke upravne vlasti, odnosno presude izbranog odbora.

Dok traje ovo prelazno stanje prije ustrojenja izbranih odbora, ne po-

13) op. cit., str. 177 i sl.

stoji u ovom obziru nikakov problem, ako se usvoji stanovište zastupano u točki II., da se pobijanje ima vršiti isključivo prema dosadanjim propisima. Čl. 31. uvodnog zakona grpp-u odredjuje naime sasvim točno, da je u stvarnom pogledu nadležan bez obzira na vrijednost sreski sud, a u teritorijalnom pogledu onaj sud, »u čijem je području sjedište obrtne vlasti ili obrtne zadruge«.

U praksi će nastati spor istom onda, kada budu ustrojeni izbrani odbori i kada se slijedom toga počnu primjenjivati kod tužaba na pobijanje propisi stava §. §-a 352. z. o r. odnosno novog parničnoga postupnika.

U netom navedenom propisu zakona o radnjama odredjuje se, da se presuda izbranog odbora može pobijati kod »nadležnog sreskog suda«, a da za predaju tužbe važe shodno odredbe § 692. grpp-a.

Budući da zakon o radnjama propisuje spomenutim riječima s a m o s t v a r n u a n e i t e r i t o r i j a l n u n a d l e ž n o s t redovnoga suda, nastaje sada pitanje, koje su odredbe §-a 692. grpp. mišljene njegvoim citiranjem, da li samo one o roku ili takodjer i ona o nadležnosti, koja se sastoji u upućivanju na § 677.?

Iz § 677. u vezi s § 692. stav 1. grpp. proizlazi, da je za pobijanje presuda izbranih sudova nadležan onaj sud, koji bi u prvom stepenu rješavao o dotičnom pravnom sporu, kada ne bi bilo ugovora o izbranom sudu; primijenjeno na konkretni slučaj, to bi značilo onaj sud, koji bi bio nadležan, kada ne bi prema zakonu o radnjama postojala nadležnost izbranog odbora. Već po samoj naravi stvari (jer u smislu § 334. z. o r. mogu da dodju u obzir samo sporovi do vrijednosti od D. 12.000, a posebno u smislu odredbe 6. stava § 352. z. o r., stvarno ndaležan može da bude samo sreski sud. No time nije dan odgovor, k o j i će sreski sud biti nadležan i po kojim kriterijima će se odrediti teritorijalna nadležnost. Sam § 677. grpp. naime odredjujući nadležnost suda, koji bi rješavao »spor« da nema ugovora o izbranom sudu, nije potpuno jasan. Pita se naime: po kojoj se stranci ima ravnati teritorijalna ndaležnost? Da li po tuženiku iz prvog procesa pred izbranim sudom, ili pak prema općenitim načelima po tuženiku u parnici na poništenje (koji može, ali nikako ne mora da bude istovjetan s onim iz prvoga procesa)? Vjerojatno je, da je mišljen tuženik iz parnice pred izbranim sudom. Tako shvaća stvar i dr. Georg N e u m a n n[14]). No ipak se sasvim pozitivan odgovor ne može naći, a to znači, da se ne dolazi do nedvoumnog posljetka, ako se pretpostavi, da se § 352. z. o r. odnosi i na propise o roku i na one o nadležnosti iz § 692. grpp.

Uzmemo li naprotiv prvu alternativu, pa se postavimo na stanovište, da su redaktori zakona o radnjama citiranjem §-a 692. grpp. imali u vidu samo njegove odredbe o roku za podnesenje tužbe (na što bi upućivale riječi §-a 352. z. o r. »za predaju tužbe«, dok nadležnost nije spomenuta), onda bi imali uporište samo u manjkavoj ustanovi 6. stava §-a 352., koja odredjuje stvarnu nadležnost sreskoga suda, ne spominjući teritorijalnu. Nadopunimo li ovu ustanovu primjenom općenitih pravila, došli bismo do zaključka, da je nadležan u prvom redu sud prebivališta tuženoga. Ako pri tom imamo u vidu isključivo parnicu na poništenje presude, onda je jasno, da je normativno prebivalište protivnika pobijačeva. No budući da je ova parnica u najužoj vezi sa sporom, koji je raspravljen pred izbranim odborom,

14) Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, IV. izdanje, II svezak, str. 1482.

potrebno je i nju uzeti u obzir. Samo što nas to dovodi opet u istu dilemu, kao i kod druge alternative, naime: po kojem se tuženom ravna nadležnost, da li po onom iz postupka pred izbranim odborom ili po onom iz pobojnoga procesa? Prema tome ni ovaj drugi način ne zadovoljava potpuno.

Medjutim, ma da se teoretski ne da naći točno rješenje, u većini slučajeva praktično ne će doći do spora naprosto zbog toga, što obje stranke redovno borave u istom mjestu, pa onda nije važno, po kojoj se od njih ravna teritorijalna nadležnost. Ipak to nije ni izdaleka pravilo, nego će prebivalište stranaka često biti različito, jer se može nakon prestanka službovnog odnosa preseliti poslodavac, a naročito namještenik, koji ide u potragu za novim zaposlenjem. Osim toga treba imati u vidu, da se nadležnost ne mora uvijek odredjivati po prebivalištu jedne od stranaka, već može da postoji u ugovoru o službi prorogacija suda, koja nije mogla da dodje do izražaja obzirom na nadležnost izbranog odbora, ali igra ulogu kod parnice na poništenje (ako pretpostavimo, da se teritorijalna nadležnost ima pronaći na osnovu §§ 677. i 692. grpp.).

Iz svih tih razloga bi bilo najbolje i najpraktičnije, kada bi se smatrao nadležnim sreski sud u sjedištu izbranog odbora, koji je donio napadnutu presudu. Tada bi se obično u njegovom području nalazile obje stranke i svjedoci, koji se imaju preslušati, a i eventualno nabavljanje spisa od izbranog odbora bilo bi jednostavno, pa bi sve to u velikoj mjeri olakšavalo vodjenje procesa i mogućivalo što bolje ostvarivanje načela neposrednosti. A i inače bi ovakovo rješenje odgovaralo potpuno analognim propisima § 351. z. o r. i člana 31. uvodnoga zakona za grpp., pa se ona sigurno podudara s pravom namjerom zakonodavca.

Svakako u ovom pogledu postoji u zakonu nezgodna praznina, na koju bi se trebalo bezuslovno osvrnuti prilikom njegovog noveliranja, ne bi li se tako izbjeglo sasvim suvišnim sporovima i kolebanju prakse.

IV. Četvrto se pitanje odnosi na antinomiju, koja se doduše može u praksi lako ukloniti, ali koju bi ipak trebalo prilikom revizije zakona ostraniti.

Točka 9. §-a 239. z. o r. odredjuje, da služboprimac može biti otpušten prije isteka ugovorenoga vremena odnosno bez prethodnog otkaza, »ako bolešću ili nesrećnim slučajem bude spriječen vršiti službu duže od četiri nedjelje«. Ovaj se propis nalazi u I. glavi drugoga dijela zakona, koji se primjenjuje na osoblje niže kategorije odnosno sadržava općenite odredbe za sve služboprimce.

S druge strane se u § 334. z. o r. navadja, da propisi §-a 239. važe takodjer i u pogledu prijevremenog otpusta viših namještenika, čiji su odnošaji specijalno normirani u IV. glavi. Ovdje su redaktori zakona predvidjeli, da ova odredba dolazi u sukob u stanovom §-u 327. stav 1., po kojoj službopriмac ne može biti otpušten zbog bolesti ili spriječenosti, ako njihovo trajanje ne prekoračuje vrijeme. kroz koje služboprimac ima pravo na dalje primanje cijele ili polovine plaće. A ovo vrijeme u smislu predidućega § 326. iznaša za ovu kategoriju namještenika 6, odnosno 8, 10 ili 12 tjedana. U pogledu nižeg pomoćnog osoblja kolizije nema, jer I. glava ne sadržava odredbe analogne onoj iz § 327., a po §§ 219. i 229. službopriмac iz ove kategorije ima u slučaju bolesti i spriječenosti pravo na plaću samo kroz jedan odnosno dva ili četiri tjedna, i to mu se uslijed prisilne ustanove § 231. ne može osujetiti otpustom ili otkazom.

U praksi će jedva doći do razilaženja u uklanjaju spomenute antinomije, jer obzirom na čitavo stanje stvari nije moguće nego jedno rješenje: da se dade prednost ustanovi §-a 327. i dužemu roku. To je opravdano već uslijed okolnosti, što § 327. pretstavlja sasvim specijalan propis IV. glave, koji svakako mora da bude jači od općenite ustanove § 239., a osim toga je u skladu s osnovnom tendencijom zakona, koja ide za tim, da službopriмca što više zaštiti.

Dr. Bajič, raspravljajući o ovom pitanju, navadja slijedeće:[15])

»Sprečenje zbog bolezni ili nezgode za dalj kod štiri tedne praktično ni odpustni razlog spričo posebnih določil obrtnega zakona, ki določa za primere sprečenja, bodisi daljše, bodisi krajše roke, tekom katerih pritičejo službojemalcu navzlic sprečenju pravice do dajatev in ostane službeno razmerje neokrnjeno (§§ 231., 327. o. z.). S temi določili točka 9. ni u skladu. Po §§ 219. in 230. o. z. ne učinkuje odpoved tekom tedna dni, po §§ 229., 231. tekom štirinajstih dni oz. štirih tednov, a po §§ 326., 327. se sploh ne da odpovedati tekom šestih do dvanajstih tednov, ko traja opravičeno sprečenje... Zato točka 9. § 239., kakor je napisana, ne more priti v poštev, ampak je odpust mogoč po preteku rokov iz §§ 219., 229. in 326. o. z., tako, da prejšnji odpust nima učinka (§§ 231., 327. o. z.).«

Ovo se stanovište dra Brajiča ne može usvojiti. On je očito došao do ovih zaključaka uslijed nepravilne indentifikacije zakonskog vremena, kroz koje se ne smije službopriмca radi bolesti i sl. otpustiti, te vremena, kroz koje mu pripada u slučaju bolesti i spriječenosti plaća, a to su dva pojma, koja treba strogo razlikovati. Točka 9. §-a 239. je, istina, u protivnosti s odredbom § 327., a isto tako i s onom iz § 231. in fine (kako će se niže navesti), ali to nikako ne znači, da postoji inkompatibilitet izmedju njenog propisa i propisa ostalih paragrafa, koji se citiraju u gornjem odlomku.

Nije točno, da se službopriмca može otpustiti radi bolesti i t. d. nakon proteka rokova iz §§ 219. i 229. od jednoga odnosno dva tjedna, jer točka 9. § 239. točno odredjuje, da otpust može uslijediti istom nakon četiri tjedna. Iz propisa na početku druge rečenice §-a 231. dalo bi se zaključiti, da je moguć otpust bez obzira na bolest, a samo da pravo na plaću traje usprkos tome kroz jedan, dva odnosno četiri tjedna. To je medjutim jedna pogrješka, što su je počinili samostalno naši redaktori, jer se ona ne nalazi ni u § 9. stav 3. Angestelltengesetz-a, ni u § 9. stav 1. Handlungsgehilfengesetz-a, koji samo govore o mogućnosti o t k a z a uz zadržanje prava na plaću kroz propisano vrijeme. I stoga se mora ovaj odlomak iz § 231. smatrati nenapisanim, jer je jasno, da se izvod, koji iz njega slijedi, protivi intenciji samih redaktora, naročito ako se ima u vidu opća tendencija zakona, na koju se i sam autor poziva na drugom mjestu.[16]) Slučaj, koji je propisan u navedenom odlomku, naprosto ne može da nastupi obzirom na toč. 9. § 239., kako opravdano tvrdi i dr. Politeo.[17]) Poslodavac dakle ne može ni u kojem slučaju da raskine službovni odnos zbog (neskrivljene) bolesti ili spriječenosti službopriмca prije, nego proteku četiri tjedna.

15) op. cit. str. 233-4.
16) cf. gore kod nota 5) i 6) pod I. — 17) op. cit. str. 74 i 75.

Drugo je, o ovom neovisno. pitanje, za koje vrijeme pripada službeniku plaća. To propisuju §§ 219. i 229. odnosno 231. Prema tomu će poslodavac biti dužan, da spriječenomu službeniku kroz jedan odnosno dva tjedna isplaćuje njegova beriva u potpunosti. Nakon proteka toga vremena prestaje ta njegova obveza, ali svejedno mora službenika zadržati u službi kroz dalja tri odnosno dva tjedna. Istom kada sva četiri tjedna proteku, moći će ga otpustiti, u koliko zapreka nije prestala. Jedino kod službenika, koji su u poslodavačevom kućanstvu, a služe već šest mejeseci, koincidiraju u smislu § 229. oba roka, pa ih poslodavac mora plaćati kroz čitavo vrijeme, kroz koje postoji zabrana otpusta. Ovakovo je stanovište zastupano takodjer u komentaru dra Politea.[18])

Uostalom treba primijetiti, da se u gornjem citatu radi očito o štamparskoj ili redakcionoj pogrješki, kada se tvrdi, da po §§ 326. i 327. namješteniku nije uopće moguće otkazati za vrijeme spriječnosti. Naprotiv ovi paragrafi odredjuju, da se ne može službenika o t p u s t i t i, a otkaz je dozvoljen (samo ne utječe na prava iz § 326.), kako to na drugom mjestu[19]) navadja i sam dr. Bajič.

Da li § 297. k. z. obuhvaća i tvornu uvredu?

Piše dr. T r g o v č e v i ć J o s i p, sudac sreskog suda u Zagrebu

Krivična djela protiv časti najčešće su predmetom pretresavanja kod sreskih kao prvostepenih sudova. a potom kod okružnih kao prizivnih sudova. I upravo praktična primjena zakona kod tih delikata pokazala se jako različitom kod mnogih sreskih i okružnih sudova. Svrha je ovih redaka upozoriti, kako bi se u primjeni § 297. k. z., s kojim se sudac kod sreskoga suda gotovo svaki dan susreće, postigla potrebna j e d n o o b r a z n o s t.

Različitost mišljenja kod primjene §-a 297. k. z. pokazuje se u toliko, što su podvojena mišljenja pravnika o pitanju, da li učin iz § 297. k. z. sadržaje u sebi i t v o r n u (r e a l n u) u v r e d u (Frank-Šilović i Čubrinski) ili ona u našem krivičnom zakonu uopće nije normirana, već bi imala biti normirana u zakonu o istupima, pa da do stupanja na snagu toga jedinstvenog zakona o istupima i d a l j e vrijedi propis §-a 496. h. k. z., koji govori o zlostavi.*)

Za pravilno prosudjenje same stvari valja istaknuti, da se pojam uvrede u zakonskom tekstu ne daje, ali kako iz »Objašnjenja« projekta iz god. 1922. proizlazi, taj pojam »ima da utvrdi zdrav narodni život i razumna sudska praksa«.

Uvreda će prema takovomu shvaćanju biti svako okrnjenje, uskraćivanje ili umanjenje vanjske časti drugoga lica, ne samo riječju i simbolički, već i d j e l o m, koje je češći i teži način izvršenja uvrede po samom narodnom shvaćanju, a i po nekim pozitivnim krivičnim zakonima, tako n. pr. njemački krivični zakon (§ 185.) za tvornu uvredu zaprećuje težu kaznu do dvije godine zatvora.

[18]) na str. 47 — [19]) op. cit. str. 288 i 189.
*) Dolenc, Slovenski pravnik br. 1-2 iz god. 1930. str. 8.

Život donosi sa sobom m n o š t v o n a č i n a izvršenja uvrede, pa je kod pojedinih konkretnih slučajeva teško postaviti granice izmedju realne uvrede s jedne, te verbalne i simboličke uvrede s druge strane, a pokazalo se je u praksi i u teoriji spornim pitanje, da li je dovoljno, da bude sam pravac napadaja tvoran, ili je pak potrebno, da je sama uvreda tvorna. Tako n. pr. zamahnem na nekoga rukom u namjeri, da ga ćušnem, ali promašim.

Naš zakonodavac imajući u vidu svu zamršenost pitanja kod povlačenja granica izmedju pojedinih vrsta uvrede, klonio se je davanja svake definicije uvrede i nabrajanja njenih pojedinih vrsta, odnosno normiranja tvornog izvršenja uvrede kao okolnosti, koja povlači za sobom težu kaznu, već je riječima: »Ko drugoga uvrijedi . . .«, dao sudu š i r o k u o v l a s t p r o s u d j i v a n j a, što se ima u pojedinom slučaju smatrati uvredom, te da prema težini pojedinog slučaja, uvažujući sve popratne okolnosti, odmjeri kaznu zatvora do šest mjeseci ili novčano do 5.000 D., a ako je uvreda počinjena javno, i do godinu dana.

Prema tomu su u našem krivičnom zakonu obuhvaćene sve vrsti uvrede. pa da je ovo i ovakovo tumačenje propisa §-a 297. k. z. jedino ispravno i održivo, još će bolje pokazati izloženje, do kakvih bi nelogičnosti dovelo protivno mišljenje, t. j. da zakonski učin prekršaja (istupa) §-a 496. h. k. z. ne pada u cijelosti pod propis §-a 297. k. z.

Pristaše ovoga mišljenja upiru se ili na tekst projekta zakona o istupima, koji u § 127. kaže: »Ko drugoga nasrne i ćuši ga . . .«, ili opet na činjenicu, da § 297. k. z. ne govori ništa o zlostavi, koja je u §-u 496 h. k. z. izričito normirana, pa da prema zakonu od 31. prosinca 1929. br. 107278 o privremenom produženju važnosti zakonskih propisa o kažnjavanju istupa (§ 1.) ostaje na snazi i nadalje propis §-a 496. h. k. z. sve dotle, dok za cijelu kraljevinu ne zadobije obveznu snagu jedinstveni zakon o istupima, koji bi imao da djelomično obuhvati i rečeni učin prekršaja iz §-a 496. h. k. z. Tvorna bi uvreda, dakle, kako je već spomenuto, po svojem značaju t e ž a od ostalih načina izvršenja uvrede, imala biti normirana kao i s t u p, za čije su presudjivanja nadležne policijske vlasti, dok verbalne i simboličke uvrede kao p r e s t u p n o krivično djelo iz § 297. k. z. spadaju pod nadležnost sudskih vlasti.

Ne može se ni zamisliti, da je bila namjera zakonodavca stvaranje ovakvih norma, očito nelogičnih, koje se protive pravnoj svijesti naroda, jer ne samo da u § 297. k. z. nije izrijekom spomenuta tvorna uvreda, već to zakonodavac ne čini ni kod uvrede Kralja i članova Kraljevskog doma (§ 307.), reprezentanata stranih država (§ 308.), diplomatskih funkcijonara stranih država (§ 309.), nego naprosto u svim tim zakonskim propisima kaže: »Ko uvrijedi . . .«, pa bi ova ideja dosljedno provedena dovela dotle, da i tvorna uvreda svih ovih ličnosti ne sadržava učine iz naprijed navedenoga propisa krivičnoga zakona, već da i ona kao istupno djelo spada pred policijsku vlast.

Nije na odmet ovdje istaknuti, da neki sudovi u tumačenju navedenih propisa § 297. k. z. i § 496. h. k. z. dopuštaju, da je u § 297. k. z. sadržan doduše učin tvorne uvrede, ali samo dotle, dok ta uvreda n e m a t r a j n i j e g a značaja, jer se u posljednjem slučaju stiču kriterija učina prekršaja zlostave iz § 496. h. k. z.

Nepotrebno je obrazlagati, da je i ovo mišljenje posve neodrživo, jer bi prema ovakovomu tumačenju zakona, uzmimo, jedna ćuška tvorila prestup, a dvije i više ćušaka, istup.

Uvaži li se, dakle, sve rečeno, ne će biti ni časa sumnje u ispravnost mišljenja, da je u §297. k. z. sadržan i učin tvorne uvrede, pa da je prema tomu učin prekršaja §-a 496. h. k. z. u c i j e l o s t i prihvaćen u §-u 297. k. z.

Namjera zakonodavca je bila, da sva djela, kojim se povredjuje čast drugoga lica, budu obuhvaćena u krivičnom zakonu, a nipošto da uvodi nepotrebno d v o v r s n o k a ž n j a v a n j e.

Vjerojatno se je prije navedeni tekst §-a 127. uvukao u projekt zakona o istupima s razloga, što su njegovi redaktori imali pred očima tekst njemačkoga krivičnog zakona, koji na tvornu uvredu udara težu kaznu, pa videći, da naš krivični zakon o tome ništa ne govori, držali su, da tvornu uvredu treba napose normirati u zakonu o istupima.

Mjerodavnim čimbenicima valjalo bi na ovu okolnost skrenuti pažnju, da se za vremena ispravi ova pogreška u projektu zakona o istupima, kako bi se izbjegle eventualne zakonske anomalije.

Ocjene i prikazi

J. M i r k o v i t c h: Le navire et le patrimoine de mer. Preface de M. J. Bonnecase, professeur à la Faculté de Droit de l'Université de Bordeaux. — Bordeaux 1932.

Teza našeg zemljaka gosp. dra J. Mirkovića pod gornjim naslovom značajna je pojava u pomorskopravnoj literaturi kako o pitanju, kojim se bavi, tako i po načinu, kojim je ona raspravljena. Predgovor gosp. J. Bonnecase-a je sam po sebi visoko odlikovanje za jednu tezu, a u ovom slučaju je taj predgovor sistematski uvod ili zaglavak tezi, jer u njem odlični profesor opredjeljuje naučni i praktični domašaj njene teme.

Pitanje opstojnosti pravne prirode i organizacije posebnoga pomorskog imetka brodovlasnikova postavlja se dakako u prvom redu u vezi s odgovornošću brodovlasnika iz § 216. C. Com. i njegovom ovlasti abandona. Prema tome, kakovo se stanovište zauzme glede pravne prirode odgovornosti iz § 216. C. C., zavisit će i kako će se imati konstruirati pojam pomorskog imetka i da li će taj pojam uopće biti potreban. Zato i dr. Mirković najprije izlaže razne sisteme teorija odgovornosti u francuskom pravu, podvrgava ih kritici, pa ih dijeli u četiri skupine: teoriju lične odgovornosti, posrednu teoriju nekih modernih autora, teoriju o stvarnoj odgovornosti i teoriju Bonnecase-a o zakonskoj odgovornosti brodovlasnika.

Teorija lične odgovornosti, kako ju je usvajala u glavnom sva starija nauka, nauča u svojem izvornom obliku, da je brodovlasnik i po § 216. lično i neograničeno odgovoran za djela svojih brodskih namještenika. On se te svoje odgovornosti može doduše osloboditi, ali samo ako suprotstavi tim svojim vjerovnicima abandon. Dakako da iz takovog shvaćanja proizlaze posljedice, koje mogu biti nezgodne za pomorsku praksu: pomorski vjerovnici brodovlasnikovi (u taj pojam mi uključujemo s našim novim projektom i takovog

armateura, koji nije u isto vrijeme vlasnik broda, i uzufruktuara) mogu voditi ovrhu ne samo na brod i na pomorski imetak brodovlasnika, nego i na čitav njegov imetak, u koliko im on nije prigovorio abandon; pošto abandon pretstavlja iznimku, treba uvijek u dvojbi uzimati, da je brodovlasnikova odgovornost neograničena; pravo izvršiti abandon može se izgubiti i ujedno se mora zato, da se to pravo oživotvori, tek izvršiti zaista abandon.

Kritika dra Mirkovića glede ove teorije kreće se u glavnom oko dva vrlo jaka argumenta: naime da nema pravnog osnova za to, da se konstruira lična odgovornost, jer se ne može uzeti, da brodovlasnik odgovara na osnovu punomoći kapetanove. Često naime nema uopće nikakovog odnosa izmedju kapetana i brodovlasnika (n. pr. kod imenovanja kapetana po konzulu), a osim toga se različito prosudjuje odgovornost brodovlasnika u slučajevima, kada je kapetan postupao na osnovu svojih redovnih zakonskih ovlasti, ili kada je brodovlasnik ratihabirao njegova djela. Ako se teorija odgovornosti konstruira, polazeći od postojećeg pravnog odnosa izmedju kapetana i brodovlasnika, onda u ta dva slučaja ne postoji pravna razlika. Konačno i činienica, da se abandon pripušta i sa strane preduzimača, koji nije vlasnik broda, i sa strane uzufruktuara, bila bi očito u protuslovlju s tom teorijom, — pogotovo ako se uzme u obzir, da i brodovlasnik zadržava pravo, da abandonira.

Moderni autori, napose dva velika francuska sistematika Danjon i Ripert, stali su takodjer na stanovište lične odgovornosti i svojim velikim i neosporenim autoritetom mnogo pridonijeli ugledu te teorije, no oni su joj dali druge osnove nego raniji pisci. Za Danjona je u činjenici, da brodovlasnik osniva pomorsko poduzeće, koje on organizira i koje njemu mora donijeti izvjesne dobiti, temelj njegove odgovornosti za djela njegovih namještenika. Pošto ti njegovi namještenici imadu silom prilika veću nezavisnost nego drugi i pošto se imetak, koji služi tomu njegovome poduzeću, dade lako odijeliti od ostaloga njegovog suhozemskog imetka, lako je dozvoliti iznimno ograničenje odgovornosti za pomorski imetak.

Drugačijim pako izvodom dolazi do sličnog posljetka uvaženi francuski naučenjak prof. G. Ripert. On naime nalazi, da je brodovlasnik odgovoran za djela brodskih namještenika poput drugih preduzimača kao za svoje punomoćnike, ali ne nalazi osnov te odgovornosti u načelu culpae in eligendo, nego u proširenje lične odgovornosti — i to uslijed činjenice, da onaj, koji je organizovao neko poduzeće i koji si je na neki način prisvojio djelatnost drugih osoba, mora da snosi i posljedice njihova djelovanja. Brodovlasnik je prema tome odgovoran lično, ali ne neograničeno za djelanja svojih namještenika. Glavna kritika gosp. Mirkovića glede ove teorije je osnovana baš na riječima »ali ne neograničeno«, a naročito na tome, da R i p e r t postavlja svoju definiciju tako, da je lična obveza i obavezna odgovornost od svog postanka ograničena.

Dr. Mirković otklanja ove teorije i usvaja stanovište blisko Bonnecase-u, koje je opet srodno teoriji stvarne odgovornosti. Ovdje ne možemo iznijeti piščevu jaku argumentaciju, jer naš prikaz imade izvjesne prostorne granice.

Po stvarnoj teoriji brodovlasnik ne odgovara pomorskim vjerovnicima nego lih sa svojim pomorskim imetkom. Osnova te teorije je u shvaćanju uloge kapetana kao zakonskoga šefa jednoga socijalnog bića, kako kod autora kaže Verneaux, t. j. iz zakonskih ovlasti kapetana ne mogu na-

stati nego obveze, koje su ograničene na pomorski imetak brodovlasnikov, koji je kapetanu na osnovu zakona povjeren. Ta je teorija i u francuskoj nauci mišljenje manjine pisaca, i ona nije do danas uspjela, da obori vladajuće mnijenje. Autor ističe, da ovi pisci svoje teorije osnivaju na interpretaciji § 216. C. Com. i na historičkim argumentima.

Teorija Bonnecase-a se razlikuje od obiju glavnih skupina po tome, što polazi sa mnogo šire osnovice, iako dolazi do sličnih posljedaka s teorijom stvarne odgovornosti.

Iza toga autor prikazujući sistem odgovornosti brodovlasnika za ostale tražbine pomorskih vjerovnika (onih neobuhvaćenih § 216.), govori i tu za sistem ograničene odgovornosti, pa se i tu udaljuje od mnijenja, koje prevladava. Kada prikazuje tendencije medjunarodnoga pomorskog komite-a glede unifikacije pomorskoga prava u pogledu odgovornosti brodovlasnika, dolazi do zaključka, da je od svih brojnih kongresa, konferencija i diplomatskih sastanaka, koji su prethodili konačnoj bruseljskoj konvenciji, većina bila na stanovištu stvarne odgovornosti, iako je u konačnom tekstu prevladalo načelo lične odgvornosti. Izgleda nam, da nije jako odlučan argumenat, da je većina tih medjunarodnih pomorskopravnih manifestacija stajala na tom stanovištu, jer je sastav tih kongresa dosta slučajan, a i sam autor ističe, da je konačni posljedak bio izazvan stavom engleskih jurista. Nije prema tome posve točno, da je imperativna potreba prakse bila, da se usvoji sistem stvarne odgovornosti, jer je otpor engleskih interesenata u tom posve dovoljan, da pokaže, kako je baš praksa tome protivna. Mi mislimo, da je upravo mišljenje Riperta, koji u svojem sistemu i u čitavom svojem naučnom radu tako izbliza slijedi praksu, ono, koje najbolje odgovara težnjaprakse, a to je, da se usvoji sistem konvencije. Zato nam izgleda, da je sistem konvencije time, što je uveo odgovornost s ograničenom svotom, u tom pegledu vodio najbolje i najviše računa o potrebama prakse.

U ovom kratkom prikazu ne možemo slijediti autorov prikaz francuske judikature. Autor smatra, da ova, iako primjenjuje vladajuće naziranje lične odgovornosti, ipak — gdje god je to moguće — popušta potrebama prakse, pa prema tome ide u smjeru stvarne teorije.

Nakon ovog prikaza teorije i prakse dr. Mirković prelazi na konstruktivnu stranu svoje teze i najprije povlači posljedice iz svojega prikaza. Drugi dio teze posvećen je razvijanju pojma pomorskoga imetka i opredjeljenju njegovog sastava.

Kada je autor ovako postavio sve pretpostavke, prelazi na sintetički prikaz teorija o pravnoj prirodi pomorskog imetka i tu se priklanja rješenjima, koja brodu daju značaj imetka s odredjenom svrhom, a uporište za to nalazi kako u posebnoj organizaciji toga imetka tako i u savršenom pravno organizovanom i pored toga faktičnom publicitetu glede svih pravnih odnosa na brod, te konačno i u povlasticama i njihovoj organizaciji, pa je prema autoru pomorski imetak universitas iuris. I sam autor ističe, da pomorski imetak u današnjem stanju francuskoga prava nije savršeni tip takovog imetka, nego da ima raznih osebujnosti napose glede svoga sastava.

Naš je prikaz ove vrlo duhovite teze nužno manjkav već iz prostornih razloga, pa nismo mogli da zadjemo u potankosti autorovih izlaganja, a nismo niti sumarno mogli da izložimo glavne njegove izvode. Moramo istaći, da je ovo djelo napisano potpunim vladanjem literature i judikature i da se bavi problemom, koji je ne samo danas, već je i uvijek bio jedan od najzamašnijih u pomorskom pravu. I zato, iako autor dolazi do zaključka, — možda i stoga što dolazi do zaključaka, koji su suprotni teoriji danas vladajućoj ne samo u francuskoj, nego uopće u nauci pomorskog prava i koji su možda i odviše smjeli, napose u ovom konstruktivnom djelu, njegova teza ne će ostati nezapažena. A onda napose i stoga, što ju je prof. Bonnecase popratio predgovorom, koji je ne samo laskav za pisca, već ima i samostalnu naučnu vrijednost, i u kojem je osvijetljeno značenje ove teze. Za nas je napose zanimljivo, da i odlični profesor smatra, da pišćevi nazori mogu u mnogome pripomoći ojačanju Hennebicquovih nazora o pomorskom imetku odnosno o brodu, a koji su oni genovskog kongresa. Za naše pravno područje to djelo se bavi pitanjem, koje se postavlja i na osnovu našeg pozitinog prava, ali obzirom na novi projekat i njegov sistem t. j. sistem bruseljske konvencije o ograničenju odgovornosti brodovlasnika ne bi više mogle opstati njegove postavke.

Dr. L. P.

Pravosudje

a) Gradjansko

Svaki otkazni rok iz §-a 332., II. stav. zakona o radnjama mora svršavati istekom kalendarskoga četvrtgodišta, osim ako je govoreno, da ima svršiti istekom kalendarskoga mjeseca.

Rješidba banskoga stola od 25. siječnja 1933 br. 40338 — 1932.

Kotarski sudac Š. S. kod kotar. suda I. u Z. u parnici tužitelja J. A. iz Z. proti tuženoj t. t. B. I. T. B. d. d. u Z., povedenoj uslijed pismene tužbe, primljene dne 28. rujna 1932. br. 106446 gr. radi D. 4575 i pobijane odluke obrtne oblasti spp., zaglavljene po propisima maličnoga postupka dne 24. list. 1932. uz pristup obiju stranaka je sudio:

Tužena tt. B. I. T. B. d. d. je dužna priznati, da je odluka gradskoga načelstva u Z. od 24. rujna 1932. br 123107iIII.-32. u onome dijelu, kojim je tužitelj J. A. odbijen sa zahtjevom na D. 4575, ništetna, pak je slijedom toga dužna tužena platiti tužitelju svotu od D. 4575 sa 6% kamatima od 28. rujna 1932. do plateža, te ovom parbom prouzročeni sudbeno na D. 405 obredjeni parbeni trošak, a sve to u roku od 8 dana pod prijetnjom ovrhe.

Podjedno je tužena dužna platiti kod ovoga suda u roku od 30 dana nakon pravomoćnosti ove osude po tar. 173. i 174. zakona o taksama u ime taksene marke na tužbu taksu od 15 47 D. pod prijetnjom zakonskih posljedica.

Razlozi: Neprijeporno je medju parbenicima, da je tužitelj bio kod tužene namješten u svojstvu činovnika devet godina, najposlije uz mjesečnu plaću od D. 2100 ; bilančevinu od jednomjesečne plaće.

Neprijeporno je medju parbenicima, da je tužena tužitelju otkazala službu dne 30. srpnja 1932. na 3 mjeseca, koji je otkaz istekao danom 31. list. 1932.

Neprijeporno je medju parbenicima, da je tužitelj tužio tuženu kod gradskog načelstva u ime plaće za otkazni rok za mjesec studeni i prosinac 1932. za svotu od D. 4200 i u ime alikvotnog dijela bilančevine za dva mjeseca u iznosu od D. 375 ili ukupno D. 595, a neprijeporno je i to, da je gradsko načelstvo u Z. tužitelja sa tim zahtjevom odbilo.

Neprijeporno je konačno medju parbenicima, što je tužena naročito na raspravi priznala, da je tužiteljev zahtjev od D. 4575 ispravan i da bi on toliko

potraživanje imao prema njoj, kada bi njemu u smislu propisa § 332. zakona o radnjama pripadao otkaz koncem četvrtgodišta.

Sporno je medju strankama, da li tužitelju u smislu § 332. zakona o radnjama ističe otkaz koncem mjeseca ili koncem četvrtgodišta, jer dok tužitelj tvrdi, da njemu otkaz ističe koncem kalendarskoga četvrtgodišta, dotle tuženi tvrdi, da mu ističe koncem mjeseca u godini.

Pošto je medju parbenicima neprijeporno, da tužiteljev službeni odnos prema tuženoj nije uredjen ugovorom, to za otkaz njegov dolaze do primjene zakonske ustanove § 332. zak. o radnjama.

Stav 2. § 392. navedenoga zakona u rečenici prvoj ustanovljuje: ako rok trajanja službenog odnosa nije ustanovljen, ili ako nema mjesnog običaja povoljnijega za službeprimca, da se takov službeni odnos može izmijeniti istekom svakoga kalendarskog četvrgodišta uz prethodni šestnedjeljni otkaz. Slijedeća rečenica toga stava da osniva vrijeme otkaza za službeni odnos preko 5 godina, dok ova rečenica ne normira, da li taj otkaz imade isteći svakog kalendarskog četvrtgodišta ili koncem svakog mjeseca.

Stav 3. cit. §-a normira ugovoreni otkazni rok, koji mora svršiti posljednjega dana kalendarskoga mjeseca.

Dakle stav 2. ovoga §-a ustanovljuje zakonski otkazni rok, koji svršava koncem kalendarskog četvrtgodišta, dok stav 3. citiranog §-a normira otkazni ugovoreni rok, koji mora svršiti koncem svakog mjeseca.

Da se ova rečenica stava 2. odnosi i na dolnju rečenicu ovoga stava, sasvim je bjelodano, jer se iz čitavog tog §-a ne može drugo zaključiti, te jer bi u protivnom n. pr. onaj namještenik kod jednog društva, koji bi imao 4 godine, 11 mj. i 29 dana službe, imao otkazni rok, koji bi svršavao koncem kalendarskog četvrtgodišta, bio pogodovan pred onim, koji na primjer imade 25 godina i otkaz bi mu izlazio koncem kalendarskoga mjeseca, koji je svakako nepovoljniji od četvrtgodišnjeg, pa se ne može pretpostaviti, da bi zakonodavac išao toliko na korist najmladjemu namješteniku, koji je za jedno društvo učinio neusporedivo manje koristi od onoga sa najviše godina.

Konačno, da se doista prva rečenica stava drugog odnosi i na drugu rečenicu toga stava, jest okolnost, što čitav drugi stav govori o zakonskom svršetku otkaznog roka, dok stav 3. istog §-a govori samo o ugovorenom svršetku otkaznoga roka.

Iz razloženoga dakle ne može se prihvatiti stanovište tužene, da bi se ugovoreni otkazni rok normirao u drugoj rečenici stava 2. § 332. zakona o radnjama, u ovom slučaju na tužitelja, uslijed čega je valjalo uvažiti stanovište tužiteljevo i suditi po zahtjevu tužbe. Naknada parbenoga troška osniva se na §-u 71. m. p.

Banski stol povodom ništovne žalbe tužene, uvaživ, da je napadnuta osuda maličnoga suda glede glavne stvari opravdana razlozima za nju navedenim, koji su u skladu sa sadržajem spisa i zakonom,, te dovoljno obrazložena naročito u pravcu, da je po tumačenju zakonske ustanove § 332. st. 2. zakona o radnjama obzirom na trajanje službovnog odnosa tužiteljevoga kod tužene od preko pet godina predvidjen otkazni tromjesečni rok istekom svakoga kalendarskog četvrtgodišta, pa prema tome u konkretnom slučaju otkazni rok, učinjen po tuženoj, obuhvaća kalendarsko četvrgodište do 30. prosinca 1932. dakle i mjesec studeni i prosinac 1932., za koje tužitejl traži naplatu svoje redovne mjesečne plaće i pripadajuće mu bilančevine za ta dva mjeseca;

uvaživ, da je i parbeni trošak po § 71. mp. pravilno osudjen, a da visini istoga ni prigovoreno nije, pa da tako nema nijedne od niština, predvidjenih u § 75. mp.

obnašao je ništovnu žalbu tužene tt. B. I. T. B. d. d. kao neosnovanu zabaciti. Trošak pravnog lijeka ima stranka sama snositi s razloga, što njime nije uspjela.

Fizička dioba zajedničke imovine je po § 317. u vezi sa §-om 841. o. g. z. valjani naslov zakonitoga posjeda onoga fizičkoga dijela, koji je uslijed diobe dopao pojedinog učesnika u zajednici. Pojedini učesnik stiče uzukapioni posjed, te se smatra vlasnikom u odnosu prema ostalim bivšim učesnicima u zajednici. — Tjerajućega vjerovnika, koji ovrhom (prisilnim načinom) zahvati i fizičke česti, izlučene uslijed diobe, ne štiti vjera u javne knjige, jer javne knjige pružaju tek obavijesti o tome, tko je ovlašten da raspolaže objektom upisa. — Uzukapioni posjednik osim ličnoga prava protiv svoga pravnoga prednika ima i pravo izviruće iz fizičke predaje, obavljene na osnovu ugovora o diobi, razmjeni, kupnji i t. d., i to pravo ima učinak stvarnoga prava, u koliko ono nije ograničeno načelom pouzdanja u javne knjige.

Rješidba stola sedmorice, od. B., od 6. prosinca 1932. Rv 332/32.

Presudom kot. suda u B. bila je odbijena tražba, kojom se je tražilo, da se proglasi nevaljanom hipoteka i da se utvrdi nepripustivost ovrhe,

okružni sud u D. je potvrdio presudu prvog suda.

Stol sedmorice je uslijed revizije tužitelja presudio: Uvažava se revizija, preinačuje se presuda te se prima tužbeni zahtjev i izriče: I. Nevaljana je i bez ikakove pravne kreposti prema tužitelju postojeća uknjižba prava zaloga na temelju sudske nagodbe i t. d. — II. Nepripustiva je i bez svake pravne kreposti prema tužitelju ovrha, dozvoljena tuženiku zaključkom suda u B. i t. d.; — III. Dužan je tuženik, da kroz 14 dana pod prijetnjom ovrhe isplati tužitelju iznos od D 2677 u ime troška svih triju stepena.

Razlozi: Utvrdjeno je, da dana 9. siječnja 1926., kada je tuženi C. postigao protiv svoga dužnika B. prisilno uknjiženje prava zaloga na teret 3/8 biće 1 čest. zgr. 3190, kao što ni dana 9. srpnja 1929., kada je bilo zabilježeno zavedenje dražbenoga postupka za utjeranje potraživanja naprijed spomenutim založnim pravom, tužitelj još nije bio uknjižen ni kao suvlasnik za 4/8 te čest. zgr., jer je on to uknjiženje postigao tek 30. ožujka 1930. — Medjutim je takodjer utvrdjeno, da je tužitelj te 4/8 već ranije i baš 12. kolovoza 1909. bio kupio u B. M., te da je 1912. bila izvršena materijalna dioba te čestice na način, da je tužitelja na potpunu podmirbu njegove idealne polovice dopao u neograničenu vlasnost i posjed — zapadni dio te čestice označen u nacrtu, priloženomu u tužbi, slovom A), a što je već zahvaćeno zidom njegove dvokatnice, anagrafski br. 748, i da je on odmah nakon izvršene materijalne diobe stupio u posjed svoga dijela.

Tužbi po § 307. o. r. odriče prizivni sud u suglasju sa prvim sudom uspjeh, jer stoji na stanovištu, da tužitelj na nekretnini, zahvaćenoj ovrhom, nema nikakovo pravo, koje bi činilo ovrhu nedopuštenom, budući da on u doba osnivanja prava zaloga i zavedenja dražbenoga postupka nije bio vlasnik zahtijevanoga materijalnoga dijela čest. 3190, jer kao takav nije bio uknjižen, te da na stvari ništa ne mijenja ni ranija kupoprodaja ni materijalna dioba i posjed, pak da je stoga u zakonu osnovano, ako tuženi C traži, da se ovrha onako produži, kako je dozvoljena.

Tužitelj traži reviziju sa gledišta svih razloga pobijanja § 503. gr. pp. Ništavost u smislu § 503. br. 1 u vezi § 477. br. 9 gr. pp. nalazi tužitelj u tome, što prizivni sud potvrdjuje presudu, kojom je u glavi A) judikata priznato tužitelju isključivo i neograničeno pravo vlasnosti na zapadnom materijalnom dijelu čest. zgr. 3190, dok se glavom B) judikata iste presude odbija tražba, kojom se ište, da se izreče nedopuštenost ovrhe na teret toga materijalnog djela i to sve da obrazlaže na način, da se presuda ne može uopće pregledati.

Istaknuti razlog ništavosti nije osnovan, jer su razlozi, radi kojih je prizivni sud potvrdio točke B) i C) prvostepenoga judikata sasvim jasne, te se iz njih razabiraju posmatranja, koja su rukovodila prizivni sud pri donošenju presude.

Drugo je pitanje, da li su ta posmatranja u zakonu osnovana. To se pitanje ima da uzme u pretres ne sa gledišta br. 1 § 503. gr. pp. nego sa gledišta br. 4 §

503. gr. pp., koje tužitelj takodjer ističe i to s potpunim pravom. Fizička dioba zajedničke imovine jeste po § 317. u vezi sa § 841. o. g. z. valjani naslov zakonitoga posjeda onoga fizičkoga dijela, koji je uslijed diobe dopao pojedinog učesnika u bivšoj zajednici. Ovo je istina i tu niži sudovi imaju pravo, da pojedini učesnik diobom i posjedom dijela, koji ga je dopao još ne stiče vlasnost toga dijela, ako se — kao u ovom slučaju — radi o nekretnini upisanoj u zemljišniku, jer je za sticanje vlasnosti potreban upis u zemljišnik (§§ 846., 436., 431., 432. o. g. z.). Ali ako on ne stiče vlasnost, stiče svakako uzukapioni posjed, te se smatra vlasnikom u odnosu prama ostalim bivšim učenicima u zajednici. Fizičkom diobom svaki učesnik otudjuje svoje idealne djelove na onim česticama zajedničke nekretnine, koje su dopale ostale učesnike, i to uzvratno davanje, koje on daje za to, što su se ostali učesnici odrekli svojih idealnih djelova na ovoj čest, koja je pri diobi njega dopala (§ 373. o. g. z.). Time su pojedine fizičke čest pravovaljano izlučene iz imovinske sfere onih učesnika, koje te fizičke čest nisu dopale. Prema tome B. F., dužnik tuženog C., nakon fizičke diobe izvršene 1912. godine nije imao više nikakova prava na onoj čest čestice 3190, koja je dopala tužitelja, a kada on nije imao nikakova prava, nije mogao niti tuženi C da tu čest zahvati ovrhom, budući da se ovrha može voditi samo nad imovinom dužnikovom (§§ 37., 170. br. 5, 253, od. 3, 263 o. r. i čl. XXVIII. uvodnog zak. k o. r.

Ništa ne smeta, što je u doba, kada je tuženi C stekao prisilno založno pravo i kada je upućen dražbeni postupak, njegov dužnik B. F. bio uvijek uknjižen kao suvlasnik za 3/8 čestice zgr. 3190. Tjerajućega vjerovnika, koji ovrhom zahvati i fizičke čest izlučene uslijed diobe, a to se je desilo i u ovom slučaju, ne štiti vjera u javne knjige, jer javne knjige pružaju tek obavijesti o tome, tko je ovlašten, da raspolaže objektom upisa, pak ako netko u dobroj vjeri steče neko pravo od onoga, koji je prema iskazu zemljišnika ovlašten, da tim pravom raspolaže, on mora da bude zaštićen, jer to imperativno zahtijevaju interesi pravnoga saobraćaja. Medjutim toga ovdje nema, jer B. F., koji je prema iskazu zemljišnika bio ovlašten, da raspolaže sa 3/8 čest. 3190. nije ništa raspoložio, budući da je tuženi C. pravo zaloga stekao prisilno — dakle protivu njegove volje. Tjerajućem vjerovniku je sud dao to ovlaštenje, a sud mu nije mogao dati nikakokvo novo pravo, koje dužnik nije imao, pak ako se tužitelj, kako je rečeno, u odnosnu prema B. F. uslijed diobe i fizičkoga posjeda u pogledu one česti, koja je njega dopala, ima smatrati vlasnikom, tako se isto on mora smatrati naprama tjer. vjer. B. F. I za njega, dakle, vrijedi zemljišničko stanje onoliko, koliko je vrijedilo za njegova dužnika. U ovoj vezi će se još upozoriti na propise § 325, 328 o. r., po kojima može vjerovnik da zahvati ovrhom putem prisilne dražbe i nekretninu, koju naravni posjednik posjeduje, i ako to pravo nije uknjiženo. Iz tih propisa dakle izlazi, da uzukapioni posjednik osim ličnoga prava protivu svoga pravnog prednika ima i pravo, izviruće iz fizičke predaje, obavljene na osnovu ugovora o diobi, zamjeni, kupnji i t. d. — i to pravo ima učinak stvarnoga prava, u koliko ono nije ograničeno načelom pouzdanja u javne knjige.

Tužbeni zahtjev osnovan je dakle u propisu § 37 o. r., te se je stoga uvažila revizija i presudilo kao u judikatu, a da ne bijaše potreba zalaziti u pretres još istaknutih revizijskih razloga br. 2. 3. § 503 gr. pp.

Priopćio dr. Luetić Milan, sudac.

Ovrha na tražbinu zemljoradnika je dozvoljena.

Rješidba banskoga stola od 10. prosinca 1932.

(Odluka kotar. suda u Sv. Ivanu Zelini od 14. listopada 1932. br. 10077/gr.)

Kotarski sud u Sv. I. Z. u molbenom predmetu z. z. K. proti M. J. i drug. zemljoradnicima radi polaganja novca u smislu § 1425. o. g. z. je riješio, da se ne odlaže ovrha, jer i ako je notorno na sudu, da su ovršenici M. J. i drug. zemljoradnici, ipak se ne radi u konkretnom slučaju o prodaji pokretnog i nepokretnog imetka zemljoradnika, nego se radi o ovrsi na tražbinu ovršenika, koju imade dobiti od treće osobe, a takovo je ovršno sredstvo dozvoljeno i proti dužnicima seljacima.

Banski stol je potvrdio ovu odluku u cijelosti, pošto se u nazočnom slučaju radi o ovrhi na tražbinu ovršenikovu, koju imade dobiti od treće osobe, a koje ovršno sredstvo ne spada u sredstva navedena u § 1. zakona od 19. travnja 1932. o zaštiti zemljoradnika.

Priopćio Roje Josip, kot. sudac u Sv. Iv. Zelini.

Sudske vlasti nisu nadležne da sude u parnicama na platež kongrue.

Rješidba banskoga stola od 9. studenoga 1932. br. 35550/H 1932.

(Osuda kot. suda kano suda maličnoga od 22. rujna 1932. br. 22596/gr.)

Tužitelju, rimokat. župniku, bila je svojedobno zaključkom zastupstva tužene gradske općine odmjerena kongrua mjesečno sa 6000 D, te mu je ta kongrua i isplaćivana po gradskoj općini kano patronu sve do konca god. 1931. Kada je gradska općina na temelju potvrdjenoga proračuna za god. 1932. plaćanje kongrue u iznosu mjesečnih 6000 D obustavila i počela plaćati samo u proračunu predvidjeni iznos od D 3000 na mjesec, utužio je župnik jednomjesečnu razliku od 3000 D i kot. sud udovoljio je tužbovnom zahtjevu.

Banski stol je poništio osudu i odbio tužbu radi nenadležnosti suda s razloga: Uvaživši, da kongrua župnika spada medju javnopravna podavanja, pa da po tom sporovi u pogledu iste ne spadaju u red običnih privatnopravnih parnica, nego da po svojoj naravi spadaju u sudbenost upravnih oblasti, koje su u prvom redu zvane, da štite javnopravne interese i da posreduju, kada se radi o općem dobru; uvaživši, da su na rješenje nazočnoga spora sudbne oblasti očito nenadležne, budući da ustanovljenje, likvidiranje i utjeranje ovakovih župnikovih dohodaka prema okružnici kralj. ugarskog namjestničkoga vieća od 25. travnja 1789. br. 1260—11254, prema naredbi ministarstva unutarnjih poslova, pravosudja i financija od 19. siječnja 1853. (d. z. l. br. 9) te cesarskoj naredbi od 20. travnja 1854., naredbi kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odio za bogoštovlje i nastavu, od 7. travnja 1873. br. 709, okružnici c. kr. glavnoga zapovjedništva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 28. studenoga 1878. br. 4525., dopisu kr hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odio za bogoštovlje i nastavu, od 21. siječnja 1879. br. 5694/1878. upravljenom na c. kr. glavno zapovjedništvo u Zagrebu, te § 5. zakona o vjeroispovjednim odnosima spada u djelokrug upravnih oblasti.

Priopćio dr. Reiner Vatroslav, odvjetnik u Karlovcu.

b) Kazneno

Dozvoljena je kritika političkoga rada. »Ne biti Jugoslaven i biti plemenski orijentiran« ne pretstavlja učin uvrede časti ni klevete po krivičnom zakonu odnosno po zakonu o štampi.

Rješidba stola sedmorice od 2. travnja 1933. br. 224/1. Kre.

Sudbeni stol u O. presudom od 21. veljače 1933. br. Kšt. 6/1932. oslobodio je I. okrivljenika kao pisca i urednika, II. okriv, III. okrivljenika, IV. okrivljenika po §. 280. k. p. od optužbe, što su u povremenom časopisu N. V. Tj. br. 7. od 19. XI. 1931., štampanog u V., i to I, optuženi kao pisac i urednik te vlasnik i izdavač dao štampati, a II, III, i IV. optuženi kao vlasnici štamparije »N. V. Tj.« u V. štampali i raspačavali, te nepoznati rasturač stavio u promet slijedeći napis:

»Mi vrlo dobro znamo, da je N. bio uvijek plemenski orijentiran i da mu je jugoslavenska ideja bila tudja, te kad je ta ideja postala zakonskom normom, postao je on Jugoslaven«. — »Posve je dakle neopravdano pisati o N-u kao prvom Jugosavenu, kada znamo, da je on u jugoslavenskim redovima „homo novus"«. — »Prije bi se moglo ustvrditi, da je N. zato Jugoslaven, jer se pokorava zemaljskim zakonima«. — »Isto tako ne stoji tvrdnja, da bi pritisak i uticaj na birače od strane druge dvojice kandidata bio veći, nego od strane N-a«. »Druga dvojica kandidata mogu sa jednakim pravom postaviti obratno pitanje, koliko bi N. dobio glasova.

da za vrijeme izbora nije bio slučajno načelnik, da nije držao mnogobrojne konferencije i davao upute gradskim činovnicima i namještenicima«.

pa da bi time počinili prestupe §§. 52 toč. 1. i 54. zak. o štampi.

Stol sedmorice kao sud kasacioni u prisuću starješine državnog nadodvjetništva izrekao je:

Žalba (revizija) privatnoga tužioca N. odbacuje se. Njegovo nezadovoljstvo (priziv) zbog odluke o troškovima odbija se. Privatni tužilac je dužan, da naknadi I. tuženomu te braniocu ostalih optuženika trošak protivurazloga svakom u iznosu od 110 D.

Razlozi: Privatni tužioc pobija oslobodjavajuću presudu, što se tiče inkriminacije pod točkom 1. optužnice s razloga, jer je pitanje kažnjivosti djela pravosnažnom optužnicom riješeno. Stoga ističe povredu materijalnog zakona iz br. 1. sl. a.) §. 337. k. p. Upućuje i na povredu formalnoga zakona iz br. 6. §. 336. k. p., navodeći, da je pobijana presuda u protivnosti sa stanjem spisa i dokaza, i da je previše apstraktna, u koliko nastoji prikazati njegovu plemensku orijentiranost. Žalba u tom obziru nije osnovana. Rješenje suda, da se optuženik stavi pod sud (čl. 84. z. o št.), nije prejudicijalno za presudni sud u tom pravcu, da ne bi mogao više odlučiti, da ne postoji uopće krivično djelo.

Stoga je prvostepeni sud s potpunim pravom rješavao to pitanje. Pobijana presuda jasno i u skladu sa stanjem spisa utvrdjuje i obrazlaže zaključak presudnoga suda, da u inkrimiranom napisu nema učina ni klevete ni uvrede. Ispravno ističe, da ono, što se o privatnom tužiocu piše, nije sposobno, da naudi njegovoj časti dobromu imenu, društvenomu ugledu ili privrednomu kreditu. Ne predleži prema sadržaju članka ni uvreda, jer se ne upotrebljava nigdje ma kakav pogrdan izraz, uslijed čega se privatni tužilac čiji se politički rad podvrgava kritici, ne može s pravom smatrati uvrijedjenim. U čemu da predleži tvrdjena protivuriječnost sa stanjem spisa i dokaza, žalba ne kaže i sasvim neopravdano tvrdi, da je pobijana presuda previše apstraktna, što ne stoji, jer jasno svoje gledište na taj slučaj objašnjava.

Ne stoji tvrdnja žalbe, da pobijana presuda uzima vidnu ulogu privatnoga tužioca kod jugoslavenskoga sokolstva samo dokazom njegove plemenske orijentiranosti, jer se iz presudnih razloga jasno razabira, da presudni sud zastupa stanovište, da vidna uloga privatnoga tužioca kod jugoslavenskoga sokola, ne isključuje njegovu prijašnju plemensku orijentiranost.

Pošto je utvrdjeno, da je bio privatni tužioc u svoje vrijeme plemenski orijentiran, što nije nečasno i što u žalbi ne pobija, ne može se smatrati uvrijedjenim ni riječima »da je on zato Jugoslaven, jer se pokorava zemaljskim zakonima«.

Privatni tužioc previdja, da je inkriminirani članak, koji valja uzeti u obzir u cijelosti, odgovor na članak, koji se odnosi na izbornu kampanju te na rekriminacije prilikom zadnjih izbora, na kojima je privatni tužioc kao kandidat propao. Inkriminirani članak kritikuje politički rad privatnoga tužioca u prošlosti i zaključuje, da je tek, kad je zakonskom normom jugoslavenska ideja provedena, stupio zaista u jugoslavenske redove, čime je očevidno mišljeno, da je tek tada prihvatio integralno Jugoslavenstvo. Radi se dakle u istinu samo o kritici političkoga života privatnoga tužioca, koja nije zabranjena i na koju treba da bude spreman svaki javni radnik.

Što se tiče druge točke optužnice, ističe žalba privatnoga tužioca povredu formalnoga zakona iz br. 6. §. 336. k. p., koju nalazi u tome, što je navodno pobijana presuda neobrazložena i u opreci sa stanjem provedenih dokaza o odlučnoj činjenici, da je privatni tužioc vršio pritisak i uticaj na birače. Žalba tvrdi, da odluka suda donekle nema veze sa spisom i dokaznim postupkom, te da manjkaju dokazala, da je privatni tužilac vršio ma kakov pritisak na činovnike i namještenike, da glasuju za nj.

Ali istaknuta povreda ne predleži, jer je pobijana presuda i u tom pravcu jasna i u skladu sa stanjem spisa obrazložena. Iz inkriminiranoga članka, koji polemizira sa rekriminacijom o prošlim izborima, koje je iznio u prediućem broju »V. TJ.« u prilog privatnoga tužioca, proizlazi, da članak pobija tvrdnju članka N-a, »da bi pritisak i uticaj na birače od strane druge dvojice kandidata bio veći nego od strane N.« i tvrdi, da bi »druga dvojica kandidata mogla jednakim pravom

postaviti obratno pitanje: Koliko bi N. dobio glasova, da za vrijeme izbora nije bio slučajno načelnik, da nije držao mnogobrojne konference i davao upute gradskim činovnicima i namještenicima«.

Na osnovu pretresa cjelokupnoga materijala zaključio je prvostepeni sud, da je privatni tužioc zaista vršio djelomično posredno djelomično neposredno pritisak i na podredjeno mu osoblje. Prvostepena presuda ovo točno obrazlaže, te privatni tužilac preko prvostepenih utvrdjenja ne može preći ukratko time, da nijedan svjedok nije mogao posvjedočiti, da bi samo jedanput rekao, da glasaju za njega, jer je utvrdjeno, da je vršio pritisak, zašto nije potrebno, da je koga izričito sam pozivao, da glasuje zanj. Nije odlučno, koliko je lica za nj glasalo, nego je odlučno samo to, da je i na njegovoj strani bilo pritisaka i uticaja. Inkriminirani članak ne iznosi dakle ništa neistinitog, te se imade smatrati jedino kao dozvoljena kritika političkoga rada privatnoga tužioca.

Pošto ne predleži ni istaknuta povreda materijalnoga zakona iz br. 1. sl. b §. 337. k p., imala se je žalba (revizija) privatnoga tužioca u smislu §. 345./I. br. 2. k. p. kao očigledno neosnovana odbaciti.

Pošto I. optužene kao odvjetniku, premda se je sam zastupao, pripadaju troškovi (§ 32. zak. o odv.), te su troškovi primjereno obredjeni, valjalo je i nezadovoljstvo (priziv) privatnoga tužioca kao neosnovan odbiti. — Odluka o troškovima temelji se na §. 312. II. k. p.

Priopćio dr. Janjanin Pajo, odvjetnik u Vinkovcima.

Primjena mjera bezbjednosti dopuštena je i u postupku protiv mladjih maloljetnika.

Rješidba vrhovnoga suda u Sarajevu od 29. ožujka 1933. kre 52/33.

I. Zahtjev držav. nadodvjetnika u Sarajevu od 15. veljače 1933. br. Kns 98/1933 za zaštitu zakona.

Protiv mladjega maloljetnika B. R. bio je poveden postupak zbog krivičnog djela iz § 31, 187. k. z. Nu kako je po psihijatru ustanovljeno, da je isti od rodjenja slabouman, uslijed čega nije u stanju, da raspoznaje svoje radnje, te da je kao takov krivično neodgovoran, to je protiv njega bio poveden postupak po § 110 k. p. Nakon dovršenoga pretresa donešeno je rješenje dana 6. prosinca 1930. Kno 311/30, prema kojemu se B. R. po § 110 k. p. u vezi § 53 k. z. upućuje u zavod za liječenje i čuvanje. U tom se zavodu B. R. i danas nalazi. Gornjim rješenjem suda povreden je matrijatni zakon u propisu § 27. i 29. k. o. z. i formalni zakon u propisu § 110 k. p.

Protiv mladjih maloljetnika ne mogu se izreći kazne u smislu § 35 k. z. (izuzetak §§ 451/5, 452/3 k. p. i § 28/7 k. z.) već njihov popravak i liječenje.

Ove vaspitne mjere su mjere bezbjednosti svoje svrti, koje nisu istovjetne sa mjerama bezbjednosti iz § 50 k. z., koje mogu biti to radi toga, što su te mjere bezbjednosti druga vrsta krivične sankcije, one se dosudjuju po pravilu uz kaznu, a mjesto kazne izriču se samo protiv neuračunljivih ili smanjeno uračunljivih odraslih lica.

Kako pak mladji maloljetnici ne mogu biti osudjeni na kaznu u pravom smislu te riječi, to se dosljedno tome ne mogu protiv njih izreći ni mjere bezbjednosti iz § 50 k. z. Jedina iznimka je mjera bezbjednosti iz § 56 k. z. zaštitni nadzor, koja mjera je uvedena u postupku naročite vrste protiv mladjih maloljetnika, (§§ 440/3, 449/2, 451/3, 452 2 i 454 k. p.). I baš radi toga, što se u postupku protiv mladjih maloljetnika naročito ističe ta mjera, najbolji je dokaz, da zakon isključuje primjenu ostalih mjera bezbjednosti iz § 56 k. z.

U ostalom zaštitni nadzor je takova mjera, koja ne pogadja tako teško mladjega maloljetnika, jer mu ne ograničava slobode, kao što bi to činile druge mjere bezbjednosti, a medju njima i ona iz § 53 k. z., koja je protiv njega u postupku po § 110 k. p. izrečena. U postupku protiv mladjih maloljetnika (§§ 433—454 k. p.) naročito su istaknuta odstupanja od redovnoga postupka, ali razumije se ona, koja su povoljnija za mladje maloljetnike, pa stoga će se drugi propisi kriv. postupnika primjenjivati u smislu § 437. k. p. i u postupku protiv mladjih maloljetnika samo u toliko, u koliko nediraju u načela, na kojima se taj postupak osniva, je je

taj postupak svoje vrsti uveden isključivo u interesu mladjih maloljetnika, a ne na njihovu štetu.

Donašanje rješenja po § 110 k. p. i presude po § 280/4 k. p. mimoišavši okolnost, da bi se time vrijedjalo načelo izloženo u § 29. k. z., da se mladji maloljetnik uopće ne može kazniti kao odraslo lice, jer mjera bezbjednosti — kako je već gore rečeno — nadopuna je kazne, bilo bi na očitu štetu mladjih maloljetnika, jer bi se time dozvolilo izricanje mjere bezbjednosti iz § 53 k. z. protiv njih, i ako bi se utvrdilo, da su oni neuračunljivi, dok bi inače protiv njih u najgorem slučaju t.j. kad budu pronadjeni, da su uračubnljivi, mogla biti u smislu § 28. k. z. izrečena samo vaspitna mjera.

Da je zakonodavac baš obzirom na mladu dobu mladjih maloljetnika dosljedno sproveo načelo, izraženo u § 29 k. z., te da čini razliku izmedju vaspitnih mjera i mjera bezbjednosti, vidi se i po tome, što se je našao ponukanim, da u čl. 12. zakona o zaštiti javne bezbjednosti u odjeljku II. mjesto mjere bezbjednosti upućivanje u zavod za prinudan rad, propisane u od. I. za odrasla lica, propiše za maloljetna lica vaspitnu mjeru: upućivanje u zavod za vaspitanje.

Kad bi se i protiv maloljetnih lica mogla izreći mjera bezbjednosti, bilo bi posve suvišno propisivanje vaspitne mjere.

Stoga po § 41 k. p. podnosim ovaj zahtjev za zaštitu zakona, sa prijedologom, da se po § 357 k. p. obzirom na § 13/II. k. p. odredi javni pretres na vrhovnom sudu kao odjelenju kasacije u Sarajevu i da se presudom izreče:

Rješenjem okružnoga suda u Sarajevu od 6. prosinca 1930. Kno 311/30. povrijedjeni su propisi materijalnoga zakona u §§ 27. i 29. k. z. i formalnoga zakona u § 110 k. p.

Ujedno predlažem, da se upitno rješenje poništi i donese presuda, da se dokida mjera bezbjednosti iz § 53 k. z. i da se mladji maloljetnik B. R. odmah pusti iz zavoda za liječenje ili za čuvanje.

*

II. Gore navedena rješidba vrhovnoga suda u Sarajevu kao odjeljenja kasacionog suda.

Vrhovni sud u Sarajevu kao odjeljenje kasacionoga suda presudio i proglasio je po javnom pretresu odredjenom rješenjem od 27. ožujka 1933. br. Kre 52/33, a dovršenom dne 29. ožujka 1933., saslušavši prijedlog državnoga nadodvjetnika ovako:

Zahtjev državnoga nadodvjetnika za zaštitu zakona odbacuje se po § 357/2 k. p. kao neosnovan.

Razlozi: Protiv mladjega maloljetnika B. R. bio je poveden krivični postupak zbog djela iz § 31., 187. k. z., ali kako je po vještaku — psihijatru ustanovljeno, da je isti od rodjenja slabouman i uslijed toga nije u stanju, da raspoznaje svoje radnje, dakle da je krivično neodgovoran, to je protiv ovog maloljetnika poveden postupak po §-u 110. k. p.

Nakon dovršenoga pretresa je okružni sud u Sarajevu 6. prosinca 1930. donio pravosnažno rješenje (Kno 311/30.), po kojem se B. R. po §-u 110. k. p. u vezi §-a 53. k. p. upućuje u zavod za liječenje i čuvanje.

Obzirom na ovo rješenje okružnoga suda uložio je državni nadodvjetnik po §-u 41. k. p. zahtjev za zaštitu zakona, u kojem je ustvrdio, da je istim rješenjem povrijedjen materijalni zakon u propisu §§-a 27. i 29. k. z. kao i formalni zakon u propisu §-a 110. k. p. U obrazloženju svoga zahtjeva državni nadodvjetnik je istakao, da se na mladje maloljetnike ne mogu primjenjivati mjere bezbjednosti iz §-a 50. k. z. osim zaštitnoga nadzora, jer su te mjere bezbjednosti druga vrsta krivične sankcije, odnosno nadopuna kazna, sadržanih u propisu §-a 35. k. z., koje se pak kazne ne mogu izricati protiv mladjih maloljetnika osim slučajeva iz §-a 28/7 k. z.

Zahtjev za zaštitu zakona nije osnovan.

Pri rješenju istaknutog pitanja u prvom se redu mora uzeti u obzir svrha, kojoj je zakonodavac težio, kad je stvarao odredbe o mjerama bezbjednosti, a to je svakako potrebno barem donekle suzbiti opasnost, koja prijeti društvu od izvjesnih lica. Opasni pak po društvo mogu biti ne samo odrasla lica nego takodjer i maloljetnici, pa se prema tome mora uzeti, da je primjena izvjesnih mjera bezbjednosti i u pogledu maloljetnika u potpunom skladu sa spomenutom svrhom.

Istina zakonodavac u odredbama o postupku protiv mladjih maloljetnika izričito odredjuje primjenu samo jedne od tih mjera bezbjednosti i to primjenu zaštitnoga nadzora, dočim o drugim mjerama bezbjednosti spomenutim u §-u 50. k. z. ništa ne govori, ali ta još okolnost ne isključuje mogućnost primjene mjera bezbjednosti iz §-a 50. k. z. u postupku protiv mladjih maloljetnika, jer s jedne strane zakon to nigdje ne isključuje, a s druge strane iz zakona slijedi, da se te mjere bezbjednosti imaju primjenjivati uopće na sva lica, koja vrše krivična djela. Pri tome valja napomenuti, da neke od mjera bezbjednosti iz §-a 50. k. z. po svojoj suštini služe ne samo interesima društva nego idu takodjer u korist dotičnoga delinkventa, kao što je n. pr. mjera upućivanjem u zavod za liječenje ili čuvanje.

Osim toga zakon ne isključuje mogućnost postupka u smislu §-a 110. k. p., u kojem se kao mjere bezbjednosti mogu izreći zaštitni nadzor i upućenje u zavod za čuvanje ili liječenje. Prema tomu odnosne odredbe formalnoga zakona ne sadržavaju nikakvih zapreka za primjenu mjere bezbjednosti upućivanjem mladjih maloljetnika u zavod za čuvanje ili liječenje. Naprotiv u §-u 437. k. p. ima za to i zakonskog oslonca, jer taj propis upućuje sud, da u koliko se u odredbama za postupak sudova za mladje maloljetnike ne naredjuje što drukčije, imaju se primijeniti i drugi propisi formalnoga zakona, a po tome je sud ovlašten da i u postupku protiv mladjih maloljetnika upotrijebi ustanovu §-a 110. k. p., t. j. da izreče i koju od mjera bezbjednosti, koje taj propis predvidja.

Pošto je dakle primjena mjera bezbjednosti, predvidjenih u §-u 110. k. p. na okrivljenoga mladjega maloljetnika, koji je neuračunljiv, u potpunom skladu sa svrkom same ustanove o mjerama bezbjednosti, te pošto zakon s druge strane u tom pogledu ne sadržava nikakvih ograničenja, već naprotiv prema navedenom propisu §-a 437. k. p. još upućuje sud na postupak iz §-a 110. k. p., to je u konkretnom slučaju rješenje suda, kojim se neuračunljivi mladji maloljetnik, okrivljen zbog krivičnoga djela iz §-a 31., 187. k. z., po §-u 110. k. p. upućuje u zavod za liječenje i čuvanje, posve na zakonu osnovano i stoga ne sadržava povrede zakona, koje su u zahtjevu za zaštitu zakona istaknute.

Iz ovih razloga je trebalo zahtjev državnog nadodvjetnika kao neosnovan odbaciti.

*

Valja istaknuti, da načelna važnost postavljenoga pitanja, kako sa formalnozakonskog tako i sa stvarnog stnovišta zaštite društva od maloljenih delinkvenata, zaslužuje veliku i naročitu pažnju. Zbog ovoga, i pored navodjenja razloga i jedne i druge strane, smatramo za potrebno, da se na to pitanje opširnije usvrnemo u posebnoj raspravi, i ako bi već sada mogli da kažemo, da stanovište državnoga nadodvjetništva u Sarajevu izgleda nam ispravnije i više na zakonu osnovano.

Priopćio A. Boremović, drž. tuž. za ml. malolj. u Travniku.

Odredba §-a 89. k. z. odnosi se na faktičnog učesnika, ali ne i na one, koji su se takvima ranije pogrješno smatrali.

Rješenje apelacionoga suda u Splitu od 6. travnja 1932. br. Kppa 201/31.

Okružni je sud u D. svojom presudom od 27. I. 1932. pod Kzp. 201/931 oslobodio okrivljenike B. G. M., i družinu od optužbe privatnoga tužitelja M. G. I. zbog djela po §§ 297., 300., 301. k. z. pozivom na odredbe § 89. k. z.

Na priziv privatnoga tužitelja M. G. I. donio je apelacioni sud u Splitu rješenje, kojim se uvažava priziv te se poništava napadnuta presuda i stvar upućuje na novi pretres istomu prvostepenomu sudu zbog ovih razloga:

Prvostepeni sud je oslobodio od optužbe okrivljenike, jer je na osnovu §-a 89. k. z. smatrao, da je privatni tužitelj odustao od tužbe i u pogledu njihovom time, što nije tužio i A. T. i sina mu I. kao supotpisnike inkriminiranog podneska odnosno učesnike u krivičnom djelu. I kada bi pravno mišljenje prvostepenoga suda bilo ispravno, on nije smio da izriče oslobadjajuću presudu u smislu §-a 280 s. k. p., nego je morao da presudom odbije optužbu u smislu §-a 276 s. k. p., radi formalnih razloga, jer na strani tužiteljevoj ne bi postojalo pravo za gonjenje. Nego ovaj

apelacioni sud ne odobrava mišljenje prvostepenoga suda, jer se u konkretnom slučaju nisu obistinile pretpostavke §§ 86 i 88 k. z.

Istina je, da su osim okrivljenika u sastavljanju inkriminiranoga pisma učestvovala i druga dva lica, za koja se naknadno ustanovilo, da su to A. T. i sin mu I. i da su oni potpisali pismo upravljeno banu Z. banovine, ali je utvrdjeno u parnici, da to pismo nije bilo poslano na namijenjenu adresu, nego da je došlo u ruke privatnoga tužitelja sa precrtanim potpisima A. T. Ima se prema tome držati, da su ova dvojica samo započela bila izvršenje umišljenoga kriviènoga djela i da je ovo ostalo u granicama pokušaja, a da su oni dragovoljno odustali od izvršenja time, što su svoje potpise na pismu precrtali.

U tome slučaju propis §-a 33. k. z. naredjuje, da se učinioc ne će kazniti, pa i u konkretnom slučaju odustajanje je nekažnjivo, jer je učinjeno prije, nego li je pokušaj otkriven, to jest prije nego li je drugi svijet za nj saznao kao krivično djelo. Medju drugi svijet ne mogu da se ubroje današnji okrivljenici, jer su oni interesirani na krivičnom djelu, u koliko su sudjelovali kao počinitelji.

Pošto pak zakon kod krivičnih djela proti časti izrično ne propisuje, da će se učinitelj kazniti za pokušaj (§ 31. k. z.), to se ima držati, da A. T. i sin mu I. nisu učesnici u krivičnom djelu, pa je u njihovom pogledu isključena krivična pravna odgovornost (§ 34. br. 4. k. z.).

Zbog toga je prvostepeni sud povrijedio materijalni zakon, jer je u konkretnom slučaju pogrješno primijenio odredbu §-a 89. k. z., pak je zato valjalo poništiti presudu u smislu §-a 399. od II. b k. p., te odrediti novi pretres.

c) Trgovačko-mjenbeno

Nabavljanje materijala, koji obrtnicima služi kao pomoćno sredstvo u izvršivanju njihova obrta, ne sačinjava trgovački posao po § 258. br. 1 i § 259. br. 1 trgovačkog zakona.

Rješidba stola sedmorice od 1. lipnja 1933. br. 988.

(Odluka kotar. suda I. u Zagrebu od 13. lipnja 1932. br. 55.667/gr., rješidba ban. stola od 26. listopada 1932. br. 28.449)

U parnici, tt. S. A. G. iz Basela tužiteljice, protiv K. S. i I. kao vlasnika automehaničke radionice iz Z., tuženih radi 755.50 švic. franaka spp., u kojoj je

kotarski sud I. u Zagrebu obustavio postupak radi nenadležnosti i tužiteljici naložio, da plati tuženima u ime parbenoga troška svotu od D 880, a

banski stol povodom ništovne žalbe i utoka tužiteljice žalbu odbacio, utok otputio te potvrdio pobijanu odluku prvostepenoga suda;

stol sedmorice riješio je: Povodom ništovne žalbe i izvanrednoga previdnog utoka tužiteljice tt. S. A. G. iz Basela poništavaju se obje suglasne nižestepene odluke te prvostepenomu sudu nalaže, da ročišni zapisnik od 18. lipnja 1932. br. 55667/gr. mimo neosnovnoga razloga nenadležnosti suda u ponovni pretres uzme i dalje po zakonu postupa. Rješenje o trošku pravnih lijekova pridržaje se konačnomu rješenju parnice.

Razlozi: Iz neprigovorenih priloga tužbe A i B ad I proizlazi, da je tužiteljica tuženima dobavila po jednu platu, »Bremsbelaga« i »Dichtunga« t. j. materijala, koji tuženici kao automehaničari rabe kod popravka kočnica i nepropusnih zatvora na motorima.

Prema tomu je dobavljeni materijal samo pomoćno sredstvo kod popravka auta, koji se kod popravka sasvim izgubi u popravljenom vozilu. Zbog toga nabavljanje gornjega materijala po tuženim kao obrtnicima ne sačinjava trgovački posao po § 258. br. 1 i § 259. br. 1. trg. zak. Valjalo je stoga povodom ništovne žalbe i izvanrednog previdnog utoka obje suglasne nižestepene odluke poništiti i prvostepenom sudu naložiti, da uskladni zapisnik u ponovni pretres uzme i dalje po zakonu postupa.

Priopćio dr. Marinović Niko, Zagreb.

Ovlasti prokuriste inokosne tvrtke ne mogu se ograničiti prema trećim osobama time, što je u trg. registru upisano kolektivno potpisivanje samovlasnika tvrtke uz prokuristu.

Rješidba banskoga stola od 14. travnja 1932. br. 3908-32.

(Osuda sudbenoga stola u Zagrebu od 3. listopada 1931. broj 65.678/gr.)

Obranički sud komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu proglasio se nadležnim za rješavanje tužbe tt. A. f. z. u Zagrebu proti tt. B. E. i donio je presudu od 29. travnja 1931. br. 3.774 u smislu tužbenog zahtjeva unatoč prigovoru tužene, da je obranička presuda potpisana samo po prokuristi, koji je glasom trg. registra ovlašten potpisivati samo kolektivno tu inokosnu tvrtku.

Protiv presude obraničkog suda podigla je tužena sudbenome stolu u Zagrebu tužbu na poništenje presude.

Sudbeni stol je odbio tužiteljicu, i to iz ovih razloga:

Tužiteljica tvrdi, da je gore navedenom osudom obraničkog suda komore za trgovinu, obrt i industrije u Zagrebu presudjen spor izmedju sadanje tužiteljice i tužene, koje su — razumije se — u odnosnoj parnici pred obran. sudom zauzimale obratne procesualne položaje. Ali je ta osuda nenadležno donesena, jer je pristatnu pogodbu potpisao samo prokurista tužiteljice B. A. Medjutim odlukom ovoga suda od 15. X. 1930. br. 27.533 gr.-30. R. 1820/30. odredjen je upis te tvrtke u trgovački registar za inokosne tvrtke, pa je tom odlukom ujedno odredjeno, da će tvrtku potpisivati B. A. samo kolektivno sa prokuristom B. A., čiji upis u trg. registar kao prokuriste je istodobno cit. odlukom uslijedio. Ta je odluka odnosnim upisom provedena u trg. registru.

Budući dakle, da samo svojim potpisom na pristatnoj pogodbi, što je protivno sadržaju gornjega upisa u trg. registar, nije B. A. mogao tvrtku tužiteljicu obvezati, to — jer na gornji način pristatna pogodba ni sklopljena nije — nije nadležnost spomenutoga obraničkoga suda utemeljena, pa kada su se obranici otpućenjem prigovora tužene o nadležnosti proglasili nenadležnima i donijeli rješenje gornjom osudom u spomenutom predmetu, to su sudeći za taj predmt nenadležno bezuslovno prekoračili svoju ovlast, uslijed česa da po propisu § 382. grpp. pripada tužiteljici pravo gornju osudu kao ništetnu i pravno nevaljanu napadati nazočnom tužbom.

Tužena priznaje prilog A i B-I. istinitim, a jednako priznaje navode tužiteljice u pravcu potpisa na pristatnoj pogodbi. Prema tome su slijedeće činjenice medju strankama neprijeporne:

1. da je uslijed ovosudne odluke A-I unesen u ovos. trg. registar propis o tom, da se tvrtka tužiteljica imade potpisivati ispod napisanoga, natiskanoga ili štampiljom udarenoga imena tvrtke samo kolektivno s prokuristom B. A.;
2. da je odnosnu pristatnu pogodbu potpisao samo prokurista B. A., pa da prema tome fali gore odredjeno kolektivno potpisanje tvrtke;
3. da je rečeni obranički sud, smatrajući tako potpisanu pristatnu pogodbu valjanom i prema tome svoju nadležnost utemeljenom riješio odnosni spor osudom.

Valja sada riješiti pitanje, da li je odnosna pristatna pogodba pravno valjana odnosno, da li je prokurista tužiteljice nasuprot gornjem unosu u trg. registru, mogao valjano obvezati tužiteljicu na toj pristatnoj pogodbi, te konačno kakov učinak imade gornji unos u trg. registru.

Po propisu §-a 10. t. z. tvrtka je ime, pod kojim trgovac tjera posao svoj i kojim se služi kao potpisom, a po § 11. t. z. dužan je inokosni trgovac služiti se svojim gradjanskim imenom kao tvrkom. Zato kod inokosnog trgovca nije ni potrebno, da se u trg. registar unosi način, kojim će tvrtku potpisivati. Medjutim nema u zakonu razloga, koji bi trgovcu kratio, da takov unos ne da u trg. registar upisati, u koliko se isti ne protivi propisima zakona, koji eventualno to zabranjuju. Nema za to nikakova zakonskoga razloga za uskratu konkretnog unosa u trg. registar, kojim se konstatuje, da će inokosnu tvrtku uz njena vlasnika potpisivati kolektivno i prokurista iste, jer je tim unosom učinjeno više, nego što se traži.

Zakon naime logično traži unos glede načina potpisivanja samo kod trg. asosijacija (§ 55. t. z. o unosu članova ravnat. trg. društva, koji su ovlašteni tvrtku zastupati, § 158. t. z. glede dion. društva, § 225. t. z. glede zadruge). Ali čim je jedan član tvrtke ovlašten zastupati ju, opseg njegovih ovlaštenja odredjen je samim zakonom, pa prema tome eventualna ograničenja ne mogu imati pravnoga učinka prema trećim osobama, dok mogu biti mjerodavna za unutarnje odnose medju organima same tvrtke.

Nema sumnje, da je inokosnu trg. tvrtku njen samovlasnik ovlašten u cijelosti zastupati, pak event. ograničenja — bila ona i u trg. registar unesena — ne će moći djelovati prema trećim osobama.

Imati pravo potpisivati tvrtku uključuje u sebi pravo zastupati ju pri izdavanju pismenih očitovanja za nju. Ne može se dakle samovlasnik inokosne tvrtke izgovarati, da izvjesna obveza, koja proizlazi iz nekoga pismenoga očitovanja te tvrtke, nije konstituirana, jer se nije s njim supotpisao prokurista, a takov je kolektivni način potpisivanja iz trg. registra vidljiv.

Iz razloženoga bez sumnje slijedi, da spomenuti unos u trg. registru — u koliko bi imao učinak ograničenja prava zastupati tvrtku — ne će imati pravnoga učinka. — Opseg prokuristovih ovlaštenja naznačen je i normiran u § 38. t. z. Prema tome je prokurista po samom zakonu ovlašten na svaki čin sudbeni i izvansudbeni, koji preduzimlje u okviru izvršavanja poslova svoje tvrtke, izuzevši prodaju i opterećivanje nepokretnih dobara. Ograničenje opsega tih ovlaštenja nema po § 39. t. z. nikakova učinka prema trećim osobama. Prema tome, ako bi takovo ograničenje i slučajno bilo vidljivo iz trg. registra, ono svejedno ne bi imalo pravnog učinka. Ako je dakle kod inokosne tvrtke naredjeno, da istu uz vlasnika kolektivno imade potpisivati i prokurista, to taj unos u onom pogledu, u kojem bi suživao § 38. trg. zakona, opseg prokuristovih ovlaštenja ne će prema trećima imati pravnog učinka.

Sklapanje pogodaba pristatnih nije posao, koji bi ležao izvan okvira propisa § 38. t. z., pa ako je prokurista istu potpisao, to je tim potpisom vezana i inokosna tvrtka i usuprot rečenoga unosa u trg. registru, jer bi u tom pogledu taj unos značio ograničenje prokuristovih ovlaštenja.

Nije dakle obranički sud prekoračio granice svoje vlasti, pak se je na osnovu te pristatne pogodbe smatrao nadležnim i donio konkretno rješenje napadnutom osudom, jer je svoju nadležnost crpio iz pravno valjane pristatne pogodbe. Valjalo je dakle suditi, kako je to u tenoru ove osude učinjeno.

Izreka o naknadi parbenog troška utemeljena je na propisu § 573. grpp.

Banski stol u usmeno raspravljenoj parnici B. E. iz Zagreba tužitelja, protiv t. t. A. i zZagreba tuženika, radi priznanja ništetnosti obranične presude spp., u kojoj je sudbeni stol u Zagrebu osudom od 3. listopada 1931. br. 65678/gr. sudio:

Tužiteljica t. t. B. E. iz Zagreba odbija se sa zahtjevom svoje tužbe, te joj tužena t. t. A. iz Zagreba nije dužna priznati, da je presuda obraničkoga suda komore za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu od 29. travnja 1931. br. 3774-31., kojom je presudom sudjeno, da je t. t. B. E. dužna tt. A. platiti iznos od 30.000D sa 6% kamatima od 7. lipnja 1931. do isplate, te parbeni trošak od 2965 D u roku od 3 dana pod prijetnjom ovrhe, ništetna, te da prema tome tužiteljica tuženoj nije dužna platiti gore navedene iznose kao i naknadii joj trošak ove parnice u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe; — Nasuprot dužna je tužiteljica naknaditi tuženoj ovom parnicom uzrokovani trošak, koji se na 2087 D obredjuje u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe;

obnašao je povodom žaobe ništovne i priziva tužiteljice B. E. istu ništovnu žaobu tužiteljice kao neosnovanu zabaciti, a njezin priziv otputiti, te potvrditi napadnutu osudu prvoga suda i to iz ovih razloga:

U postupku prvog suda nema niština § 339. grpp., pa je ništovnu žaobu tužiteljice valjalo po § 342. grpp. zabaciti.

U samoj stvari ukazuje se osuda prvog suda opravdanom i na zakonu osnovanom. Tužiteljica pobija obraničku presudu iz razloga, što smatra, da je obranički sud prekoračio granice svoje vlasti (§ 382. grpp.), izjavivši se nadležnim za sudjenje u ovom sporu na temelju pristatne pogodbe, potpisane za tužiteljicu B. E. samo po prokuristi B. A., dočim da je u trgovačkom registru upisano, da tvrtku potpisuje vlasnica B. E. samo kolektivno sa prokuristom, kako to proizlazi iz odluke o protokolaciji.

Premda bi se iz same ove odluke moglo izvesti, da je samo vlasnica ograničena u potpisivanju tvrtke i da je ne može potpisivati bez prokuriste, dočim da prokurista može i sam potpisivati tvrtku bez vlasnice, ipak ovakovo tumačenje odluke odnosno ispitivanje zakonitosti iste otpada sasvim obzirom na ustanove §§ 37. do 39. t. z., koji normiraju prava prokuriste, te izrično odredjuju (§ 39. t. z.), da ograničenje povlasti prokuriste nema pravne moći naprama trećim osobama.

Kada bi dakle tužiteljica i odredila kod upisa tvrtke, da prokurista nije ovlašten sam potpisivati i obvezati tvrtku u granicama zakona, ne bi to imalo nikakove moći, jer to zakon isključuje.

Iz toga proizlazi, da je pristatna pogodba potpisana po prokuristi potpuno valjana i da obvezuje tužiteljicu, dosljedno tomu, da je obranički sud svoju presudu donio nadležno i bez prekoračenja svoje vlasti, pa nema uvjeta § 382. grpp. za pobijanje iste.

Pošto se i parbeni trošak ukazuje primjereno dosudjenim, valjalo je priziv tužiteljice otputiti i osudu prvoga suda u cijelosti potvrditi.

Priopćio dr. Aleksander Licht, odvjetnik u Zagrebu.

d) Upravno

Kada se prenese vlasnost nekretnina na drugoga, a pridrži njihovo plodoužívanje, onda se na to pridržano plodoužívanje ne plaća porez na rentu.

Presuda upravnog suda u Dubrovniku od 7. lipnja 1933. br. F. 81/33.

H. N. prenio je bilježničkim ugovorom svoje nekretnine (kuću i zemlju) na svoga zeta, pridržavši u ugovoru do svoje smrti plodoužívanje istih nekretnina. Poreska uprava pogrješno je od tada unaprijed smatrala poreskim obvezanikom poreza kućarine i zemljarine zeta tužiteljeva, na koga je bila prenesena vlasnost tih nekretnina, dok je dotadanjega vlasnika, koji je te nekretnine prenio na svoga zeta, oporezovala porezom na rente, ustanovivši, da njegovo godišnje izdržavanje iznosi D 1.200 i na tu svotu razrezala mu porez na rentu.

H. N. žalio se je financ. direkciji, a ova je žalbu odbacila, navodeći kao razlog to, što je H. N. prenio imovinu na svoga zeta, koji plaća kućatrinu i zemljarinu, pa da po tome priuzdržano plodoužívanje nije opterećeno nikakovom vrstom poreza i da stoga to priuzdržano plodoužívanje podleži porezu na rentu.

H. N. je podnesao protiv odluke financ. direkcije tužbu upravnomu sudu u Dubrovniku, koji je poništio odluku financ. direkcije uz slijedeće obrazloženje:

Po čl. 60. zak. o nep. por. podleži porezu na rente svaki prihod iz imovinskih prava, ako ne podleži nijednomu drugomu porezu na prihod. Iz ugovora pak, sklopljenoga izmedju tužitelja i njegova zeta se vidi, da je H. N. pridržao za sebe plodoužívanje od nekretnina, čiju je vlasnost i zakoniti posjed prenio na svoga zeta. Kako u slučaju stalnog plodoužívanja, po čl. 33. i 18. spomenutoga zakona, porez na prihod od zgrada, kao i porez na prihod od zemljišta, plaća plodoužívalac, dakle tužitelj, to ne može u isto vrijeme da plaća i porez na rente, jer bi značilo, da je dva puta oporezovan za istu stvar.

Što pak kućarinu i zemljarinu plaća S. N. bez važnosti je za rješenje spornoga pitanja, kada se uzme, da je to zet tužitelja i da s njim živi u zajednici.

Sa izloženog i čl. 34. zakona o drž. savj. i uprav. sud. sud je poništio utuženu odluku.

Priopćio dr. B. Pokovič, odvjetnik u Dubrovniku.

Literatura

ZBIRKA ZAKONA I DRUGIH NAREDJENJA. — II. sveska: Uredba o sudskim ostavama (depozitima). Uredio dr. I. Matijević; Beograd 1933. — Nova pravna biblioteka, što izlazi u Beogradu, izdaje i Zbirku zakona i drugih naredjenja. Prvi svezak ove zbirke sadržava sudski poslovnik, a ovaj drugi svezak jedinstvenu uredbu o sudskim ostavama (depozitima) od 17. svibnja 1933., koja je obnarodovana u »Služb. Novinama« od 29. srpnja 1933., a dobiva obaveznu snagu u cijeloj državi tri mjeseca nakon toga t. j. dana 30. listopada 1933. — Pri priredbi ovoga izdanja išlo se poglavito za tim, da se olakša praktična upotreba spomenute uredbe, te će ova knjižica u praksi doista dobro služiti.

KAVALIER C.: I. Komentar zakona o općinama. — II. Nacrt uredbe o općinskim službenicima. Zagreb, 1933. Str. 387. — Vlastita naklada.

DELAVSKO IN NAMEŠČENSKO PRAVO. Napisao dr. Stojan Bajič, sudac pri Apelacionome sudu u Ljubljani. Tisak i naklada Ljudske tiskarne d. d. Maribor, 1933. — Autor ove knjige tumači u njoj one §§-e novoga zakona o radnjama koji se tiču pomoćnog osoblja. Tumač je iscrpljiv i temeljit. Kako zakon o radnjama sadržaje dosta novih propisa i ujedno nije u svemu jasan, ova će knjiga biti svakome praktičaru potreban i pouzdan vodič pri uporabi toga zakona.

FINANSIJSKI ARHIV za kolovoz-rujan ima ovaj sadržaj: Prof. dr. Eugen Sladović: Prostorna privreda u poreznom pravu. — Dr. Zlatko Herkov: Nekoliko misli na praktičnu primjenu propisa o porezu na poslovni promet. — Mil. K. Ivanović: Netačna prijava vrijednosti robe po carinskome zakonu. — Kronika donosi brojne bilješke i rješenja o porezima, taksama, trošarini, carinama, devizama i valutama itd. List izlazi mjesečno jedanput, a godišnja pretplata iznosi Din 150.—.

RUSKI ARHIV. XXIV-XXV. broj ove izvrsne uredjene revije, što izlazi u Beogradu, ima pored obilnog literarnog i umjetničkog sadržaja još ove rasprave pravno-ekonomskog sadržaja: Londonski pakt od Lebedeva, Istorijski pregled razvijanja ruskog agrara.

Dr. LAPAJNE STANKO: Pregresni zahtevki našega državljanskega prava. Posebni otisak iz Zbornika znanstvenih razprav pravne fakultete Ljubljana 1933., str. 32.

Zastaranje (po pravnih redih slovanskih držav) — Posebni otisak iz Slovenskoga Pravnika; Ljubljana 1933. str. 30.

Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah (Glavni referat Prvemu kongresu pravnikov slovanskih držav, Bratislava 1933.). — Prilog Slovenskomu Pravniku; Ljubljana 1933. str. 62.

ZBIRKA ZAKONA protumačenih i objašnjenih sudskom i administrativnom praksom. Uredjuje Nikolaj D. Pahorukov. Beograd, 1932. — Sv. 1.

JOVANOVIĆ SLOBODAN: Političke i pravne rasprave. Knjiga 1—3. Beograd, 1932. — Vodji francuske revolucije. Beograd, 1932.

ČUBINSKI MIH. P.: Naučni i praktični komentar zakonika o sudskom krivičnom postupku kraljevine Jugoslavije od 16. II. 1929. Beograd, 1933.

KANT IMANUEL: Kritika čistoga uma. Preveo i predgovor napisao Nikola M. Popović. Beograd, 1932.

DOLENC METOD: Teorija sudskog krivičnog postupka za kraljvinu Jugoslaviju. Beograd, 1933.

GARSON EMIL: Krivično pravo. Izvori — Razvoj — Sadašnje stanje. S predgovorom Tome Živanovića. Beograd, 1926.

KOSTIĆ LAZA: Administrativno pravo kraljevine Jugoslavije. Beograd, 1933 — Knj. I. Ustrojstvo uprave.

ŠTAJGR FRANTIŠEK: Právo a skutečnosti v civilneprocesnim revisnim řízení. Bratislava, 1933.

TARANOVSKI TEODOR: Istorija srpskog prava u Nemanjičkoj državi. Beograd, 1931.

JÄGER ERNST: Kommentar zur Konkursordnung und den Einführungsgesetzen. 6. und 7. Auflage. Berlin—Leipzig, 1931. Bd. 1, 2.

VINOGRADOFF PAUL: Ooutlines of Historical Jurisprudence. London, 1920. Vol. I, II.

STOCK ULRICH: Entwicklung u. Wesen der Amtsverbrechen. Leipzig, 1932.
HIPPEL ERNST: Einführung in die Rechtstheorie. Berlin, 1932.

DEL VECCHIO GIORGIO: Der Fortschritt im Recht. Deutsch von Th. Sternberg. Berlin u. Leipzig, -913. — Die Grundprinzipien des Rechts. Übertragen von Albert Hellwig. Berlin—Grunewald, 1923. — Die Idee einer verglichenden universalen Rechtswissenschaft. Übers. von Alb. Hellwig. Berlin u. Leipzig, 1914. — Die Tatsache des Krieges u. der Friedensgedanke. Leipzig, 1913.

DAHM GEORG und SCHAFFSTEIN FRIEDRICH: Liberales oder autoritäres Strafrecht? — Hamburg.

WOLF ERIK: Krisis und Neubau der Strafrechtsreform. Tübingen, 1933. — Strafrechtliche Schuldlehre. Manheim, 1928. — I. Teil: Die gegenwärtige Lage, die theoretischen Voraussetzungen u. die methodologische Struktur der strafrechtlichen Schuldlehre.

FABER ANTONIUS: Principia Juris metallici Hungarici. Posonie, 1824.

STOCK ULRICH: Die Strafe als Dienst am Volke. Der Ausgleichungsgedanke in seiner Bedeutung für das Strafrechtssystem. Tübingen, 1933.

KERN EDUARD: Der Rechtsstaatsgedanke im Strafrecht u. Strafverfahrensrecht von der Reichsgründung bis zur Gegenwart. Freiburg im Breisgau, 1933.

BINDING KARL: Zum Werden u. Leben der Staaten. Zehn staatsrechtliche Abbandlungen. München u. Leipzig, 1920.

LUBENOFF G.: Das Pressrecht Bulgariens. Berlins, 1931.

RITTLER THEODOR: Lehrbuch des österreichischen Strafrechts. Auf der Grundlage des Grundrisses von Dr. Heinrich Lammasch. Wien, 1933. Bd. I.: Allgemeiner Teil.

LOBE ADOLF: Einführung in den allgemeinen Teil des Strafgesetzbuches. Berlin u. Leipzig, 1933.

HIPPEL ERNST: Die Krise des Rechtsgedankens. Halle, 1933.

LOEWENSTEIN SIEGFRIED: Die Revision in Strafsachen. Praktische Einleitung zur Anfertigung strafrechtlicher Revisionsschriften unter Berücksichtigung der neuesten Rechtssprechung und Gesetzgebung. Berlin, 1933.

PUTH HANS: Beziehungen u. Begrenzungen von Polizeirecht u. Strafrecht. Kritischer Beitrag zur Lehre vom polizeilichen u. kriminellen Unrecht, mit besonderer Berücksichtigung des preussischen Polizeiverwaltungsgesetzes von 1931. Emsdetten, 1933

EPPLER HANS: Das Recht. Eine Untersuchung über Rechtsbegriff, Rechtsgeltung und Rechtsgebilde. München—Leipzig, 1933.

LEIBHOLZ GERHARD: Die Auflösung der liberalen Demokratie in Deutschland und das autoritäre Staatsbild. München—Leipzig, 1933.

KUTTGEN ARNOLD: Deutsches Universitätsrecht. Tübingen, 1933.

SCHIRMER LISELOTTE: Die Beschränkungen der Rechtsmittel im Strafprozess. Würzburg, 1933.

SIMADER WALTER: Die Ablehnung von Beweisanträgen in der Hauptverhandlung. Leipzig, 1933.

HEIMANSOHN RUDOLF H.: Die Anklageschrift. Leipzig, 1933.

SIMMEL GEORG: Einleitung in die Moralwissenschaft. Eine Kritik der ethischen Grundbegriffe. Stuttgart, 1904. Bd. I, II.

RÜMELIN M.: Die Verwendung der Causalbegriffe in Straf- u. Civilrecht. Tübingen, 1900.

BÜLOV OSKAR: Das Geständnissrecht. Ein Beitrag zur allgmeinen Theorie der Rechtshandlungen. Freiburg i. Breisgau, 1899.

EHRLICH EUGEN: Freie Rechtsfindung u. freie Rechtswissenschaft. Vortrag gehalten in der juristischen Gesellschaft in Wien am 4. März 1903. Leipzig, 1903.

MOSER KONRAD: »In dubio pro reo«. Die geschichtliche Entwicklung dieses Satzes und seine Bedeutung im beutigen deutschen Strafrecht. München, 1933.

Svaštice

PRIPAZIMO NA JEZIK U ZAKONIMA. U našim novim zakonima nije jezik besprikoran. Ma da je malo pojmova, za koje se ne bi mogao naći pravi narodni izraz, previše se služimo kovanicama i izrazima, kojih nema u živom narodnom govoru. Ne pazi se k tome dovoljno ni na stil ni na slovnicu.

Da nije ništa drugo, zakon se dvostruko lakše i s većim veseljem čita, kada je napisan lijepim jezikom i lijepim stilom. Već za to je dužnost svakoga praktičnoga pravnika, da upre prstom na rečene mane.

Ove će se teže otstraniti iz zakona, koji su već donešeni, nu ne puštajmo ih za to u nove zakone, koji čekaju na reformu!

Tu je u prvom redu opći gradjanski zakonik. To remek-djelo proglašeno je 29. studenoga 1852. na njemačkom jeziku. Prvo službeno izdanje hrvatskoga teksta štampano je u Beču godine 1853.

Valja imati baš t a j tekst, pa da se diviš, kojom su ga pomnjom i kojim p o z n a v a n j e m n a r o d n o g a j e z i k a obradili oni naši »verli Iliri«. Ne smeta tadašnji način pisanja: tverd mjesto tvrd, tielo mjesto tijelo, nagnutje mjesto nagnuće i t. d. Slovnica je tada bila u povojima, a jedva šest godina prije toga proglašen je hrvatski jezik službenim jezikom.

Prevrćući po novim zakonima, pribilježio sam dvadesetak z a m a š n i j i h naziva i izraza, koji su se m o g l i i m o r a l i n a d o m j e s t i t i ljepšima i prikladnijima. Evo ih:

S t a r e š i n a (suda). Ima više značenja ali posve srodnih. (...»u starih izvorih u obće gospodar, glavar, poglavar porodice, obitelji, samostana, bratštine, kuće, sela, obćine i t. d. sve do države«. VI. Mažuranić: Prinosi za hrvatski pravnopovjesnik rječnik).

Amo u zapadnim stranama znamo danas (osim za sokolskoga) samo za »selskoga starešinu« (ne starješinu!). Ne mora biti baš star i najstariji po dobi, ali svakako poštovan i vidjen. Služba mu je počasna i za to je oprošten od svake rabote.

Bit će, da su mu drugovi iz prastarih vremena bili ravni: »Nemoj psovati sudiju i s t a r e š i n i naroda svojega ne govori ružno (II. knj. Mojsijeva XXIII. 28.). »Zna se muž njezin (sc. po lijepoj odjeći) na vratima, kad sjedi sa starešinama zemaljskim« (Priče Solomunove XXXI. 23). U Novom zavjetu spominju se na mnogobrojnim mjestima »starešine narodne« i to ponajviše u vezi s »glavarima svešteničkim i književnicima«.

Častan dakle naziv i dostojan, da se njime kiti i šef suda, ali ga ne bi trebalo micati s njegova pravoga polja. Eno, i gore se kaže: S u d i j u ne psuj, a s t a r e š i n i ne govori ružno. Uza sva mnogobrojna značenja ne možemo ga naći nigdje kao plaćenoga službenika, pa ni kao sudiju.

Ako se nikako nije mogao preuzeti naziv sudac, valjalo je poprimiti nazive sreski sudija za šefa sreskog suda, a pretsjednik ili presjednik za šefove zbornih sudova.

Zakoni nisu dosljedni ni u nazivlju ni u pravopisu: U §. 32 grpp. zove se šef zbornoga suda predsjednik, a dalje stalno (§. 286, 319 i mnogi drugi) starešina suda. Sudski poslovnik (§. 1.) pozna pretsednika i starešinu suda. Je li dakle predsednik ili pretsednik? Ako bi se biralo izmedju ta dva izraza, valjalo bi glasovati za pretsednika. Nu možda bi bilo najbolje reći presjednik (bez *d* i *t*), kako stalno izgovara narod, pa i školani ljudi, kad — ne pišu!

O b e z b j e d j e n j e. Ova se riječ ne čuje u narodnom govoru, a jedva bi se tamo i udomaćila radi teškoće u izgovaranju. — U Broz-Ivekovića je nema, dok se u nekim drugim rječnicima navodi sa značenjem »osiguranje«.

Ako se gdjegdje i čuje, može se potpunom sigurnošću reći, da je raširenija i narodnom izgovaranju bliži izraz o s i g u r a n j e, kojim se služe dosadašnji zakoni. (Ne da se vjerovati u izravnu vezu toga izraza s latinskim securitas).

I z v r š e n j e hoće da istisne iz zakona »ovrhu«, ma da u § 24. izvr. zakona dolazi i »ovršni sud« i »izvršni sud«. Mažuranić navadja samo »ovrhu«. Izvodi je od ovršiti, ob—vršiti u vezi s riječi vršak (cumulus). — Možda bi bilo bolje pridržati stari izraz, a to tim više, što stari »ovrhovoditelj« nije našao pravoga nasljednika. Mjesto njega skovan je »t r a ž i l a c i z v r š e n j a«. Pa dok je ovrhovoditelj mogao nastupati pod svojim imenom kod svih stupnjeva ovrhe, tražilac mora zvati u pomoć sad »ovlašćenika« (§ 6. i 12. zak. o izvr.), sad »vjerovnika« (§ 109. cit.).

P u n o m o ć. Navikli smo na nju, pa će nam biti malo zazorno »punomoćje« (§ 131. i sl. grpp.) i »punomoćstvo« (§ 36. i sl. zemlj.-knj. zak.). — Broz-Iveković imaju samo punomoćije, a Ivan Filipović (Novi rječnik hrvatskog i njemačkog jezika Zagreb 1869. i 1875.) punomoć, punomoće i punomoćje. Svakako bi valjalo prihvatiti i zadržati jedinstven naziv, a ne pisati jednom punomoćije, a drugiput punomoćstvo.

P r o t i v l j e n j e. »... mogu stranke izjaviti protivljenje«... »može sud narediti da se protivljenje utvrdi«... (§ 275. i dr. grpp.). U § 142. izvr. zakona dapače... »da li ko hoće da p o d i g n e protivljenje protiv dosudjenja«. — Ove i slične imenice čuju se možda katkad u običnom govoru, a i to kad se časovito ne da naći bolji izraz, nu u tekst zakona ne spadaju. Čini se, da je i zakonodavac tražio bolje i jednostavnije izraze, pa ih je i našao: ....»da li su svjedoci p r i g o v o r i l i zapisniku« (§ 439. grpp.). Protivljenje iz §§ 271. i 272. grpp. nadomješteno je »predlozima i izjavama« u § 361., a »opaskama« u § 96. izvr. zak. te »zamjerkama« u § 260. grpp.

Stara »o g l u h a« uzmakla je pred »izostankom«, ma da to nije trebala učiniti. Ono prvo je hotimični izostanak (inobedientia), a potonje i nehotični. Mažuranić kaže: »Ogluha posve je pravilno sačinjena riječ, iako neznam, kad se prviput javlja«. Po Daničiću (Prevod Sv. Pisma) može se oglušiti koga ili kome: »I car ogluši se naroda!« »A kad vidje sav Izrailj, gdje ih se car ogluši...« (I. knj. o carevima XII., 15—16). U živom narodnom govoru ne čuje se doista ni ogluha Kad bi je bilo, izgovarao bi narod »ogluva«, jer slovo h ili izbacuje ili pretvara u *j* i *v*, gluv mjesto gluh, juva mjesto juha, tijo mjesto tiho, ladan mjesto hladan: »Oj Korano, tija vodo ladna!«

N a p r a v l j e n j a (isprava i sl.)... »u čijem je području isprava napravljena..« (§ 36. zemlj.-knj. zak.),... »ne će se primenjivati isprave napravljene pre...« (§ 144. cit.)... »koji je prizvan k n a p r a v l j e n j u bilježničkog akta...« (§ 37. cat.). — Glagol napraviti označuje ručnu radnju: napraviti vrteno, preslicu, držalicu za sjekiru, stolac, pojatu, ajat i t. d. Ponešto se upotrebljava i u prenesenom smislu (napraviću ti od nosa pogaču, t. j. stuću ti nos), ali se isprave i akti ne napravljaju. Pogotovo je nezgrapan izraz »napravljenje akta«. Valja reći: sastavak, sastav, sastaviti.

N a s t o j a v a t i. »Izvršni sud će nastojavati, da se otklone opaženi nedostatci . . .« (§ 93. izvr. zak.). — Možda se je takim oblikom htjela označiti trajnost radnje, nu takovu označuje i glagol »nastojati«. Ako je i ovaj izraz nepouzdan, valjalo se je poslužiti čistim narodnim izrazima: paziti, brinuti se, skrbiti se i t. d.

D e j s t v o. »Parnične radnje imaju . . . isto pravno dejstvo . . .« (§ 136. grpp.). Živi jezik ne podnaša toga izraza. Izgleda da je u zakon zapao samo na jednom mjestu, dok je kašnje na mnogbrojnim mjestima nadomješten pravim izrazom: učinak (§§ 512., 513., 335., 80. i dr. grpp.).

I z d e j s t v o v a t i. . . .»ima prvenstvo pred licima, koja tek kasnije izdejstvuju prinudnu upravu« (§ 86. izvr. zak.) . . .»svakom verovniku, koji je . . . izdejstvovao prinudnu upravu« (§ 82. cit.). — Vrijedi za njega, što i za dejstvo. Mora se priznati, da nemamo potpuno dobroga izraza, koji bi ga nadomjestio. Uvriježio se je izraz »ishoditi«, po kom si zaista »polučio« sve, što je trebalo »izdejstvovati«: ishoditi rješenje, zaključak, osudu, zajam, pa i prinudnu upravu. Nu taj glagol ima zapravo drugo značenje: ishoditi isto je, što i izlaziti, a ishod isto što i izlazak, svršetak, uspjeh. (»Protivnički navodi nemaju nikakva značenja za ishod ove parnice«).

D a ž b i n e i p r i s t o j b i n e. (§ 2. izvr. zak.). Po svojem postanku nijedna od njih nije narodna, Obično su »dacija« (Broz-Iveković) i »daća« (Filipović), ali je i za njih čuti, samo kad je riječ o porezima, nametima i t. d. Ad hoc su valjda i nastale. — Mažuranić pozna »dacije« i »daće«, a nalazi ih već u starim vrelima npr. u Frankopanovoj darovnici Modrušu iz godine 1463.

S n a b d e v e n« »Račun će se polagati podnošenjem . . . »s n a b d e v e n o g računa« (§ 95. izvr. zak.) . . . »mora se uz predlog podneti jedan odpravak izvršnog naslova, koji je snabdeven uverenjem . . .« »Istinitost ne treba utvrditi . . . ako je isprava s n a b d e v e n a odobrenjem javne vlasti« (§ 37. zemlj.-knj. zak.). — Ako se gdjegod i gdjekad i čuje riječ »snabdjeven«, nema ona onoga značenja, što joj ga ovdje daje zakonodavac. Biti snabdjeven znači biti opskrbljen (n. pr. odjećom, hranom i slično). Nešto bolje zvuči, kad se kaže »obložen račun«, »otpravak providjen uvjerenjem. Nu i to je krparenje. Ti izrazi su se rodili u pisarnicama i samo za izvjesne slučajeve. — Valjalo bi reći: treba podnijeti račun s p o t r e b i t i m p r i l o z i m a, otpravku mora b i t i p r i l o ž e n o uvjerenje, odobrenje. Zakon i onako višeput ne škrtari na riječima: »Ali ako se u njima (sc. dražb. uslovima) predlažu po zakonu dopuštena odstupanja od zakonskih naredjenja o dražbenim uslovima . . .« (§ 114. izvr. zak.), mjesto: »Ako se predlažu zakonom dopuštene promjene u dražbenim uslovima«. Kad nema pogodna izraza, potrebno je i dopušteno opisivanje, ali u nužnim granicama!

N a r e d j e n j e (§ 114. izv. zak. i drugi). Lijepo je reći i čuti: zakon naredjuje, ali ne zaostaje za tim ni: zakon propisuje. Valjalo je ostati kod izraza »propis«, koji je bolji i ljepši i od »naredbe«, kojom zakon u § 125. izvr. zak. nadomješta svoje vlastito naredjenje« (. . . . »izdaće potrebne naredbe . . .«).

S k r e n u t i p a ž n j u. »Strankama je dopušteno da po pregledu ili pročitanju s k r e n u p a ž n j u na one točke zapisnika . . .« (§ 175. grpp.). Ne valja baš ništa. Ta me fraza potsjeća na kakvoga staroga graničara, koji bi rekao: »Imaj meku« t. j. pazi, ili na lošega novinara, koji bi napisao: Ta fraza ide mi na živce!

S u k o b l j i v a t i s e. . . .»ako se njihovi interesi ne sukobljavaju . .« (§ 114. izvr. zak.). Broz-Iveković navode samo »sukob« i pozivaju se kod toga na našega dičnoga protu iz Divosela kraj Gospića, pok. Jocu Bogdanovića, koji se doista nije nigda i s nikim sukobljavao. Neka ostane dakle sukob (barem za vlakove); ali ako se mora zadržati i izraz interes, valjalo bi reći: Ako su interesi suprotni, ako se interesi križaju, kose.

B e l e ž e n j e u z a p i s n i k (§ 274. grpp.): Zakonodavac je bio na dobrom putu, kad je odabrao izraz »sastaviti zapisnik« (§ 269. i sl. grpp.), a nije bio slazbije sreće ni onda, kad je uzakonio izraze »unijeti u zapisnik«, navesti u zapisnik, zabilježiti u zapisnik. Ti izrazi opetuju se višeput u zakonu. (§ 271. i sl. grpp.), dok samo na jednom mjestu dolazi »beleženje u zapisnik«. — Jezik bi samo dobio, stil bi bio ljepši, a smisao bi ostao isti, kad bi se reklo: Zapisnik se može s a s t a v i t i i tako, da . . .

N e k r e t n i n e. Kovanica je, ali će se morati održati, ma da je dobila consilium abeundi. Zakon o zemlj. knjigama htio bi je sasvim nadomjestiti »z e m l j i š t e m«, a »zemljište u smislu . . . zakona su dijelovi površine zemlje, koji su u zemljišnom katastru označeni posebnim brojevima (kat. parcele)« (§ 4. z. o. osn.). Slično i zakon o izvršenju (§ 123.): »Zemljišta, koja čine u zemljišnoj knjizi jedno tijelo . . .« Prema tome bi bile nekretnine isto što i zemljište, a ovo opet isto što i parcele. Kad ne bi bilo pripadnosti (§ 297. ogz.), koje dijele sudbinu sa zemljištem, ne bi zakonodavac sigurno ni prije tražio i stvarao novog izraza, kad je imao već gotov stari. Je zaista, opći gradj. zakonik pozna ne samo nepokretne stvari (§ 293.), nepokretnu imovinu (§ 295.) nepokretno dobro (§ 225.), već i dobro (§ 474.), te z e m l j i š t e (§ 295. i 297.). Tako i stari grunt. red: vlasnik dobra (71.), uknjiženo dobro (§ 88.), nepoketno dobro (§ 63.), zemljišni posjed. — Kad pojam »zemljište« nije dosta jak, da obuhvati i pripadnosti, onda se ove posebno spominju: . . .»s procenjivanjem zemljišta opisaće se i proceniti i njegov p r i p a d a k« (§ 113. izvr. zak.). U § 145. zemlj. knj. zak. govori se o »knjigama, koje se vode o sticanju, ograničenju, i ukinuću stvarnih prava na n e p o k r e t n i m d o b r i m a upisanim u javnim knjigama«, a po § 30. »može se promeniti prvenstveni red prava, koja su uknjižena na n e p o k r e t n o s t i«. Po § 109. nema mjesta zabilježbi, »ako je d o b r o . . . upisano na drugu koju osobu . . .«, a po § 76. može se dozvoliti zabilježba spora, ako podigne tužbu »knjižni vlasnik« . . ., na čijem je d o b r u uknjiženo kakvo pravo«. — Nije puki slučaj, da se novi i stari zakoni služe istim izrazima: (zemljište, dobro, nepokretno dobro), dok najzad jedni i drugi ne usvoje nazive »nepokretnosti«, odnosno »nekretnine«.

O b n a r o d o v a t i. Zakoni stupaju u život, kad se »obnaroduju u Službenim Novinama«. — Proglašivanje (promulgacija) i obnarodovanje (publikacija) zakona dva su različita akta s gledišta državnopravne nauke. Kad kralj proglasi zakon (Mi Aleksandar I. kralj Jugoslavije . . . propisujemo i proglašujemo zakon o . . .), treba ga još na najprikladniji način objaviti svim državljanima. To se kod nas čini štampanjem zakona u službenim listovima. Da nije tako, lako bi se nezgodni izraz obnarodovati nadomjestio dobrim narodnim izrazom oglasiti, proglasiti. Ovako nema druge nego se uteći izrazu: j a v n o oglasiti, javno proglasiti. Ako to ne bi nikako išlo, ne bi li se možda zadržao internac. izraz: publicirati, publikacija, publiciranje? U Lici su ti izrazi ponešto udomljeni, nu samo u iskrivljenom obliku: poplicirati, poplikacija.

U k n j i ž e n j e i p r e d b i l j e ž e n j e. Izgleda, da se ovi izrazi nisu dopali ni zakonodavcu, jer ih nalazimo samo na dva tri mjesta (§§ 19. i 36. zemlj. knj. zak.), dok su na drugim mnogobrojnim mjestima nadomješteni uknjižbom i predbilježbom (§§ 38., 39., 30., 36., 20. i mnogi drugi zemlj.-knj. zak.). U § 36. dolazi dapače: uknjiženje i uknjižba. — Kako su oba izraza nastala iz nužde i podjednaki, valjalo bi odabrati jedan ili drugi, a ne služiti se sad ovim sad onim.

P r a v n i p o s l e d n i c i. — Gradj. parn. postupak zove tako univerzalne nasljednike (§ 219. i sl.), a stečajni singularne (§ 37.). Izvr. zakon (§ 35.) govori o »pravnom posledovanju«, pa u vezi s § 14. cit. razumijeva pod tim singularnu i univerzalnu sukcesiju. — Da zakon nije htio posve istisnuti staroga i ustaljenoga izraza »nasljednik«, vidi se po tom, što ga zadržava za oznaku univerz. nasljednika u § 38. steč. zak. Ako je pak htio pomoću različitih naziva povući razliku izmedju jedne i druge vrste nasljedstva, onda nije uspio. — I riječ »posljednik« bit će naša riječ, ali joj je riječ nasljednik, nasljedstvo daleko otskočila. Za nju vęli Mažuranić: »Rieč je jamačno hrvatskoga i slovenskoga porietla. Ona dolazi (isp. Daničić rj.) već u bosanskoj listini Mikl. Mon. serb. 106 (god. 1333.), pak često služi ne samo u Duš. zak., već i na zapadu i Dubrovčanom, Poljičanom i Krsti Frankopanu i t. d.« A u bibliji piše: »A sinovima Izrailjevim kaži i reci: Kad ko umre a nema sina, onda prenesite n a s l j e d s t v o njegovo na kćer njegovu; ako li ni kćeri nema, onda podajte nasljedstvo braći njegovoj; ako li ni braće nema, onda podajte nasljedstvo njegovo braći oca njegova; ako li nema ni braće očine, onda podajte nasljedstvo njegovo onome, ko mu je najbliži u rodu njegovu« (IV. knj. Mojs. VI., 11.).

R e k u r s. — Vrsni tumači novoga gradj. parn. postupka kažu u tumačenju § 608.: »Nije bilo nikakve nužde, da se lijepi i udomaćeni izrazi »utok« i »žalba«

zamjene ovom tudjicom, koja nije ni bolja ni poznatija od njih. Kad je već žalba peuzela u istom značenju u novi k. p., mogla je mirne duše ostati i u grpp-u.« — Utok se je doista udomaćio u narodu, pa on sve pravne lijekove nazivlje tim imenom. Značenje pravnog lijeka daju mu Mažuranić i Filipović, dok ga Broz-Iveković u tom značenju ne poznadu.

R e v i z i j a je zapravo posao, što ga obavlja revizijski sud, ispitujući presudu prizivnoga suda (revidere, pregledati, previditi, nanovo ogledati). Pa kad eto imamo dobre domaće izraze »pregled«, »previd« i »pregledbu«, mogli smo smoći nešto smjelosti, pa ostati originalni, kao što smo to učinili i kod priziva.

I z j a š n j e n j a. U zapisnik treba unijeti »izjašnjenja o predlogu, da se jedna stranka sasluša pod zakletvom«. (§ 271. grpp.) Nije nam sila stvarati novu oblikom nezgodnu imenicu, kad imamo gotove i ljepše izraze: očitovanje, izjava. Izjasniti se o nečem, objasniti nešto znači učiniti jasnim nešto, što je dosad bilo nejasno.

Ima u našim novim zakonima još dobričak što sitnijih, što krupnijih jezičnih, a pogotovo stilističkih mana, koje bodu u oči, nu možda se na njih obori pero oštrije i vještije od moga. *M. K.*

O KONGRESU PRAVNIKA SLAVENSKIH DRŽAVA, održanome 8.—11. IX. o. g. u Bratislavi donijet ćemo u narednome broju opširan referat.

MEDJUNARODNA UNIJA ODVJETNIKA, osnovana god. 1929 u Bruxellesu, održala je svoj V. redoviti Kongres 15—17. IX. o. g. u Dubrovniku. Dosadanji Kongresi držali su se u u Bruxellesu, Parisu, Luxenbourgu i Haagu. Kongres je otvorio pretstavnik vlade i zamjenik ministra pravde dr. G. Angjelinović, a predsjedao mu je holandijski odvjetnik de Brauw. Po svojim delegatima bile su zastupane ove države: Engleska, Argentina, Austrija, Belgija, Bugarska, Franceska, Grčka, Holandija, Madjarska, Luxembourg, Poljska, Rumunjska, Švicarska, Češkoslovenska, Turska, Jugoslavija. Našu državu zastupali su: dr. Dragutin Janković i Bora L. Popović iz Beograda, dr. Ivo Politeo i dr. Svetozar Ivković iz Zagreba te dr. Janko Žirovnik iz Ljubljane. — Radilo se najprije u plenumu, a onda u dvim sekcijama, poslije čega opet u plenumu. Predmeti referata bili su: imunitet obrane, disciplinska vlast Odvjet. komora, uloga odvjetnika pri zaštiti maloljetnika, socijalno osiguranje mirovina i prodaja uz obročnu otplatu. Za svaki od tih predmeta prihvaćena je rezolucija. Glede disciplinske vlasti izražena je želja, da ona u prvoj i drugoj instanciji pripada Odvjet. komorama. — U pogledu zaštite mladeži izrazilo se mišljenje, da bi se skrb odvjetnika za malodobnog delinkventa nastavila i nakon presude odnosno izvršenja kazni. — U pitanju prodaje na obročnu otplatu zatražilo se uvedenje klauzule o pridržaju vlasništva, ali uvažujući već primljene uplate te osiguravajući prodavaoca od zloporabe sa strane nemarnoga kupca. — Naredni Kongres imao bi se održati u Wienu ili Varšavi. Novim predsjednikom Unije izabran je dr. Dragutin Janković, predsjednik Saveza Odvjet. komora Jugoslavije. — Strani gosti bili su očarani ljepotama Dalmacije, naročito Dubrovnika i Boke Kotorske.

NEKI IZDAVAČI PRAVNIH KNJIGA imaju loš običaj, da svoja izdanja šalju poštom pravnicima, koji, ne znajući sadržaj omota, moraju omot rastvarati, pa ako otklanjaju knjigu, moraju opet praviti novi omot i plaćati porto. Sve je to suvišan gubitak vremena i novca. Svatko ima pravo rasturivati svoju knjigu, ali onda neka čini to načinom, koji ne će biti tegotan za predmnijevanoga kupca; neka šalje poštom objave i prospekte o knjizi, neka ju oglašuje u novinama, a neka ju nudi makar po agentima i neka izabere još kakve zgodne druge načine, ali neka ne naturuje knjigu na štetu stranaka. Tako je npr. i naše uredništvo primilo poštom jednu knjigu pa misleći, da je poslana po običaju radi objave ili recenzije, mi ju i objavismo, a kasnije primismo račun i ček za istu knjigu. To je već prilični stupanj nametljivosti.

Kod tajništva

Pravničkog društva

Zagreb, Svačićev trg 4

mogu se naručiti bilo uz istovremenu doznaku novca ili pouzećem (prvo je jeftinije) ove knjige:

Mjesečnici, potpuna godišta: 1886.—1889., 1893.—1918. Svako godište po Din 60, s poštarinom Din 68.

Spomenice na I. Zbor pravnika u Zagrebu, na skupštine Kongresa pravnika u Beogradu, Ljubljani, Sarajevu, Skoplju i Dubrovniku. Zagrebačka stoji Din 20·-, ostale po Din 30·-. Dodatak sarajevskoj spomenici Din 15·-, a dubrovačkoj isto tako, no uzme li se dolična Spomenica sa svojim Dodatkom, onda obje skupa Din 40·- U ime poštarine za svaku knjigu ima se platiti po Din 4·-

Pristojbenik za odvjetničke poslove (Minimalna odvjetnička tarifa). Izdalo Društvo odvjetnika u Zagrebu. Cijena Din 15 bez poštarine.

Odvjetnik Organ Advokatske Komore u Zagrebu. Izlazi mjesečno jedampul. Članovi Komore dobivaju ga besplatno; za nečlanove godišnja pretplata s poštarinom Din 80, za adv. pripravnike Din 60.

Zakon o advokatima od 17. III. 1929 Cijena Din 16. Za poštarinu dodatak Din 3.

Sa braniteljske govornice.

Zbirka plaidoyera s predgovorom o braniteljstvu. Cijena Din 30, s poštarinom Din 33.

Po §-u 4. pravila
Pravničkoga društva

kao pravi članovi mogu društvu pristupiti samo oni, koji su apsolvirali pravne nauke.

Pravi članovi plaćaju u ime članarine godišnje:
ako su suci ili javni činovnici D 30,
ako su odvjetnički perovodje D 60,
ako su odvjetnici i uopće pripadnici slobodnih zvanja D 120.

Tko istom pristupa društvu kao član, plaća osim toga upisninu jednom za uvijek, koja je jednaka mjesečnoj (od gornje svote dvanaesti dio) članarini.

Prijava za pristup u društvo šalje se tajništvu (Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču društva. Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uopće novac doznačuju putem poštanske štedionice. U tu svrhu priloženi su broju od mjeseca siječnja t. g. uplatni listovi, kojima neka se posluži svaki član, ako nije još podmirio zaostalu ili tekuću članarinu. Onome, koji što prije ne namiri bar zaostalu (prethodnih godina) članarinu, obustavit će se dalje dostavljanje „Mjesečnika".

Pravi članovi dobivaju „Mjesečnik" besplatno. Nečlanovi plaćaju u ime pretplate godišnje D 120; djaci i drž. činovnici plaćaju pogodovnu pretplatu od D 60.

Reklamacije za „Mjesečnik" moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajništvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4

Spisi za uredništvo „Mjesečnika" neka se šalju u Jurjevsku ul. 51 ili Svačićev trg 4

TISKARA „MERKANTILE" (JUTRIŠA I SEDMAK), ZAGREB